



Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки



Перспективи економічної політики

**Моніторинг реалізації
Стратегії розвитку МСП
України на 2017-2020 роки**

Ця робота опублікована в межах повноважень Генерального секретаря ОЕСР. Висловлені в ній думки та застосовані доводи не обов'язково відображають офіційні погляди країн-учасниць ОЕСР.

Цей документ, як і будь-які дані та будь-яка карта, що включені до неї, не торкаються статусу або суверенітету над територією, делімітації міжнародних кордонів і ліній розмежування, а також назви будь-якої території, міста або регіону.

Будь-ласка, робіть посилання на цю публікацію таким чином:

OECD(2020), *Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки*, OECD Publishing, Paris, www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-the-Implementation-of-Ukraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf

© OECD 2020

Ви можете копіювати, завантажувати чи друкувати зміст публікацій ОЕСР для власного використання, а також включати цитати з публікацій, баз даних та мультимедійних продуктів ОЕСР до власних документів, презентацій, блогів, веб-сайтів та навчальних матеріалів за умови, що буде вказано відповідне покликання на ОЕСР як на джерело та власника авторських прав. Усі запити щодо публічного чи комерційного використання та права на переклад потрібно надсилати на адресу rights@oecd.org. Запити щодо дозволу на розміщення фотокопій частин цього дослідження для публічного чи комерційного використання потрібно надсилати безпосередньо до Центру управління авторськими правами на адресу info@copyright.com або до Французького центру використання прав на копії contact@cfcopies.com.

Передмова

З метою забезпечення довготермінового економічного зростання Україна вживає заходів із вдосконалення нормативної бази для розвитку малих та середніх підприємств (МСП). Її реформи значною мірою враховували рекомендації, надані на підставі *Індексу економічної політики у сфері МСП*, розробленого ОЕСР та організаціями-партнерами (Європейською Комісією, ЄБРР та Європейським фондом освіти), що передбачають аналіз та цільові орієнтири розробки та реалізації Політики щодо МСП на предмет відповідності 10 принципам Акту про малий бізнес (АМБ).

За підсумками оцінки АМБ 2016 р., у травні 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв *Стратегію розвитку МСП до 2020 р.*, а також План заходів з реалізації Стратегії розвитку МСП на період до 2020 р. (надалі – «План заходів»). Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (МРЕТС) відповідало за реалізацію Стратегії, а для сприяння координації реалізації політики було створено Офіс розвитку малого та середнього підприємництва (ОРМСП) та Координаційну раду. Для забезпечення належної реалізації Стратегії розвитку МСП, МРЕТС звернулося за підтримкою до ОЕСР для розширення власного організаційного потенціалу та потенціалу моніторингу.

У контексті проекту ОЕСР «EU4Business: Від політики до дії», що реалізовувався за фінансової підтримки ЄС в межах Ініціативи EU4Business, ОЕСР провела аналіз програми моніторингу Стратегії розвитку МСП України та надала рекомендації щодо визначення відповідних ключових показників діяльності для контролю процесу реалізації. Впродовж терміну реалізації проекту ОЕСР проводила консультації між державним та приватним секторами за участю відповідних зацікавлених сторін для забезпечення загальнодержавного підходу до реалізації політики щодо МСП. Завдяки аналітичним заходам та заходам з розвитку потенціалу, поряд з тематичними семінарами, проект дозволив покращити аналітичні можливості представників МРЕТС, ОРМСП та середовища МСП загалом.

У цьому звіті про експертну оцінку представлено огляд сектору МСП України та комплексний аналіз *Стратегії розвитку МСП до 2020 р.* та її 6 стратегічних напрямків. За результатами оцінки прогресу у кожному із стратегічних напрямків, включаючи покращення доступу до фінансування, спрощення системи адміністрування податків, сприяння конкурентоспроможності та інноваціям, у звіті наведено рекомендації щодо оцінки подальших напрямків реалізації політики. Крім цього, у ньому наведено пропозиції щодо ключових показників діяльності, спрямованих на покращення можливості України відслідковувати процес досягнення власних стратегічних цілей, пов'язаних з МСП, із врахуванням передової міжнародної практики.

Цей проект звіту про експертну оцінку враховує вхідні дані, отримані завдяки ознайомчим місіям у лютому та листопаді 2019 р., а також постійний обмін інформацією із зацікавленими сторонами, що працюють над сприянням розвитку МСП. Він пройшов рецензію на Круглому столі ОЕСР «Конкурентоспроможність Євразії» 18 червня 2020 р..

Подяка

Цей звіт є підсумком роботи Програми ОЕСР «Конкурентоспроможність Євразії» (ПКЄ) у межах Керівного Комітету Ініціативи ОЕСР для Східної Європи та Південного Кавказу (ІСЄПК), за участі Уряду України, приватного сектору та міжнародних організацій. Цей проект фінансувався в межах рамках Ініціативи EU4Business Європейського Союзу.

Слід відзначити готовність представників ряду українських міністерств, державних органів, недержавних об'єднань, громадських організацій та інших зацікавлених сторін зустрітися з командою ОЕСР та обмінятися цінними знаннями у процесі підготовки цього звіту. Зокрема, ОЕСР хотіла б висловити подяку представникам Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (МРЕТС), зокрема міністру Тимофію Милованову, першому заступнику міністра Павлу Кухті та заступнику міністра Дмитру Романовичу. Додатково слід відзначити підтримку з боку Олександра Палазова, заступника директора Департаменту розвитку підприємництва та регуляторної політики МРЕТС, Андрія Ремізова та Ірини Васильчук.

Значна підтримка також була забезпечена Офісом розвитку МСП, зокрема Андрієм Слабінським, директором, та Оленою Кравченко, радником з питань статистики та моніторингу МСП. Висловлюємо окрему подяку представникам Уряду України, державних органів та організацій за їх важливий внесок в реалізацію цього проекту, зокрема Тетяні Короткій, заступнику бізнес-омбудсмена, та Ярославу Грегірчаку, заступнику бізнес-омбудсмена при Раді бізнес-омбудсмена.

ОЕСР також висловлює подяку представникам проекту EU4Business FORBIZ в Україні, зокрема старшому раднику з питань політики розвитку МСП Рікардо Пінто, керівнику групи та старшому експерту з питань політики розвитку МСП Матіасу Хальдеру, а також старшому раднику з питань політики розвитку МСП Богдані Александровій-Ефе. Важливу підтримку було надано також представниками ЄС, зокрема Крісті Райлма та Доротою Пшилудзькою.

Цей звіт було підготовлено під керівництвом Андреаса Шааля (директора Секретаріату глобальних відносин ОЕСР) та Вільяма Томпсона (голови Департаменту Євразія ОЕСР). Основним автором цього звіту є Людмила Таутієва. Цінну допомогу в аналізі та написанні звіту надали Юстина Занько та Ніна Чітая (Департамент Євразія ОЕСР). Керівником проекту виступив Данієль Квадбек (Департамент Євразія ОЕСР), а його рецензентом – Карім Дау (Секретаріат глобальних відносин ОЕСР). Суттєву допомогу в підготовці звіту надав експерт з питань моніторингу та оцінки Янез Шуштершіч (колишній міністр фінансів Словенії).

Допомогу в редагуванні та візуальному оформленні надали Крістофер Марквардт (редактор), Крістін Сазама (Департамент Євразія ОЕСР), та Ванесса Беррі-Шатлен (менеджер з питань комунікацій, Секретаріат глобальних

відносин ОЕСР), адміністративну допомогу надавала Євгенія Клименко (Департамент Євразія ОЕСР).

Зміст

Передмова.....	3
Подяка.....	4
Скорочення та аббревіатури	8
Короткий огляд	10
Вступ.....	14
1. Моніторинг реалізації Стратегії щодо МСП	26
СН 1. Створення сприятливого середовища для розвитку МСП	26
СН 2. Покращення доступу МСП до фінансування.....	34
СН 3. Спрощення системи оподаткування МСП	43
СН 4. Сприяння формуванню культури підприємництва та розвитку підприємницьких навиків.....	48
СН 5 Сприяння експортній діяльності / інтернаціоналізації МСП	59
СН 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП	68
2. Рекомендації щодо розробки нової Стратегії щодо МСП	78
Рекомендації щодо процесу реалізації.....	78
Рекомендації з подальшої оцінки Стратегії щодо МСП.....	79
Посилання	82

Таблиці

Таблиця 1. Короткий опис рекомендацій: Подальші дії.....	12
Таблиця 2. Визначення мікро, малих та великих підприємств в Україні.....	17
Таблиця 3. Пропоновані КПЕ для моніторингу розвитку сектору МСП	24
Таблиця 4. Огляд результатів оцінки: СН1. Створення сприятливого середовища для розвитку МСП.....	31
Таблиця 5. Пропоновані КПЕ для моніторингу процесу створення сприятливого середовища для МСП	32
Таблиця 6. Огляд результатів оцінки: СН 2. Покращення доступу МСП до фінансування.....	39
Таблиця 7. Пропоновані КПЕ для моніторингу покращення доступу МСП до фінансування.....	41
Таблиця 8. Огляд результатів оцінки: СН 3. Спрощення системи оподаткування МСП.....	46
Таблиця 9. Пропоновані КПЕ для моніторингу ефективності оподаткування МСП.....	46

Таблиця 10. Огляд результатів оцінки: СН4. Сприяння формуванню культури підприємництва та розвитку підприємницьких навиків	56
Таблиця 11. Пропоновані КПЕ для моніторингу розвитку підприємницьких навиків та культури.....	58
Таблиця 12. Огляд результатів оцінки: СН5 Сприяння експортній діяльності/Інтернаціоналізації.....	65
Таблиця 13. Пропоновані КПЕ для моніторингу прогресу інтернаціоналізації МСП.....	66
Таблиця 14. Огляд результатів оцінки: СН 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП	75
Таблиця 15. Пропоновані КПЕ для моніторингу підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП	76

Графічні зображення

Рис. 1. Показники України в Індексі економічної політики у сфері МСП.....	15
Рис. 2. Демографічні показники підприємницького сектору України за розміром підприємств, 2018 рік	18
Рис. 3. Розподіл МСП України за секторами, 2018 р.	19
Рис. 4. Стратегія розвитку МСП України на 2017-2020 рр.....	20
Рис. 5. Інституційна база політики щодо МСП в Україні.....	20
Рис. 6. Процес реалізації Стратегії щодо МСП.....	23
Рис. 7. Інституційна база підтримки експорту	62

Блоки

Блок 1. Економічне реагування України на пандемію COVID-19	16
Блок 2. Клуби підприємництва в Україні	49
Блок 3. Соціальне підприємництво в Україні: Стан та пріоритети розвитку	55
Блок 4. Програма SheExports в Україні	64
Блок 5. Інтеграція України в глобальні ланцюги доданої вартості.....	67

Скорочення та аббревіатури

ОЕР	Офіс ефективного регулювання
ЦПБ	Центр підтримки бізнесу
ОПБ	Організація з підтримки бізнесу
СКГ	Схема кредитного гарантування
ЦОВВ	Центральні органи виконавчої влади
СНД	Союз Незалежних Держав
КМУ	Кабінет Міністрів України
COSME	Програма ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу»
ПВЗВТ	Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ЄБРД	Європейський банк реконструкції та розвитку
EEN	Європейська мережа підтримки підприємництва
ОПЕ	Офіс з просування експорту
ЄФО	Європейський фонд освіти
ЄС	Європейський Союз
ПП	Прямі іноземні інвестиції
ВВП	Внутрішній валовий продукт
ГМП	Глобальний моніторинг підприємництва
НУФ	Німецько-український фонд
КР	Кадрові ресурси
ІКТ	Інформаційно-комунікаційні технології
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
МФК	Міжнародна фінансова корпорація
МОП	Міжнародна організація праці
МВФ	Міжнародний валютний фонд
КПЕ	Ключовий показник ефективності
МРЕТС	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства
МТОТ	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та ВПО
НБУ	Національний Банк України
НКБ	Національне координаційне бюро
ГО	Громадська організація
ДДПС	Діалог державного та приватного секторів
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
НДДКР	Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
ОРВ	Оцінка регуляторного впливу
АМБ	Акт про малий бізнес
СН	Стратегічний напрямок
ДФС	Державна Фіскальна Служба
МСП	Малі та середні підприємства
ОРМСП	Офіс розвитку малого та середнього підприємництва
ДКУ ПРПП	Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва

ДП	Державне підприємство
SURE	Підтримка України з боку ЄС для перезапуску економіки
ЦТТ	Центр трансферу технологій
ТППУ	Торгово-промислова палата України
ПДВ	Податок на додану вартість
СБ	Світовий Банк

Короткий огляд

У 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв Стратегію розвитку МСП, що передбачає 6 стратегічних напрямків, а через рік – План заходів з її реалізації. Крім вдосконалення нормативної бази, доступу до фінансування та адміністрування податків, стратегічними напрямками передбачено сприяння експорту, конкурентоспроможності, розвитку навиків та інновацій серед МСП. Ці ініціативи допомогли покращити середовище для зростання МСП, на які зараз припадає 64,6% зайнятості та 52,8% доданої вартості в Україні. Крім цього, країна покращила свої показники у міжнародних рейтингах, включаючи *Індекс економічної політики у сфері МСП 2020 ОЕСР* та *Doing Business 2020 Світового Банку*. З метою забезпечення стабільності реформ та досягнення їх максимальної ефективності у цьому звіті представлено моніторинг процесу реалізації стратегії через оцінку досягнень та недоліків політики, визначення та відслідковування ключових показників ефективності, а також надання рекомендацій. Представлені результати базуються на інформації, отриманій та проаналізованій до січня 2020 року. Таким чином, в оцінці не враховані заходи в області політики та зміни, що мали місце після початку пандемії COVID-19.

З метою **створення сприятливого середовища для розвитку МСП** Україна покращила інформаційну підтримку МСП, забезпечивши наявність даних та онлайн ресурсів. Зроблено сприятливі кроки в напрямку покращення умов ліцензування діяльності підприємств, спрощення процедури ліквідації підприємств, забезпечення доступу МСП до державних закупівель та сприяння діалогу між державним та приватним секторами. Крім цього, на прогрес вказують ключові показники ефективності (КПЕ), що використовуються для моніторингу інституційної бази та умов роботи МСП. Україна також вживала заходів для **спрощення доступу МСП до фінансування** через комерційні та небанківські установи. Були розроблені, хоча й остаточно не прийняті, закони, плани дій та проекти концепцій щодо фінансового лізингу та нетрадиційних джерел фінансування. Оцінка КПЕ відображає неоднозначні результати з нижчими відсотковими ставками за позиками МСП в іноземній валюті та вищими ставками за позиками у національній валюті, а також зменшення кількості облігацій та векселів, виданих через небанківські установи.

У питанні **спрощення системи адміністрування податків** Україна вдосконалила механізм відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) для МСП завдяки автоматичному механізму відшкодування. У плані захисту МСП від несвоєчасних платежів уряд намагається використовувати систему електронних закупівель, одночасно розробляючи законодавчу базу для запобігання затримкам платежів. Крім цього, було розроблено, хоча досі не прийнято, законопроект про забезпечення гнучкості ринку праці. Аналіз КПЕ для цього стратегічного напрямку вказує на покращення ситуації, оскільки масштаби неофіційного працевлаштування скоротилися, а податкові надходження зросли. У питанні сприяння **отриманню навиків та розвитку культури підприємництва** Україна демонструє успіхи у розвитку програм підтримки стартапів та дослідницьких

клубів поряд із проведенням експортних операцій та формуванням відповідальної поведінки. Проте слід докласти додаткових зусиль для підвищення рівня фінансової грамотності, підтримки соціального підприємництва та стимулювання безперервного навчання. КПЕ вказують на значне зростання частки участі жіночу підприємницькій діяльності та розвиток навиків МСП, а також на незначний прогрес у питанні вищої освіти та навчання.

Україна вживає заходів для сприяння **експорту продукції та послуг МСП та їх інтернаціоналізації** шляхом вдосконалення законодавчої бази та дотримання стандартів ЄС. Зокрема, було створено Раду з міжнародної торгівлі, Офіс із просування експорту та Експортно-кредитне агентство. З метою просування експорту Україна у співпраці з органами ОЕСР організувала навчання та запустила проекти, включаючи Академію експорту та SheExports. КПЕ вказують на прогрес у показниках експорту українських товарів та послуг, особливо до країн ЄС. Останнім часом Україна вжила заходів для розвитку **конкурентоспроможності та інновацій МСП** шляхом підвищення організаційного потенціалу господарських організацій, підтримки трансферу знань та технологій, модернізації існуючої інфраструктури підтримки МСП завдяки участі у програмі «Горизонт 2020» та програмах ЄС, а також у навчаннях Національного координаційного бюро. Оцінка КПЕ вказує на значне зростання частки інноваційних МСП та інноваційних промислових МСП, хоча видатки на НДДКР повинні бути більшими.

Основні висновки цього звіту за підсумками аналізу та моніторингу процесу реалізації стратегії є наступними:

- Передусім, Україна повинна продовжувати зміцнення своєї інституційної бази для формування **сприятливого середовища для зростання МСП**. Новостворена Координаційна рада МСП є важливим кроком у правильному напрямку, однак Рада потребує належних ресурсів для ефективної роботи та виконання своїх обов'язків. Поряд зі спрощенням координації між центральними та місцевими органами влади у процесі реалізації стратегії, Рада могла б стати відповідним майданчиком для діалогу між державним та приватним секторами. Крім цього, Україна повинна систематично оцінювати регуляторний вплив на політику щодо МСП та здійснювати моніторинг даних про зняття з реєстрації ліквідованих підприємств.
- По-друге, значна увага повинна приділятися подальшому покращенню **доступу МСП до фінансування**. Україні слід налагодити ширшу співпрацю з міжнародними партнерами для розширення програм доступу МСП до фінансування та ширшого використання схем гарантування кредитів, підтримуючи фінансування небанківськими установами, наприклад, завдяки реформуванню факторингової бази. У ширшому плані, Україна повинна продовжувати **підтримку конкуренції** у банківському секторі, яка у довготерміновій перспективі стане критичною для забезпечення доступного фінансування для МСП. Додаткові елементи включають **спрощення системи адміністрування податків** та забезпечення стабільності податкових надходжень та відшкодування.
- По-третє, Україна повинна вжити додаткових заходів у напрямку **здобуття навиків та розвитку культури підприємництва**. Поряд зі збором статистичних даних про розвиток навиків та соціального підприємництва, Україна повинна приєднатися до Глобального моніторингу підприємництва (ГМП) з метою аналізу ставлення до бізнесу та підприємницької діяльності.

Для розвитку конкуренції та інновацій серед МСП необхідно проводити моніторинг поточної діяльності з підтримки бізнесу, інноваційної діяльності та видатків на НДДКР. Ця діяльність могла б допомогти МСП здійснити інтернаціоналізацію, що в подальшому передбачає організаційну співпрацю та підтримку розвитку експорту.

- Зрештою, у цьому звіті наведено пропоновані **ключові показники ефективності (КПЕ)** для оцінки процесу реалізації та впливу стратегії. Оцінка процесу стосується ефективності реалізації політики, а оцінка впливу стосується результатів стратегії, змін та покращень у межах сектору МСП. Ці показники можуть використовуватися відповідними органами (включаючи Координаційну раду та ОРМСП) для моніторингу стратегії, чіткого визначення цілей та усунення недоліків.

У ширшому сенсі, забезпечення міцної інституційної бази та постійна підтримка з боку зацікавлених сторін є ключовими чинниками для розробки, моніторингу та реалізації стратегії. Це вимагає економічних розрахунків для формування бюджету впродовж періоду реалізації з визначенням пріоритетних цілей, розробкою єдиного шаблону звітності та стандартизацією параметрів для горизонтального та вертикального координування політики. Крім цього, майбутня Стратегія щодо МСП та План заходів повинні запобігати дублюванню дій на стратегічних напрямках для забезпечення послідовності та спрощення процесу реалізації, моніторингу та оцінки.

За підсумками поточної оцінки, МСП зазнали особливо негативних наслідків в результаті спалаху пандемії Covid-19 та впроваджених внаслідок цього стримувальних заходів та соціального дистанціювання. Останні призвели до одночасного удару по попиту та пропозиції, що суттєво скоротило обсяги господарської діяльності у країні. Підприємства відчувають значне падіння доходів, зниження обсягів виробництва, а багато з них ризикують серйозним дефіцитом ліквідності. Окрім прийнятих короткотермінових заходів підтримки, в середньо-/довгостроковій перспективі знадобляться конкретні стратегії: у цьому післякризовому контексті відновленню МСП можна сприяти шляхом спрощення доступу до фінансування (наприклад, через кредитні лінії та гарантії позик), забезпечення більш гнучкого регулювання, а також сприяння їх цифровій трансформації.

У Таблиці 1 далі коротко перелічені основні рекомендації щодо подальших кроків.

Таблиця 1. Короткий опис рекомендацій: Подальші дії

Стратегічний напрямок	Подальші дії
Створення сприятливого середовища для розвитку МСП	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення регулярного аналізу національної регуляторної політики державними органами • Забезпечення ефективного діалогу між державним та приватним секторами за посередництвом координаційних органів • Забезпечення моніторингу та зняття з реєстрації ліквідованих підприємств • Використання інституту Бізнес-омбудсмена • Забезпечення виконання Координаційною радою своїх обов'язків
Покращення доступу МСП до фінансування	<ul style="list-style-type: none"> • Збір даних про вартість лізингових контрактів • Забезпечення реалізації пілотного проекту за схемою часткового кредитного гарантування • Продовження реформування факторингової бази • Запровадження програм з міжнародними партнерами для спрощення доступу до фінансування • Стабілізація та сприяння конкуренції у банківському секторі

Спрощення системи оподаткування МСП	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення послідовного відшкодування ПДВ протягом бюджетного року • Вирішення проблеми несвоєчасних платежів шляхом застосування санкцій за порушення термінів • Розробка законодавчої бази для забезпечення гнучкості ринку праці
Сприяння розвитку культури підприємництва та підприємницьких навиків	<ul style="list-style-type: none"> • Приєднання до Глобального моніторингу підприємництва (ГМП) • Сприяння розвитку соціального підприємництва в Україні • Усунення розбіжностей між даними про навиків і знання МСП
Сприяння експортній діяльності/інтернаціоналізації продукції та послуг МСП	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення наявності належних ресурсів в Офісі з просування експорту (ОПЕ) • Забезпечення діяльності Експортно-кредитного агентства (ЕКА) • Сприяння навчання підприємству молоді, жінок та внутрішньо переміщених осіб • Забезпечення співпраці з питань реалізації політики з Радою з міжнародної торгівлі, ЕКА та ОПЕ • Забезпечення розробки спеціальних електронних платформ, пов'язаних з експортом
Покращення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення ринку ОПБ та послуг з підтримки бізнесу • Забезпечення участі МСП у регіональному розвитку • Моніторинг реалізації механізму співфінансування сільськогосподарських МСП • Забезпечення виконання ЦТТ функції сполучної ланки між наукою та промисловістю • Забезпечення здійснення регулярних оглядів інновацій

Вступ

Економічний контекст та останні тенденції у розвитку нормативно-правового регулювання

1. В результаті економічної кризи серед основних торговельних партнерів, внутрішньої політичної кризи, захоплення Криму Росією, початку збройного конфлікту з підтримуваними Росією сепаратистами на сході країни, скорочення ВВП України впродовж 2013 – 2015 рр. сягнуло 15,7%. Однак, починаючи з 2016 р., відбулося незначне економічне відновлення зі зростанням зарплат, суттєвим зростанням обсягів споживчого кредитування та збільшенням грошових переказів у країну. Реальне зростання ВВП у 2018 р. становило 3,3%, в 2019 р. вказані темпи росту збереглися на тому ж рівні (3,2%) (IMF, 2020_[11]). Проте заходи, прийняті в зв'язку з пандемією Covid-19, завдали шкоди економіці, яка в 2020 році, за оцінками МВФ, може скоротитися на 7,7% (IMF, 2020_[11]). Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є незначними та непостійними, а в експорті, попри незначне зростання після кількох років скорочення, досі переважають сектори та товари з низькою доданою вартістю.

2. У реальному вираженні у 2018 р. рівень ВВП на душу населення був майже на 10% нижчим від пікового рівня 2008 р. і досі залишається на 5% нижчим від рівня до початку конфлікту у 2013 р. Основним завданням економічної політики України є відновлення втрачених позицій та повернення країни на шлях довготермінового наближення показників доходу та продуктивності до показників передових економік. Досягнення цієї мети, а також відновлення економіки після кризи, викликані епідемією Covid-19, вимагатиме як серйозних структурних реформ у багатьох сферах, так і значного покращення економічних умов для стартапів та малих і середніх підприємств (МСП).

3. Починаючи з 2013 р., Україна досягла значних успіхів у багатьох із цих сферах. Незважаючи на серйозні внутрішні та зовнішні проблеми, країна запровадила гнучкий режим обмінних курсів, доповнений суворою фіскальною та монетарною політикою, а також провела масштабні реформи в енергетичному та фінансовому секторах. Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС дозволили відновити макроекономічну стабільність та зростання. Крім цього, Уряд провів значні реформи банківської системи та запровадив систему електронного управління державними закупівлями та відшкодування податку на додану вартість (ПДВ), а також професійне управління невеликою кількістю найважливіших державних підприємств (ДП). Зрештою, було створено Раду бізнес-омбудсмена та забезпечено її ефективну роботу, а також нові антикорупційні органи.

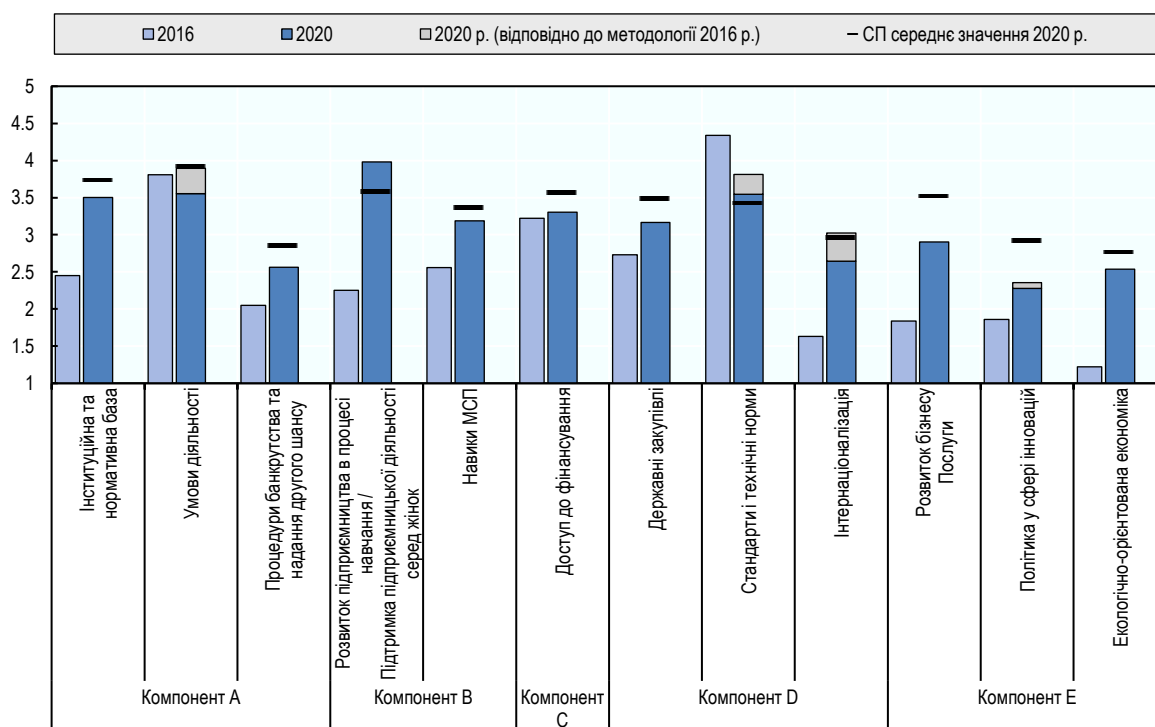
4. Широкий порядок денний реформ, запроваджуваних Урядом з 2014 р., допоміг досягти важливих успіхів, що відображені у зміцненні позицій України у рейтингу Світового Банку Doing Business. Фактично, починаючи з

2016 р., Україна піднялась на 19 позицій, зайнявши у 2019 – 2020 рр. 64-е місце у рейтингу. 7 з 10 ключових показників були покращені, а запроваджені ключові реформи допомогли досягти прогресу у сферах видачі дозволів на будівництво, захисту малих інвесторів, отримання доступу до електроенергії, зовнішньої торгівлі та реєстрації майнових прав (World Bank, 2019^[2]).

5. Нещодавні результати реформ також відображені в показниках України за 2020 р. в Індексі економічної політики у сфері МСП (Рис. 1), який відображає оцінку впливу політики та інституцій на розвиток МСП відповідно до 10 принципів Акту про малий бізнес ЄС для європейських країн. Особливої уваги заслуговують покращення у сферах екологізації МСП, інтегрування підприємництва як ключової компетенції в ключові програмні документи, які регулюють національну програму освіти, та підтримка підприємництва серед жінок. Україна також досягла важливих успіхів в інтернаціоналізації МСП, забезпеченні послуг підтримки МСП, модернізації інфраструктури підтримки МСП та розвитку ефективної інституційної та регуляторної бази.

Рис. 1. Показники України в Індексі економічної політики у сфері МСП

Показники країн за розміром, 2020 р. у порівнянні з 2016 р.



Примітка: В оцінці за 2020 р. були запроваджені методологічні зміни, які повинні враховуватися при моніторингу тенденцій у показниках Індeksu економічної політики у сфері МСП.

Джерело: (OECD, EC, EBRD and ETF, 2020^[3])

6. Однак криза, пов'язана з поширенням Covid-19, суттєво вплинула на національну економіку, зокрема, на сектор МСП. Як і більшість урядів країн Східного партнерства, українська влада відреагувала на пандемію стримувальними заходами, які значно уповільнили темпи господарської діяльності. Доходи підприємств, зокрема, МСП, зазнали серйозного скорочення, а самі підприємства ризикують стикнутися з дефіцитом

ліквідності (OECD, 2020^[4]). Для подолання економічних та соціальних наслідків кризи уряд вжив низку заходів для підтримки бізнесу та домогосподарств (Блок 1).

Блок 1. Економічне реагування України на пандемію COVID-19

Уряд відреагував на економічну кризу широким набором заходів. 13 квітня парламент ухвалив рішення про створення Фонду боротьби з Covid-19 в обсязі 64,7 млрд. грн. (2,4 млрд. дол. США). Пакет підтримки включає наступні програмні заходи реагування, орієнтовані на надання цільової підтримки МСП (інформація станом на 29 травня 2020 р.):

- програма часткової допомоги з безробіття для МСП, які були змушені призупинити діяльність під час ізоляції, еквівалентної двом третинам ставки заробітної плати за кожну годину втраченого робочого часу (максимум на суму мінімальної заробітної плати – 4 723 грн.);
- внесення змін до програми «Доступні кредити 5-7-9%», розпочатої у січні 2020 р., з метою допомогти підприємствам рефінансувати існуючі позики, покрити витрати на оплату праці та отримати спрощений доступ до фінансування: таким чином МСП можуть отримати позику в максимальному розмірі 110 000 дол. США без виплати відсотків до 31 березня 2021 р.;
- цільова підтримка фізичних осіб-підприємців, включаючи допомогу на дітей та тимчасове звільнення від сплати податків;
- податкові заходи: тимчасове призупинення нарахування податку на комерційну нерухомість та землю, проведення податкових перевірок, сплати відсотків для платників податків та платників соціального внеску; тимчасове скасування штрафів за порушення податкового регулювання, а також відтермінування термінів подання податкових декларацій про доходи фізичних осіб;
- звільнення від внесення орендної плати на час ізоляції;
- заборона кредитним організаціям підвищувати відсоткові ставки за попередньо виданими позиками;
- законодавчі зміни, що дозволяють підприємствам запроваджувати більш гнучкий режим робочого часу.

Уряд прагне забезпечити кредитні гарантії для МСП та збільшити підтримку з виплати заробітної плати. Уряд також оголосив про нову програму з надання МСП (із щорічним оборотом менше 10,8 млн. дол. США) позик за ставкою 3% річних на термін до двох років. 27 травня було затверджено Програму стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19. Крім цього, вжито заходів із забезпечення соціальної підтримки (наприклад, підвищення розміру допомоги з безробіття та пенсій, субсидій на оплату комунальних послуг для вразливих груп населення тощо).

Крім цього, державний «ПриватБанк» оголосив «кредитні канікули» до кінця травня. Національний банк України також вжив низку заходів, здійснюючи інтервенції для підтримки вкрай волатильної місцевої валюти, ліквідності банків та кредитування. Зокрема, він знизив основну відсоткову ставку до 8% та запровадив

механізм довгострокового рефінансування для банків на термін до 5 років.

Джерело: (OECD, 2020^[4]).

Сектор МСП в Україні

7. В Україні досі використовується визначення МСП, запроваджене у 2012 р., яке характеризує мікро, малі та великі підприємства на основі критеріїв кількості робочих місць та обороту. Загалом, це відповідає визначенню, що використовується в ЄС. З метою полегшення порівняння з країнами ЄС, Укрстат (Державна служба статистики України) також використовує визначення МСП суто на основі кількості робочих місць (Табл. 2).

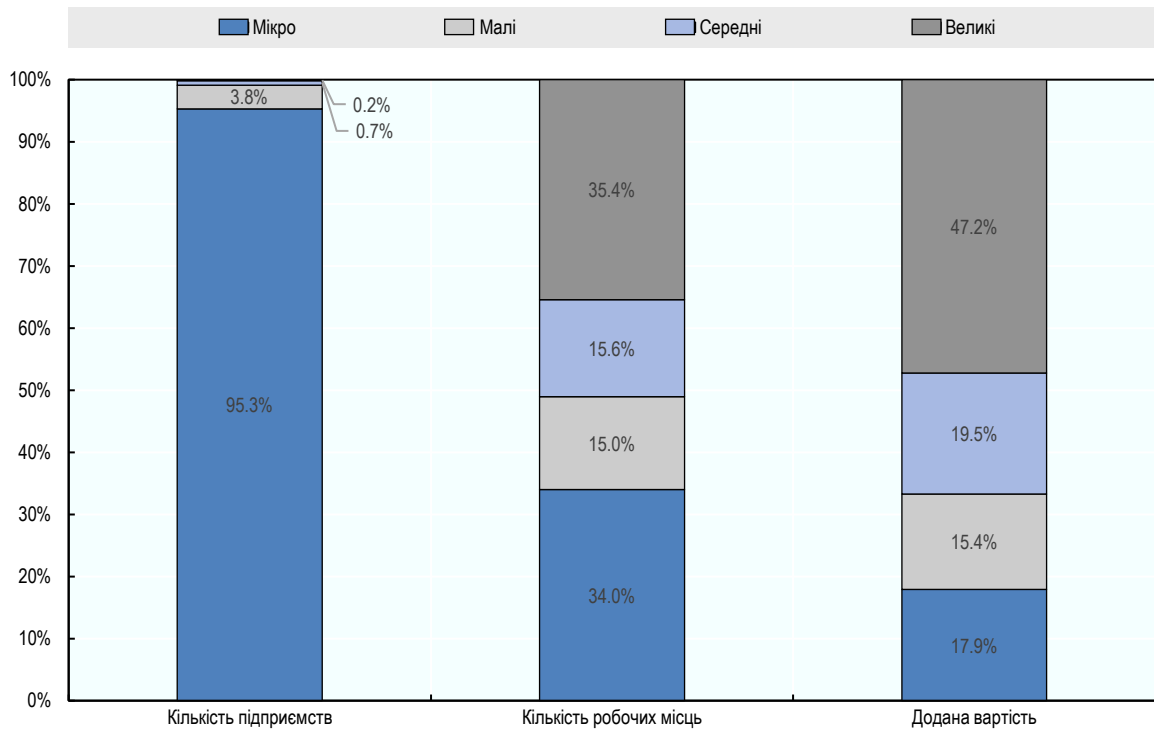
Таблиця 2. Визначення мікро, малих та великих підприємств в Україні

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Кількість робочих місць	≤ 10 працівників	≤ 50 працівників	Всі підприємства, що не належать до категорії малих або великих підприємств	≥ 250 працівників
Річний дохід	≤ 2 млн. євро	≤ 10 млн. євро		≥ 50 млн. євро

Джерело: ст. 55 Господарського кодексу України від 22 березня 2012 р.

8. У 2018 р. частка МСП, що працювали у бізнесовому секторі, включаючи мікропідприємства, становила 99,8%. Мікропідприємства становили 95,3% всіх суб'єктів господарювання; малі підприємства – 3,8%, середні підприємства – 0,7%, великі підприємства – 0,2%. На МСП припадало 64,6% всіх робочих місць, створених бізнесом, та 52,8% доданої вартості у підприємницькому секторі (Рис. 2).

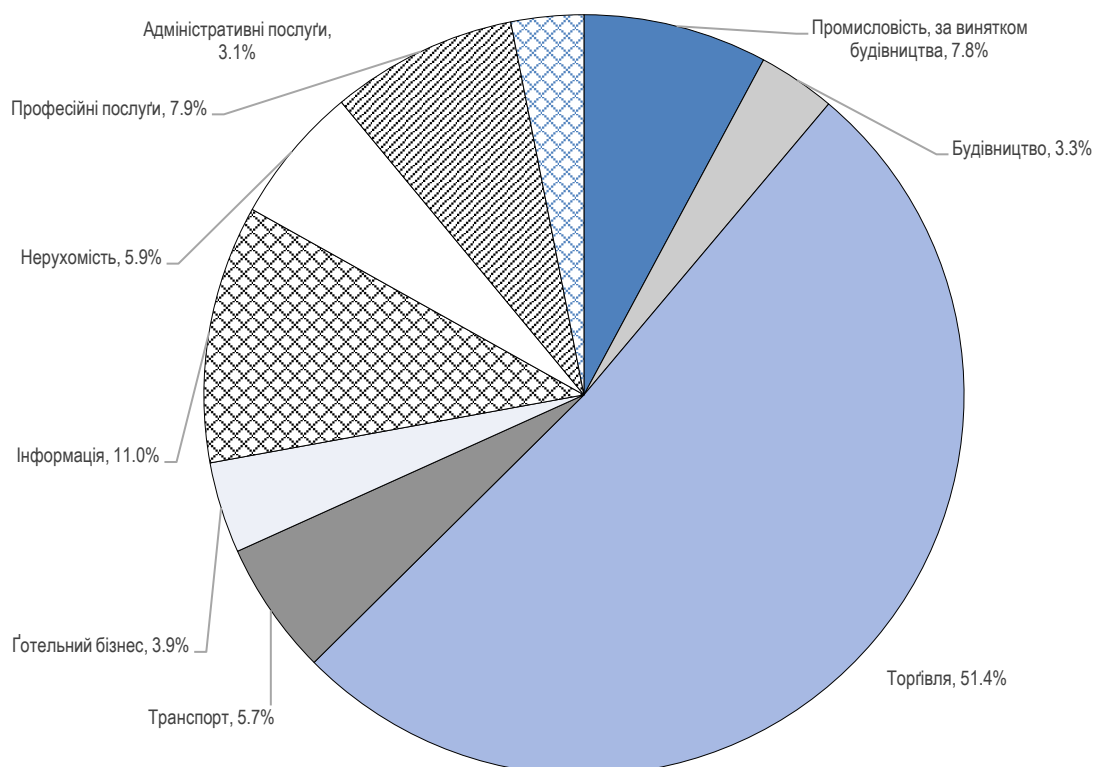
Рис. 2. Демографічні показники підприємницького сектору України за розміром підприємств, 2018 рік



Джерело: (SSSU, 2019^[5])

9. Цього ж року понад половина МСП України працювали у сфері оптової та роздрібної торгівлі, при цьому зросла частка підприємств, що працювали у секторі з високою доданою вартістю, а саме: інформаційно-комунікаційний сектор (11% у порівнянні з 5% у 2015 р.), промисловість (7,8%), професійна, наукова та технічна діяльність (7,9%) (Рис. 3).

Рис. 3. Розподіл МСП України за секторами, 2018 р.



Примітка: Включає сектори В-N (ISIC ред. 4),¹ за винятком фінансової та страхової діяльності. Дані не включають сільськогосподарського сектору.

Джерело: (SSSU, 2020₍₆₎).

Стратегія розвитку МСП на 2017-2020 рр.

Стратегія щодо МСП та інституційна база для її реалізації

10. Стратегія розвитку малих та середніх підприємств в Україні до 2020 р. була прийнята постановою Кабінету Міністрів від 24 травня 2017 р. (СМУ, 2017₍₇₎).² Вона відображає пріоритети, встановлені в інших стратегічних документах Уряду, наприклад, Стратегія сталого розвитку: Україна 2030, Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на 2017-2021 рр., Національна програма реформування державних контрольно-наглядових органів та інші. Документ передбачає зобов'язання Уряду розвивати конкурентоспроможний сектор МСП в Україні відповідно до принципів, викладених в Акті про малий бізнес (АМБ), та на основі рекомендацій, наданих ОЕСР, ЄФО та ЄБРР в Індексі економічної політики у сфері МСП: Країни-партнери Східної Європи 2016.

¹ Детальніше з інформацією про класифікацію видів діяльності можна ознайомитися в Міжнародній стандартній галузевій класифікації всіх видів економічної діяльності ООН:

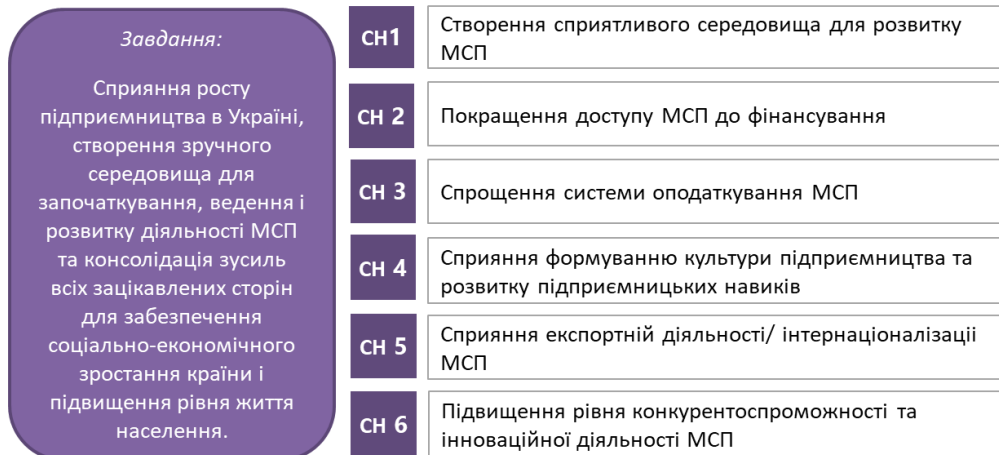
https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

² Всі посилання на Стратегію розвитку МСП стосуються наступних джерел: КМУ (2017), *Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року*, Кабінет Міністрів України.

11. Стратегічний документ загалом добре структурований та вичерпний. Він включає аналіз сектору МСП, описує інституційну базу політики щодо МСП, визначає основні бар'єри для розвитку сектора МСП, встановлює загальну ціль Стратегії та 6 стратегічних напрямків (СН) діяльності уряду (Рис. 4).

Рис. 4. Стратегія розвитку МСП України на 2017-2020 рр.

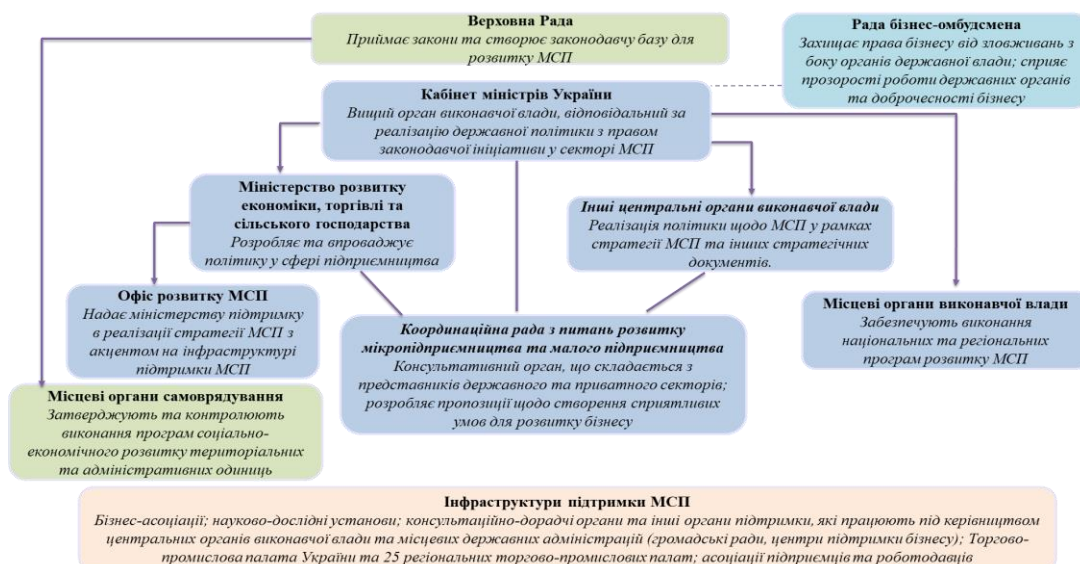
Основні цілі та стратегічні напрямки



Джерело: (СМУ, 2017^[7])

12. Як важливий елемент ефективної реалізації стратегії, інституційна база політики щодо МСП вимагає особливої уваги та представлена нижче на Рис. 5.

Рис. 5. Інституційна база політики щодо МСП в Україні



Джерело: (СМУ, 2017^[7]); (СМУ, n.d.^[8])

13. База була значно вдосконалена від початку циклу реалізації політики. У жовтні 2018 р. в якості дорадчого органу при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (МРЕТС) був заснований Офіс розвитку МСП (ОРМСР), а в жовтні 2019 р. Кабінет Міністрів України створив Координаційну раду з питань розвитку мікро та малих підприємств, до складу якої увійшли представники відповідних міністерств, державних органів, громадськості та організацій з підтримки підприємництва (СМУ, 2019^[9]).

14. Стратегія також містить опис механізмів її реалізації та моніторингу (див. Розділ 1). Для фінансування реалізації Стратегії передбачені різноманітні фінансові ресурси, включаючи асигнування коштів з державного бюджету (кожним державним органом, відповідальним за здійснення відповідних заходів у межах стратегії), фінансування в межах міжнародних програм технічної допомоги та коштів з інших джерел. Проте Стратегія не містить аналізу видатків.

15. 10 травня 2018 р., після року реалізації, Уряд прийняв відповідний План заходів (СМУ, 2018^[10]).³ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства здійснювало координацію та розробку Плану дій щодо МСП за підтримки фінансованого ЄС проекту FORBIZ та за участю відповідних зацікавлених сторін МСП, а саме: органів виконавчої влади, бізнес-організацій, організацій підтримки бізнесу, представників міжнародних та донорських організацій. План заходів визначив заходи, розподіл обов'язків, терміни, ресурси та ключові показники ефективності (КПЕ) для моніторингу процесу реалізації Стратегії. Для уникнення дублювання в межах різних урядових стратегій та для сприяння реалізації Стратегії щодо МСП з Плану заходів було виключено певний перелік дій та заходів у межах Стратегії щодо МСП, реалізація яких передбачена іншими стратегічними документами, що, в принципі, спростить звітність та покращить координацію між міністерствами. В результаті, План заходів містить 5 стратегічних напрямків та перелік дій, що реалізуються в межах інших стратегічних та програмних документів (Додаток 1 до Плану заходів).⁴ При цьому аналіз видатків на виконання Плану заходів не проводився.

16. Як Стратегія, так і План заходів були розроблені за міжнародної підтримки, зокрема за участі експертів проекту FORBIZ. Консультації з іншими центральними органами виконавчої влади, представниками громадянського суспільства, сектору МСП та міжнародними партнерами проходили на етапах підготовки та завершення роботи над документом.

17. У той час як План заходів слугує дорожньою картою для реалізації Стратегії щодо МСП, Координаційна рада з питань політики щодо МСП, створена 28 жовтня 2019 р., забезпечує інституційну базу. Завданням Ради є забезпечити координацію та реалізацію міжгалузевих заходів у межах Плану

³ Всі посилання на План заходів з реалізації Стратегії розвитку МСП стосуються наступних джерел: КМУ (2018), *План заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року*, Кабінет Міністрів України.

⁴ Стратегічний напрямок експорту продукції та послуг/інтернаціоналізації МСП, що повністю реалізовується в межах *Експортної стратегії України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на 2017 – 2021 рр.*

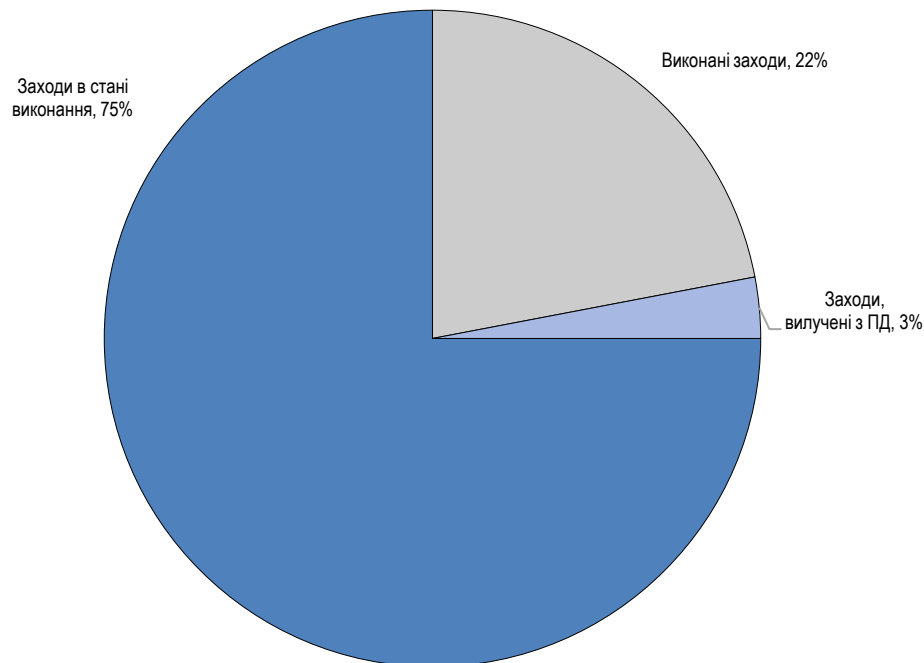
заходів, за які відповідають різні міністерства. Окремі обов'язки Ради перелічено нижче:

- підготовка стратегічних рішень щодо впровадження реформ у сфері розвитку МСП;
- підготовка рекомендацій та пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері розвитку МСП;
- визначення механізмів та шляхів вирішення проблем, пов'язаних з розвитком МСП; та
- проведення роз'яснювальної роботи щодо використання реєстраторів розрахункових операцій відповідно до законодавства про реєстратори розрахункових операцій, їх обслуговування та повернення готівкових коштів.

Звітність та моніторинг

18. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (МРЕТС) повинно складати піврічні звіти про реалізацію Плану заходів в межах Стратегії щодо МСП та скеровувати їх на розгляд Кабінету Міністрів України (КМУ). Центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) та обласні державні адміністрації складають щоквартальні звіти для МРЕТС. Міністерство розробило шаблон для узагальнення інформації про статус реалізації за стратегічними напрямками та відповідальними установами. Воно також підготувало таблицю моніторингу, в якій у кількісному вигляді представлено процес реалізації заходів МРЕТС та іншими державними органами відповідно до часток загальних заходів, реалізованих відповідальною установою за відповідний період. Станом на грудень 2019 року, 22% запланованих заходів було виконано, тоді як 75% знаходяться у стані виконання (Рис. 6).

Рис. 6. Процес реалізації Стратегії щодо МСП



Джерело: (SMEDO, 2020^[11])

19. З огляду на запізніле прийняття Плану дій (травень 2018 р.) та тривалу внутрішню процедуру контролю звітності між КМУ, МРЕТС та ЦОВВ, МРЕТС не надавало КМУ звітів на піврічній основі у відповідності до вимог Плану заходів. Натомість перший звіт про реалізацію Стратегії МСП стосувався періоду з 2-го кварталу 2018 р. по 1-й квартал 2019 р., а наступний звіт стосуватиметься періоду з 2-го по 4-й квартал 2019 р.

Показники ефективності у моніторингу прогресу в секторі МСП

20. План заходів включає показники ефективності для кожного заходу. За можливості, залежно від характеру заходу, показники є кількісними, однак не передбачають цільових значень. Звіти про реалізацію містять корисну інформацію про кожен запланований захід, однак вони переважно є описовими і безпосередньо не стосуються показників ефективності. Встановлення цільових значень для кількісних показників та чіткої звітності про поточні показники могло б збільшити точність оцінки (наприклад, різницю між «певним» та «хорошим» прогресом). Використання простих презентаційних інструментів для виділення найважливіших заходів (у контексті затримки або неналежної реалізації) спростило б управління процесом реалізації для осіб, відповідальних за прийняття рішень.

21. Стратегія МСП містить перелік КПЕ, включаючи значення за 2017 р. та цільові показники на 2020 р. В результаті спільних зусиль Укрстату, Департаменту статистики та даних ОЕСР і Національного Банку України (НБУ) покращується ситуація з наявністю та обсягом даних про сектор МСП. Показники Стратегії щодо МСП загалом відповідають цілям та стануть корисним інструментом для кінцевої оцінки. Окремі показники можуть розглядатися як такі, що стосуються загальних результатів Стратегії, в той час як інші – як такі, що стосуються окремих стратегічних напрямків. Загальні

показники переглядаються у Таблиця 3; у відповідних розділах звіту, присвячених кожному стратегічному напрямку, проаналізовано окремі показники з деякими додатковими пропозиціями.

Таблиця 3. Пропоновані КПЕ для моніторингу розвитку сектору МСП

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ² (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Додана вартість МСП (% від загальної доданої вартості)	Стандартний показник загального розвитку сектору МСП	51,2% (2017)	52,8% (2018)	Укрстат, Діяльність великих, середніх, малих підприємств та мікропідприємств, 2018 р., Табл. 3.4.
Оборот (продажі) МСП (% від загального обороту)	Стандартний показник загального розвитку сектору МСП	54,7% (2016)	55,7% (2018)	Укрстат, Діяльність великих, середніх, малих підприємств та мікропідприємств, 2018 р., Табл. 3.1.
Прибутки МСП до сплати податків (% від усіх прибутків) ³	Допоміжний показник загального розвитку сектору МСП	64,2% (2016)	58,5% (2018)	Укрстат, Діяльність великих, середніх, малих підприємств та мікропідприємств, 2018 р., Табл. 2.22.
Чисті прибутки МСП до сплати податків (% від усіх чистих прибутків) ³		12,4% (2016)	52,6% (2018)	
Робочі місця в МСП (% від усіх робочих місць) ⁴	Стандартний показник загального розвитку сектору МСП	62,8% (2016)	64,6% (2018)	Укрстат, Діяльність великих, середніх, малих підприємств та мікропідприємств, 2018 р., Табл. 3.1.
Зростання зайнятості в секторі МСП (в абсолютному виразі, тис. осіб) ⁵	Стандартний показник загального розвитку сектору МСП	4214.5 (2016)	4385.2 (2018)	Укрстат, Основні показники діяльності великих, середніх, малих підприємств та мікропідприємств

Примітка: ¹ Дані у таблиці наведено на основі стандартного визначення МСП Євростату, окрім прибутків. ² Базовий рік – 2016 (за наявності), оскільки Стратегія МСП була затверджена у 2017 р. ³ Частка прибутків розраховується на основі даних підприємств, які отримали прибутки у визначеному році, у той час як чисті прибутки розраховуються шляхом вирахування загальних збитків із суми загальних прибутків. Фізичні особи-підприємці виключені. ⁴ Кількість робочих місць вважається еквівалентною кількості прийнятих на роботу осіб.⁵ Зайнятість виміряна як кількість зайнятих осіб, фізичні особи-підприємці не включаються.

22. Перші 3 КПЕ в таблиці були включені у Стратегію та стосуються загальних цілей. При цьому частка прибутків МСП у сукупних прибутках бізнесу коливається в межах 10 відсоткових пунктів з року в рік без чіткої тенденції, навіть якщо розглядати лише прибуткові компанії. Така непостійність обумовлює її невідповідність в якості показника для визначення результатів реалізації Стратегії у часі. Саме тому у таблиці ми пропонуємо інший показник: частку зайнятості в МСП. Стабільний ріст частки зайнятості спостерігається з 2013 р., коли вона становила 59%. Зважаючи на поточні тенденції та за умови реалізації Стратегії, частка зайнятості МСП може продовжувати зростати до 2020 р.⁵

⁵ Поряд з відстеженням зростання зайнятості в МСП є актуальним відстеження частки зайнятості, оскільки ці показники є стабільнішими з року в рік та відображають динаміку зайнятості. Наприклад, попри можливе зростання зайнятості в МСП, частка

23. У процесі оцінки динаміки показників стосовно цільових значень, визначених Стратегією, необхідно розуміти, що цільові показники були встановлені на основі даних за 2015 рік, які були найновішими наявними даними на момент розробки Стратегії, коли дані про додану вартість, продажі та зайнятість не враховували фізичних осіб-підприємців та були доступними лише на рівні національного визначення МСП. Зважаючи на це, порівнювати безпосередньо поточну статистику з цільовими значеннями складно. Попри це у таблиці вище зафіксоване зростання частки МСП в оборотах та зайнятості, яке вказує на позитивну динаміку розвитку сектору МСП. Крім цього, дані на основі національного визначення також вказують на зростання частки МСП у доданій вартості (з 62,3% до 64,3%).

24. Для потреб порівняння на міжнародному рівні, стандартний підхід Євростату передбачає використання в якості єдиного критерію розміру підприємства кількості працівників. Дані про українські МСП, які можна порівняти з даними інших країн, були опубліковані ОЕСР у *Статистичному збірнику «Діяльність суб'єктів господарювання» 2018 рік*, що містить дані за 2017 р. та частково за 2016 р.; у публікації Укрстату *«Показники діяльності суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2018 рік* наведено порівняльні дані за 2018 р., які датуються 2013 р. (SSSU, 2019^[5]) (OECD, 2018^[12]).

25. За можливості, в оглядовій таблиці використовуються дані, порівняльні в міжнародному плані. Однак більшість статистичних даних про МСП базуються на національному визначенні, що об'єднує кількість працівників та оборот підприємства. Частки МСП, розраховані відповідно до національного визначення, є вищими від часток, наведених у таблиці, ймовірно, тому, що окремі підприємства, віднесені до категорії МСП на основі обороту, мали понад 250 працівників. Наприклад, частка зайнятості в МСП у 2018 р. досягла 81,5% відповідно до національного визначення, у той час як за визначенням Євростату вона становила 64,6%; однак обидві методології вказують на її зростання порівняно з 2016 р.

зайнятості в МСП може зменшитися через збільшення зростання зайнятості у великих компаніях. Також варто зазначити, що між 2016 та 2018 рр. частка та кількість працівників у секторі МСП зростали, в той час як рівень зайнятості у великих компаніях спадав.

1. Моніторинг реалізації Стратегії щодо МСП

26. У звіті представлено оцінку реалізації Стратегії щодо МСП за 6 стратегічними напрямками (СН) та відповідно до двох рівнів аналізу: моніторинг процесу реалізації та моніторинг результатів, а також аналіз ключових показників ефективності (КПЕ). Відповідно, основні висновки структуровані за стратегічними напрямками на рівні пріоритетних заходів та включають відповідні аналітичні розділи, а також розділ з рекомендаціями щодо подальших дій.

СН 1. Створення сприятливого середовища для розвитку МСП

27. Цей стратегічний напрямок охоплює різні аспекти бізнес-середовища (а саме: регуляторну політику, інституційну базу, інформаційну інфраструктуру і т.д.), що покликані створити сприятливі умови для зростання та конкурентоспроможності МСП. Він передбачає 6 пріоритетних дій та відповідних заходів для досягнення визначеної мети. Хоча позиція України у рейтингу Світового Банку *Doing Business* та в різних окремих категоріях (захист міноритарних інвесторів та видача дозволів на будівельні роботи) покращилася, країна досі відстає від Білорусі, Грузії та Молдови.

Моніторинг процесу реалізації

1. Підвищення рівня інформаційної підтримки, зокрема шляхом вдосконалення державної статистичної системи⁶

28. Стратегія передбачає створення спеціального вебпорталу МСП для надання МСП доступу до інформації про різноманітні аспекти ведення бізнесу (наприклад, започаткування власного бізнесу, отримання адміністративних послуг, доступні інструменти фінансування, державні програми підтримки і т.д.) у зрозумілому для користувача форматі. Реалізацію цього заходу було відкладено з технічних причин, пов'язаних із запуском вебпорталу на існуючому вебсайті МРЕТС, а згодом у зв'язку з ліквідацією Міністерства сільського господарства у вересні 2019 р. Державний інформаційний портал для МСП (www.sme.gov.ua) був запущений у жовтні 2019 р., а за підтримку його роботи відповідатиме Офіс розвитку МСП.⁷ Крім зазначених напрямків, портал містить інформацію для МСП про державні закупівлі, експортні

⁶ Цей захід здійснюється в межах Стратегії щодо МСП, а також в межах *Плану дій на 2015-2017 рр. з реалізації Національної стратегії регіонального розвитку до 2020 р.*, і передбачає запровадження європейської системи статистичної звітності на регіональному рівні, у форматі Класифікатора об'єктів адміністративно-територіального устрою України (КОАТУ) (КОАТУ 2 регіон). Див. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background>.

⁷ Варто зауважити, що Офіс розвитку МСП почав запроваджувати цільові програми підтримки МСП з метою сприяння їх розвитку на всій території України.

можливості, перевірки, стандарти та сертифікації, а також про можливості для бізнесу в межах програми ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу» (COSME).

29. Цей напрямок передбачає публікацію додаткових статистичних даних про МСП. Державна статистична служба України повинна підготувати 15 додаткових показників для моніторингу розвитку підприємництва. В результаті, у 2018 р. було додано 4 додаткових показники: обсяги експорту за категорією розміру підприємств, рівень ліквідації МСП, частка витрат на НДДКР у вигляді відсотка від ВВП та частка експорту, що припадає на МСП.⁸ Подальша розробка статистичних показників повинна здійснюватися у відповідності до Плану дій. Дані про кількість МСП, які отримали замовлення на продаж товарів та послуг в режимі онлайн, а також дані про кількість МСП, які придбали товари та послуги в режимі онлайн, були опубліковані на вебсайті Укрстату (МЕТА, 2018_[13]).

30. У межах цього заходу також запланована публікація річного звіту про стан розвитку МСП в Україні, що містить статистичні та аналітичні дані, та презентація результатів реалізації політики МСП, а також інформації про програми державної підтримки. Хоча звіт за 2018 р. на вебсайті МРЕТС відсутній, Укрстат підготував статистичний бюлетень з ключовими даними про підприємництво за 2010 – 2017 рр. (розбитий за розмірами підприємств) та розмістив його на власному вебсайті (SSSU, 2019_[5]). Очікується, що звіт за 2019 р. буде завершений та опублікований наприкінці 1-го кварталу 2020 р.

31. МРЕТС також включило захід з підтримки третього раунду оцінки АМБ в Україні, що проводиться ОЕСР, ЄФО та ЄБРР. Впродовж періоду оцінки (вересень 2018 р. – жовтень 2019 р.) МРЕТС здійснював спільну координацію процесу збору даних та заповнив анкету АМБ і статистичні форми, використовуючи дані, надані галузевими міністерствами та органами. Крім цього, міністерство допомогло організувати у Києві 3 державно-приватні робочі групи з питань підприємництва серед жінок, безперервного навчання та навиків МСП, а також забезпечило представництво України на регіональних засіданнях зацікавлених осіб з питань АМБ у Брюсселі (2018 р.) та Парижі (2019 р.).

2. Забезпечення дотримання принципу «спочатку – про мале»⁹

32. У межах цієї дії Уряд запланував заходи з підтримки реалізації оновленої методології оцінки регуляторного впливу (ОРВ) (яка зараз включає тестування МСП) та періодичного аналізу нормативних положень у ключових економічних секторах.

33. МРЕТС запланувало проведення дослідження ефективності реалізації ОРВ органами державної виконавчої влади до 4-го кварталу 2018 р. Цей захід вважається завершеним після публікації звіту Державного комітету України з

⁸ Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт Державної служби статистики України: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

⁹ Принцип «спочатку – про мале» стосується підтримки зростання малих та середніх підприємств на підставі Акту про малий бізнес для європейських країн (АМБ), який Україна намагається враховувати у своїх стратегічних пріоритетах (<http://eu4business.eu/news/ukraine-sets-sme-development-office-eu-support>)

питань регуляторної політики та підприємництва (ДКУ ПРПП) про реалізацію національної регуляторної політики органами державної виконавчої влади у 2017 р. (SRS, 2018_[14]). Крім цього, аналіз реалізації ОРВ органами державної виконавчої влади було включено в аналітичний звіт ДКУ ПРПП за 2018 р., що є важливим кроком до забезпечення ефективної реалізації ОРВ на різних рівнях влади (SRS, 2019_[15]).

34. На додаток до цього, у 2018 р. ДКУ ПРПП надав органам виконавчої влади методологічну підтримку у реалізації оновленої методології ОРВ та тестуванні МСП, що включало проведення понад 200 консультацій з центральними органами виконавчої влади (ЦОВВ), при цьому було надано 98 відповідей у письмовій формі, та понад 2200 консультацій за участю органів місцевого самоврядування (SRS, 2018_[16]). Впродовж 1 – 3-го кварталу 2019 р. ДКУ ПРПП провів 170 консультацій з ЦОВВ та надав 56 письмових відповідей (SRS, 2019_[17]). Додатково, у 2018 р. в межах проекту «Регуляторна карта України» ДКУ ПРПП провів за підтримки експертів проекту «Прозорість та звітність у державних адміністраціях та службах» (ПЗДАС) 2 семінари для презентації стандартизованих систем відкритих даних для регуляторів (SRS, 2018_[16]). Для забезпечення підтримки органам, відповідальним за формування політики, у розробці нормативних актів, ДКУ ПРПП запустив онлайн платформу з реалізації ОРВ (www.tools.regulation.gov.ua), провів 4 семінари з питань реалізації ОРВ для МРЕТС у 2018 р. (MDETA, 2018_[13]), а також вебінар, присвячений ОРВ та проведенню тестування МСП, за участю 300 представників центральних та місцевих органів виконавчої влади у 2019 р. (MDETA, 2019_[18]).

35. Крім цього, регулярно проводиться періодичний аналіз нормативних актів у 5 ключових економічних секторах.¹⁰ Таким чином, у 2018 р. було переглянуто 1298 нормативних актів у галузі будівництва (79), енергетики (258), сільського господарства та безпеки продуктів харчування (200), транспорту та інфраструктури (41) та ІКТ (91) (MDETA, 2019_[19]). Нормативні акти, які обмежують доступ бізнесу до ринку, становлять окрему категорію у цьому процесі; 629 з них було переглянуто у 2018 р.

36. Крім цього, для зменшення адміністративного навантаження з боку державних контролюючих органів на МСП, Офіс ефективного регулювання (ОЕР) запустив пілотний модуль інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду, що містить інформацію про заплановані інспекції різних державних контролюючих органів (SRS, 2018_[16]).¹¹ Станом на жовтень 2019 р. до системи приєдналися 34 інспекційні органи (з 38), які опублікували інформацію про власні інспекції на окремому порталі (www.inspections.gov.ua). Додатково, ДКУ ПРПП та державні контролюючі органи розробили і Уряд затвердив перелік критеріїв для визначення рівня ризику господарської діяльності у 72 сферах державного нагляду (з 85) та регулярності запланованих Урядом контрольних заходів (SRS, 2019_[17]).

¹⁰ Визначені пріоритетні економічні сектори включають а) сільське господарство з акцентом на безпеці продуктів харчування, б) будівництво, в) енергетику, г) транспорт та інфраструктура, д) інформаційні технології та комунікації.

¹¹ Вказані заходи реалізовано в межах Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності (23 серпня 2016 р.).

3. Спрощення процедур ліквідації підприємств

37. Законодавство України, що регулює процедури ліквідації підприємств, передбачає терміни та умови для зняття підприємств з реєстрації у відповідних реєстрах після ліквідації. У межах цього заходу МРЕТС передбачило забезпечення послідовного дотримання зазначених термінів з метою зменшення кількості скарг через незняття з реєстрації ліквідованих підприємств державними органами. Таким чином, у 3-у кварталі 2018 р. кількість юридичних осіб, не знятих з реєстрації у державних реєстрах, що контролюють комерційну діяльність, зменшилась на 33% порівняно з 2-м кварталом 2018 р., що може вказувати на вдосконалення процедур зняття з реєстрації (MDETA, 2018_[13]).

4. Вдосконалення системи ліцензування та видачі дозволів на здійснення діяльності підприємствами¹²

38. В межах цього заходу Уряд планує забезпечити захист прав бізнесу від неналежного виконання своїх обов'язків або бездіяльності з боку державних дозвільних органів шляхом підготовки та подання на розгляд КМУ відповідного законопроекту. 03 жовтня 2019 р. парламент затвердив законопроект «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення захисту суб'єктів господарювання від неправомірних дій або бездіяльності дозвільних органів» (Verkhovna Rada, 2019_[20]). Законом передбачені санкції щодо державних органів у розмірі від 50 до 150 неоподаткованих мінімумів доходів громадян¹³ (бл. 170 – 5 100 євро), залежно від серйозності та виду адміністративного правопорушення (наприклад, відмова у видачі дозволу/ліцензії з причин, не передбачених законодавством; порушення термінів видачі дозволів/ліцензій; несвоєчасна реєстрація організації в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; відмова у продовженні терміну дії або скасуванні дозвільних документів; і т.д.).

39. Крім цього, Міністерство енергетики та захисту довкілля працює над вдосконаленням законодавчої бази з регулювання використання надр та розвитку електронної системи подання заяв на отримання спеціальних дозволів на використання надр. Разом з тим, для забезпечення взаємодії з клієнтами, видачі та скасування дозволів на спеціальне водокористування юридичним особам в режимі онлайн була запущена інформаційна система «Портал електронних послуг Державної агенції водних ресурсів України» (www.e-services.davr.gov.ua).¹⁴

5. Покращення доступу МСП до державних закупівель

40. Зростання участі МСП в державних закупівлях належить до пріоритетних завдань Стратегії МСП. Відповідно, МРЕТС передбачило три типи заходів:

¹² Вказані заходи реалізовано в межах Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності (23 серпня 2016 р.).

¹³ У випадку адміністративних або кримінальних правопорушень неоподаткований мінімум доходів громадян становить 960 гривень (бл. 34 євро).

¹⁴ Додаткову інформацію Ви можете знайти на сайті:

<https://www.kmu.gov.ua/en/reformi/efektivne-vryaduvannya/rozvitok-elektronnih-poslug>

- По-перше, МРЕТС планує впровадити нове поле у реєстраційній картці кожного учасника електронних закупівель із зазначенням категорії суб'єкта господарювання на основі його розміру.¹⁵ У квітні 2019 р. в електронній системі державних закупівель ProZorro з'явилося нове поле категорії розміру підприємства (ProZorro, 2019_[21]). Захід вважається завершеним.
- По-друге, з метою збільшення кількості закупівель, в яких беруть участь МСП, МРЕТС передбачило внесення змін до закону «Про здійснення державних закупівель» завдяки новому законопроекту, в якому будуть визначені правила закупівель, нижчих від певних порогів. Законопроект був затверджений Верховною Радою 19 вересня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2019_[22]).
- Зрештою, МРЕТС передбачило певні заходи для підвищення рівня ознайомленості МСП (наприклад, навчання, семінари та круглі столи) з можливостями участі у державних закупівлях через електронну систему ProZorro. Отож, впродовж 2018 р. МРЕТС організувало безкоштовний цикл навчання з питань державних закупівель з використанням формату «бізнес сніданок» для бл. 900 учасників (DoZorro, 2018_[23]). Навчання триває і надалі та охоплює різні аспекти державних закупівель.

6. Забезпечення розвитку діалогу між державним та приватним секторами

41. З метою забезпечення ефективності діалогу між державним та приватним секторами (ДДПС) відповідно до Плану дій МРЕТС намагалося підвищити ефективність роботи Ради підприємців. Донедавна Рада підприємців, яка з 2008 р. функціонувала в якості постійного дорадчого органу при Кабінеті Міністрів, підлягала ліквідації. Однак після звернень ГО до Кабінету Міністрів її ліквідацію скасували, хоча прийняття рішення про її подальшу роботу було відкладено.

42. Крім цього, для забезпечення стабільності діяльності бізнес-омбудсмена в Україні Планом дій передбачено прийняття закону «Про Установу бізнес-омбудсмена». Проект закону було скеровано на розгляд Верховної Ради України та прийнято у першому читанні у 2016 р. У вересні 2019 р. проект закону було включено до порядку денного другої сесії Ради, однак його досі не прийнято.

43. Інші приклади створених консультаційних платформ:

- Комісія з питань захисту бізнесу – тимчасовий дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України (СМУ, 2019_[24]). Основні завдання Комісії: розгляд скарг суб'єктів господарювання на перешкоджання роботі, порушення прав та законних інтересів державними та місцевими органами влади та їх представниками.
- Комісія з розгляду скарг на рішення, діяльність або бездіяльність державного реєстру, органів державної реєстрації і територіальних органів

¹⁵ Критеріями є кількість зайнятих осіб та загальний оборот (Визначення МСП Укрстатом).

Міністерства юстиції (Офіс протидії рейдерству) (Ministry of Justice, 2020_[25]).

- Робоча група з питань МСП при Міністерстві цифрової трансформації для сприяння діалогу між державними органами та МСП (Ministry of Digital Transformation, 2019_[26]).
- Платформа ефективного регулювання «PROДіалог», розроблена для сприяння взаємодії між державним та приватним секторами через онлайн консультації, участь в державних заходах та дослідженнях.¹⁶

44. Разом з тим, у процесі покращення бізнес-середовища МСП Координаційна рада, поряд з Офісом розвитку МСП, могла б стати платформою для активізації діалогу між державним та приватним секторами. Для роботи з відповідними міністерствами та відомствами у процесі моніторингу реалізації Стратегії розвитку МСП до Координаційної ради також включено членів громадських організацій, які представляють мікропідприємства та малий бізнес.

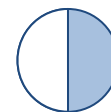
Таблиця 4. Огляд результатів оцінки: СН1. Створення сприятливого середовища для розвитку МСП

Заходи	Стан	Процес реалізації
Підвищення рівня інформаційної підтримки	У тестовому режимі було запущено державний інформаційний портал. Державна служба статистики готує показники щодо МСП відповідно до реалізації Плану дій: 4 показники у 2018 р. Щорічний звіт МРЕТС про реалізацію стратегії МРЕТС був складений, однак його публікація не була погоджена Кабінетом Міністрів. Підтримка в організації третього раунду Оцінки АМБ в Україні.	
Забезпечення дотримання принципу «спочатку – про мале»	Питання ефективності реалізації ОРВ органами державної виконавчої влади у 2017 р. було вивчене Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва (ДКУ ПРПП); звіт за 2018 рік – відсутній. Запущена онлайн платформа з ОРВ та надана методологічна підтримка виконавчим органам з боку ДКУ ПРПП. Триває постійний перегляд нормативних положень у 5 ключових економічних секторах, при цьому в 2018 р. було переглянуто 1 298 нормативних актів.	
Спрощення процедур ліквідації підприємств	Порівняно з 2-м кварталом 2018 р. підтверджено збільшення на 33% кількості юридичних осіб, знятих з реєстрації у відповідних державних реєстрах після ліквідації.	
Вдосконалення системи ліцензування та видачі дозволів на здійснення діяльності підприємствами	Законопроект про забезпечення захисту прав бізнесу від неналежного виконання власних обов'язків і бездіяльності з боку державних дозвільних органів прийнятий парламентом.	
Покращення доступу МСП до державних закупівель	Система ProZorro з доданим полем про розмір підприємства в картках учасників. Навчання та сприяння участі МСП у процедурах державних закупівель, в тому числі, в межах бізнес сніданків, присвячених системі ProZorro.	

¹⁶ Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт: <https://regulation.gov.ua/dialogue>

Забезпечення ДДПС

Офіс розвитку МСП (ОРМСР), створений в жовтні 2018 р., повинен перейняти функції Ради з питань підприємництва з розвитку ДДПС.



Не розпочато



Ініційовано



У процесі реалізації



Реалізовується успішно



Завершено

Результати моніторингу

45. Ключові показники ефективності (КПЕ), визначені Стратегією щодо СН, відображають прогрес України у показниках Світового Банку *Doing Business*; мета – зайняти позицію серед 20 країн з найкращими показниками у 2020 р. та 3-є місце серед 6 країн Східного Партнерства в *Індексі економічної політики у сфері МСП 2020* на основі середнього результату за всіма 12 напрямками.¹⁷ Інший показник Стратегії, пов'язаний із СН, стосується моніторингу ринкової частки МСП в загальних продажах, хоча цілі, завдання та механізми моніторингу цього показника залишаються незрозумілими, а розрахунки за ним не надаються на регулярній основі.¹⁸ У Табл. 5 представлені деякі додаткові КПЕ, моніторинг яких Україна могла б здійснювати в СН1.

Таблиця 5. Пропоновані КПЕ для моніторингу процесу створення сприятливого середовища для МСП

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Загальний результат у рейтингу СБ Doing Business – позиція	Комбінований показник, зокрема напрямки, включені у цей СН: започаткування власного бізнесу, вирішення питання	83 (2016)	64 (2020) ²	База даних СБ Doing Business ²
Загальний результат у рейтингу СБ Doing Business – оцінка	неплатоспроможності, забезпечення виконання контрактів, отримання будівельних дозволів	63,04 (2016)	70,20 (2020)	
Найкращий регіональний результат – оцінка ³	Грузія	78,19 (Грузія)	83,70 (Грузія)	
Індекс економічної політики у сфері МСП – середня оцінка всіх напрямків ⁴	Комбінований показник якості політики щодо МСП	2,5 (2016)	3,1 (2020)	Публікації Індексу економічної політики у сфері МСП ОЕСР
Середня кількість учасників у процедурах державних закупівель ⁵	Покращений доступ МСП до державних закупівель повинен обумовити зростання середньої кількості учасників	1,21 (2016 р., перша половина)	На даний момент інформація відсутня	Укрстат до 2016 р. В даний момент дані у системі ProZogo не публікуються

¹⁷ Індекс економічної політики у сфері МСП не містить рейтингу на основі середнього результату, хоча цей показник використовується для моніторингу позиції України. За підсумками оцінки 2016 р. на основі середнього показника, Україна зайняла останнє місце серед країн Східного Партнерства.

¹⁸ Показник називається «Частка ринків із конкурентною структурою, у відсотках від загального обсягу реалізованої продукції».

Зменшення кількості контактів між підприємствами та інспекціями	Більш комплексний та орієнтований на ризик підхід обумовить зменшення кількості потрібних контактів.	16% (2016)	На даний момент інформація відсутня	Дані за 2016 р., представлені у Стратегії щодо МСП
Кількість скарг на незняття ліквідованого підприємства з реєстрації державними органами ⁵	Спрощена ліквідація – це окремих акцент цього СН в межах вдосконалення процедур банкрутства.	На даний момент інформація відсутня	На даний момент інформація відсутня	МРЕТС

Примітки: ¹ Базовим роком є 2016, оскільки Стратегія щодо МСП була затверджена у 2017 р. ² *Zvitni Doing Business* базуються на даних за попередній рік (наприклад, DB 2020 стосується ситуації у 2019 р.). ³ Країни, з якими проводиться порівняння, належать до країн Східного Партнерства.

⁴ Розраховується як середня оцінка України за 12 напрямками Індексу. ⁵ Розраховується як загальна кількість учасників процедур державних закупівель, поділена на загальну кількість процедур державних закупівель. ⁵ Дані за цим пропонованим показником на даний момент відсутні.

46. Загальний показник СБ *Doing Business* вказує на певний прогрес впродовж останніх років, однак амбітний цільовий показник, передбачений Стратегією, залишається недосяжним. Загалом, аналіз змін у результатах має більшу інформаційну цінність у порівнянні з аналізом позицій, оскільки позиції також залежать від результатів країн Східного Партнерства, з якими проводиться порівняння. Серед сфер, що відносяться до цього СН, вирішення питання неплатоспроможності та забезпечення виконання угод є критичними для подальшого покращення бізнес середовища. З іншої сторони, було зафіксовано значне покращення у питанні видачі будівельних дозволів. Результати України в *Індексі економічної політики у сфері МСП 2020* засвідчили суттєве вдосконалення інституційної бази та умов роботи для МСП у країні. Аналіз динаміки країни в Індексі у плані результатів має більшу цінність у порівнянні з аналізом позиції, і саме тому, замість позиції, у звіті подана середня оцінка за всіма напрямками.

47. Для доповнення комбінованих програмних показників Стратегії у таблиці запропоновано 3 додаткових КПЕ, кожен з яких стосується окремих заходів у даному СН. Зменшення кількості контактів з інспекціями згадувалося у Стратегії у контексті заходів з метою скорочення непотрібного адміністративного навантаження інспекцій на законослухняні підприємства. Показник кількості скарг на незняття з реєстрації ліквідованих підприємств використовувався у звіті про План заходів. МРЕТС повинно перевірити, чи дані про 3 додаткові КПЕ, запропоновані у таблиці, могли б надаватися на регулярній (принаймні щорічній) основі.

Подальші дії

48. На основі отриманих станом на сьогодні результатів Уряду слід розглянути можливості для проведення наступних заходів:

- **Забезпечення регулярного щорічного аналізу процесу реалізації національної регуляторної політики органами державної виконавчої влади.** Такий звіт було підготовлено за 2017 р., проте звіт за 2018 р. відсутній. Регулярний моніторинг ОРВ та тестування МСП сприяли б поглибленому розумінню стану регуляторної політики у країні, визначенню основних проблем її застосування, їх ефективному вирішенню, а також розробці належної внутрішньої політики з метою послідовного та єдиного застосування ОРВ та тестування МСП на різних рівнях влади.

- **Забезпечення ефективного розвитку діалогу між державним та приватним секторами.** Використання Координаційної ради в якості платформи для розвитку змістовного діалогу між державним та приватним сектором доповнило б заходи ОРМСП з визначення та залучення активних ОПБ, спроможних представляти інтереси МСП. У процесі реалізації уряд повинен забезпечити послідовну участь приватного сектору на засіданнях Ради, розгляд її зауважень та реагування на них, за умови, що це можливо і відповідає суспільним інтересам.
- **Забезпечення регулярного моніторингу та зняття з реєстрації ліквідованих підприємств** шляхом збору даних про кількість скарг підприємств на незняття з реєстрації державними органами у встановлені терміни.
- **Забезпечення правової бази для діяльності установи Бізнес-омбудсмена в Україні** та надання їй ресурсів, необхідних для діяльності з посилення захисту суб'єктів господарювання від неправомірних дій або бездіяльності державних органів, шляхом прийняття парламентом законопроекту «Про бізнес-омбудсмена».
- **Забезпечення здійснення Координаційної радою діяльності у відповідності до її повноважень.** В ширшому плані, у процесі моніторингу реалізації Стратегії розвитку МСП необхідно зміцнювати інституційну базу та забезпечити достатні ресурси для Координаційної ради для визначення цілей та завдань політики, координації процесів серед ключових учасників. Рада повинна також зосередити увагу на використанні ключових показників ефективності для моніторингу прогресу, обмежуючи дублювання функцій між стратегічними напрямками, цілями та завданнями в межах розробки сприятливих основ політики щодо МСП.

СН 2. Покращення доступу МСП до фінансування

49. Цей стратегічний напрямок передбачає заходи з покращення доступу МСП до фінансування, зокрема через активніше фінансування комерційними банками та небанківськими установами, заохочення використання векселів та запровадження механізму факторингу.

50. Поряд з неналежним управлінням з боку ключових державних банків та слабким фінансовим становищем Фонду гарантування депозитів, фінансовий сектор України обтяжений великою кількістю проблемних позик.¹⁹ Більшість МСП в Україні можуть працювати, незважаючи на низьке боргове навантаження та гривневі позики, однак висока вартість фінансування обмежує їх можливості для запозичення, особливо у зв'язку з довготерміновими інвестиціями.

51. Поточна середня відсоткова ставка становить 17%. Цього рівня окупності капіталовкладень можуть досягти лише нечисленні підприємства. 90% від запозиченої суми використовується для оплати робочого капіталу і

¹⁹ Поточна частка проблемних кредитів становить приблизно половину всіх виданих кредитів.

лише 10% – для інвестицій. Навіть за таких обставин банки зафіксували значне збільшення попиту на інвестиції серед МСП. Існує також значний попит на гарантії, які перевищують засоби, наявні в межах EU4Business та інших програм з підтримки розвитку МСП (EU4Business, 2018^[27]).

Моніторинг процесу реалізації

1. Підвищення рівня фінансування МСП комерційними банками²⁰

52. Політичні та макроекономічні проблеми в Україні обмежили доступність фінансування з боку комерційних банків. На початку 2000-х років у банківському секторі спостерігалось збільшення кредитування та швидке зростання. Проте світова фінансова криза 2007 – 2008 рр. негативно позначилася на банківському та фінансовому секторі, призвівши до появи проблемних кредитів. Незважаючи на короткий період економічної стабільності, у 2014 р. Україна пережила девальвацію власної валюти, високий рівень інфляції та економічний спад, що було ускладнено конфліктом на сході України. В той час як центральний банк запровадив контроль обмінних валютних операцій, якість кредитів погіршилася, а частка проблемних кредитів впродовж року зросла з 19% до 24%. В результаті банки почали фіксувати неплатоспроможність та реструктуризацію. Починаючи з 2015 р., кількість працюючих банків зменшилась зі 163 до 77, а протягом 2014 – 2018 рр. бухгалтерський баланс зменшився з 83,5 млрд. дол. США до 49,6 млрд. дол. США.²¹ Це призвело до обмеження конкуренції у банківському секторі та скорочення можливостей для кредитування, оскільки банки почали демонструвати підвищену обережність у власній діяльності з кредитування (OECD, EC, EBRD and ETF, 2020^[31]) (OECD, 2018^[28]).

53. Україна продовжувала вживати заходів задля відновлення роботи свого банківського сектору. Зокрема, для випадків ліквідації банків було створено Фонд гарантування кредитів, а Національний Банк України (НБУ) запровадив нові стандарти регулювання банківської сфери у відповідності до директив та практик ЄС. Крім цього, у жовтні 2019 р. парламент затвердив План заходів із залучення приватних інвестицій у державні банки, скоротивши частку держави у банківському секторі на 20% (СМУ, 2019^[29]).

54. Незважаючи на певне покращення умов кредитування, реструктуризація у банківському секторі стала перешкодою для фінансування МСП. З однієї сторони, зменшення кількості банківських установ негативно вплинуло на конкуренцію у секторі, обмеживши для МСП можливості брати позики за доступним ставками. Відсоткові ставки для МСП залишаються високими, сягаючи 20% для коштів, позичених у місцевій валюті. Попри те, що відсоток для позик в іноземній валюті є нижчим, волатильність гривні пов'язана з певними ризиками. З іншої сторони, банки, що залишилися в Україні, працюють виключно у формі акціонерних товариств, що обмежує

²⁰ Крім цього, в межах Комплексної програми розвитку українського фінансового сектору до 2020 р. (НБУ, 18 червня 2015 р.) реалізовано наступні заходи: формування кредитного реєстру НБУ, забезпечення розвитку співпраці бюро кредитних історій, консолідація наявної інформації про кредитні історії.

²¹ Для детальнішої інформації, будь ласка, відвідайте сайт: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2019/>

можливості для розвитку спеціалізованих, кооперативних або муніципальних банків. Аналогічним чином, відсутність правового визначення мікрофінансування обмежила можливості для розвитку установ мікрофінансування, призвівши до низького рівня розвитку сектору.

55. Намагаючись реструктуризувати банківський сектор, уряд вжив заходів для спрощення для МСП доступу до фінансування через схеми фінансової підтримки. Зокрема, цей захід передбачає створення та використання системи кредитних гарантій (СКГ) для МСП. Проаналізувавши міжнародну практику у цьому питанні та проконсультувавшись із зацікавленими сторонами, тобто Міжнародною фінансовою корпорацією/Світовим банком (МФК/СБ), Міністерством фінансів, Національним Банком України та Німецько-українським фондом (НУФ), МРЕТС спільно з ОРМСП та за підтримки МФК/СБ розробили проект концепції механізму часткової СКГ для реалізації в Україні. Проект концепції було скеровано на затвердження КМУ. Крім цього, МРЕТС разом з ОРМСП передбачили реалізацію пілотного проекту з часткової СКГ за підтримки банків-партнерів Німецько-українського фонду (НУФ) з виконанням координаційної функції у цьому процесі. Проте після виходу KfW Development Bank з ради НУФ реалізація пілотного проекту з часткової СКГ та затвердження концепції СКГ були відкладені до 1-го кварталу 2020 р. та 2-го кварталу 2020 р., відповідно (МДЕТА, 2019^[18]). Провідна роль перейшла до Міністерства фінансів України, яке стало єдиним власником НУФ та переформатувало НУФ у Фонд розвитку підприємництва.²²

56. У грудні 2019 р. НУФ підписав з фінансовими установами-партнерами угоду про нову програму фонду FinancEast. Метою програми стало подальше фінансування проектів інвестування у мікропідприємства, малі та середні підприємства (МСП), що зареєстровані або працюють на підконтрольних уряду територіях Донецької та Луганської областей, через банки та лізингові компанії (установи-партнери), зокрема Ощадбанк, Укргазбанк та ОТП Лізинг. Для реалізації програми FinancEast Європейський Союз в межах ініціативи EU4Business надав через KfW грант у розмірі 9,5 млн. євро (GUF, n.d.^[30]).

57. У січні 2020 р. КМУ прийняв рішення запустити програму 579, в межах якої з 01 лютого 2020 р. підприємствам надаватимуться доступні позики за ставками 5%, 7% або 9% річних. Державна програма підтримки МСП дозволить учасникам отримати доступні кредити на суму до 1,5 млн. гривень за ставками 5%, 7% або 9% для започаткування або розширення власного бізнесу. Уряд визначив механізм використання бюджетних коштів в межах Фонду розвитку підприємництва. У 2020 р. для цієї програми з бюджету НУФ було виділено 5 млрд. гривень. Для надання детальної інформації про програму також було створено вебсайт (<https://5-7-9.gov.ua/>) з додатковою онлайн та інформаційною підтримкою, що надається через ОРМСП.²³ Крім цього, ОРМСП тісно співпрацює з МОП у питанні підготовки

²² Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт: <http://guf.gov.ua/uk>

²³ Більш детальну інформацію про програму 579 Ви можете знайти на сайті: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavna-programa-dostupni-krediti-5-7-9>

програми кредитування та планує розпочати тур регіонами з метою проведення навчань для МСП.²⁴

58. Разом з тим, у грудні 2018 р. з ініціативи Кабінету Міністрів України було запущено Український фонд стартапів (УФС). Місія фонду – підтримка інноваційних проектів та допомога українським підприємцям у створенні успішних підприємств шляхом надання попереднього та початкового фінансування для стартапів.²⁵ У грудні 2019 р. було розпочато перший конкурс заявок. (СМУ, 2019_[31]).

59. Зрештою, Український фонд підтримки підприємництва, утворений у 1995 р., є державною неприбутковою організацією, яка здійснює за державні кошти пільгову фінансову підтримку підприємництва згідно з затвердженими Урядом програмами.²⁶

2. Розширення використання векселів

60. Міністерство фінансів запланувало проведення заходів для підвищення рівня поінформованості про використання МСП векселів. Ця діяльність частково реалізовуватиметься в межах *Національної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р.*, що передбачає масштабні цілі у плані фінансової грамотності населення. У той час як триває розробка відповідного плану дій в межах Програми, Державна фіскальна служба (ДФС) висловила готовність проводити семінари та надавати необхідну інформацію про обіг векселів зацікавленим категоріям ділових кіл, включаючи МСП. Зі свого боку, ОРМСП організував консультації з Агентством з розвитку вексельного ринку та скерував листи до Незалежної асоціації банків України та банківських установ для отримання їх пропозицій щодо розширення використання МСП векселів (МДЕТА, 2018_[13]). Однак МРЕТС таких пропозицій від зазначених установ не отримувало; відповідно, МРЕТС запропонувало вилучити цей захід з Плану дій.

61. Додатково цей захід також передбачає підготовку змін до Закону «Про обіг векселів в Україні» з метою привести його у відповідність до Женевської конвенції про векселі (Verkhovna Rada, 2001_[32]). Проте після аналізу закону про обіг векселів та консультацій з відповідними зацікавленими особами²⁷ захід було вилучено з Плану дій, оскільки він вважався непотрібним.²⁸ Частково це було пов'язано з тим, що Закон не вважався таким, що не відповідає Конвенції, а Україна не має формального зобов'язання дотримуватися її (МДЕТА, 2019_[18]).

²⁴ Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт: <https://sme.gov.ua/579start/>

²⁵ Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт: www.usf.com.ua

²⁶ Додаткову інформацію про Український фонд підтримки підприємництва Ви можете знайти на сайті: <http://ufpp.kiev.ua/>

²⁷ Агентство з розвитку вексельного ринку, Незалежна асоціація банків України та Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

²⁸ Закон «Про обіг векселів» містить посилання на відповідність Женевській Конвенції 1930 р. «Про запровадження уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі». Крім цього, варто зазначити, що хоча Україна приєдналася до Конвенції, вона досі не ратифікувала її через положення у Додатку II Конвенції (UN, 1930_[87]).

3. Розширення фінансування небанківськими установами²⁹

62. Цей захід передбачає забезпечення підтримки при прийнятті законопроекту «Про кредитні спілки», який міг би спростити доступ до фінансування для малих фірм, особливо невеликих сільськогосподарських підприємств. Після відхилення цього законопроекту у 2018 р. у вересні 2019 р. було розроблено та скеровано на розгляд парламентського комітету новий законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності кредитних спілок» (Verkhovna Rada, 2019_[33]). Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, проаналізувала законопроект та підготувала відповідний висновок для підтримки його прийняття у жовтні 2019 р.

4. Заповнення дефіциту фінансування МСП шляхом надання факторингових послуг

63. Цей захід спрямований на підготовку та подання до КМУ законопроекту «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо ринків фінансових послуг». У процесі співпраці в межах Проекту технічної допомоги ЄС-FINREG Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, створила Комітет з питань удосконалення регуляторного середовища для фінансових компаній, що включає реформування бази факторингу серед заходів свого плану роботи.

64. Проте МРЕТС повідомляє, що після стабілізації ринку факторингових послуг у 2016 р. необхідно було змістити акцент на ринок лізингових послуг (MDETA, 2018_[13]).³⁰ Зокрема, пріоритетом стало приведення українського законодавства у відповідність до передової міжнародної практики. Таким чином, МРЕТС запропонувало переорієнтувати цей захід на розвиток послуг лізингу серед МСП. Для початку, МРЕТС, беручи до уваги європейську практику, розробило законопроект «Про фінансовий лізинг» та скерувало його на розгляд парламенту 29 серпня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2019_[34]). Законопроект був розглянутий відповідним парламентським комітетом у вересні 2019 р., однак він досі не прийнятий.





65. В той же час Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, публікує інформацію про ключові показники ефективності фінансових компаній та лізингодавців на своєму вебсайті та надає перелік фінансових установ, включених до Державного реєстру фінансових установ (NCRFS, n.d._[35]) (NCFRS, 2020_[36]). Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України






²⁹ Інші заходи, реалізовані в межах Плану першочергових заходів Уряду на 2018 р. (28 березня 2018 р.): підготовка та подання КМУ законопроектів про вдосконалення законодавства у сфері інновацій з метою використання вкладеного з ризиком капіталу та можливостей колективного співфінансування, а також отримання фінансування від неофіційних інвесторів для підтримки інноваційної діяльності, технологічних стартапів та кластерів.

³⁰ Також в межах Комплексної програми розвитку українського фінансового сектору до 2020 р. (НБУ, 18 червня 2015 р.) реалізовано наступні заходи: законопроекти, спрямовані сприянню розвитку фінансового лізингу шляхом внесення змін до законодавства для визнання лізингодавців кредиторами, розробка механізмів повернення майна та вдосконалення системи оподаткування (NBU, 2015_[89]).

щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (так званий «закон про спліт»), з липня 2020 р. Національний Банк здійснюватиме нагляд за установами, що надають факторингові та лізингові послуги, що збільшить прозорість та довіру до ринку (Verkhovna Rada, 2019^[37]). Важливо підкреслити, що, поряд із системою ProZorro, ОРМСП розробляє продукт під назвою «факторинг для МСП у державних закупівлях», який дозволить МСП, яким недостатньо фінансування, брати участь у державних закупівлях з наданням їм фінансування факторинговими фірмами (банками).

Таблиця 6. Огляд результатів оцінки: СН 2. Покращення доступу МСП до фінансування

Заходи	Стан	Процес реалізації
Підвищення рівня фінансування МСП комерційними банками	Було розроблено проект концепції механізму часткової системи кредитних гарантій (СКГ) та сформовано концепцію пілотного проекту часткового використання СКГ, однак його реалізація була відкладена через зміни у складі Ради НУФ.	
Розширення використання векселів	<i>План заходів з реалізації Національної програми розвитку фінансового сектору до 2020 р. перебуває на етапі розробки.</i>	
Підвищення рівня фінансування небанківськими установами	Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності кредитних спілок» розроблено, однак не включено до порядку денного парламентського комітету.	
Заповнення дефіциту фінансування МСП шляхом надання послуг факторингу	Було створено Комітет з питань вдосконалення регуляторного середовища для фінансових компаній (що включає реформування факторингової бази серед комплексу заходів, передбачених планом його роботи). Законопроект «Про фінансовий лізинг» розроблено і скеровано на розгляд парламенту.	

 Не розпочато
  Ініційовано
  У процесі реалізації
  Реалізовується успішно
  Завершено

Результати моніторингу

66. Стратегією не передбачено жодних ключових показників ефективності для цього стратегічного напрямку. У

67. Таблиця 7 представлено наявні пропоновані КПЕ та показники.

Таблиця 7. Пропоновані КПЕ для моніторингу покращення доступу МСП до фінансування

КПЕ	Опис/ обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Непогашені банківські позики МСП (у % від ВВП) ²	Стандартний показник доступності банківського фінансування для МСП	12,6% (2018)	На даний момент інформація відсутня	Національний Банк України, пакет даних «Позики для МСП», серія «Позики, надані депозитними установами нефінансовим корпораціям». Укрстат для ВВП.
Відсоткові ставки на позики МСП у національній валюті ³	Стандартний показник вартості фінансування для МСП	19,5% (2018)	20,3% (М11-2019)	Національний Банк України, пакет даних «Позики для МСП», серія «Відсоткові ставки залучення депозитів новими підприємствами за позиками нефінансовим корпораціям»
Відсоткові ставки на позики МСП в іноземній валюті ³		7,4% (2018)	7,1% (М11-2019)	
Облігації та векселі, видані нефінансовою корпорацією (млн. грн.) ⁴	Показник відображає окремі альтернативні шляхи фінансування	86,9 (2016)	69,6 (2018) 72,5 (третій квартал 2019 р.)	Національний Банк України, пакет даних «Цінні папери, крім акцій, випущених резидентами»
Частка капітальних інвестицій, фінансованих з власних коштів підприємств та організацій	Непрямий показник наявності зовнішнього інвестиційного фінансування	69,3% (2016)	70,8% (2018)	Укрстат, пакет даних «Капітальні інвестиції за джерелами фінансування»

Примітка: ¹ Базовим роком є 2018, оскільки дані за попередні роки відсутні. ² Розраховано як середньомісячні дані на основі загального номінального обсягу непогашених позик середнім, малим та мікропідприємствам і фізичним особам-підприємцям в національній та іноземній валюті, поділеного на номінальний ВВП. Дані за 2019 р. наразі відсутні; показник за результатами аналізу за перші три квартали 2019 р.: 12,8%. ³ Розраховується як просте середнє значення відсоткових ставок, чинних для середніх, малих підприємств та мікропідприємств; фізичні особи-підприємці не включені з огляду на відсутність даних. ⁴ Номінальне значення станом на кінець періоду.

68. Національний Банк України (НБУ) публікує дані про позики та відсоткові ставки, що надаються банками підприємствам (нефінансові корпорації та фізичні особи-підприємці), з розбиттям за розміром підприємств та валютою. Такі дані переважно використовуються для моніторингу змін умов доступу МСП до фінансування. Хоча дані залежать від загальних макроекономічних та фінансових умов сектору, вони також можуть відображати результати окремих заходів в межах політики, наприклад, систем кредитних гарантій.

69. Дані про інші канали фінансування є недостатніми. Однак у таблиці наведено два показники (хоча аналіз за розміром підприємств відсутній). НБУ надає дані про випуск облігацій та векселів нефінансовими корпораціями, а Укрстат здійснює збір інформації про джерела фінансування капітальних інвестицій. Стратегія щодо МСП містила посилання на інші відповідні дані (наприклад, позики небанківських фінансових установ, суми лізингових та факторингових контрактів, вартість активів венчурних фондів), однак залишається незрозумілим, чи наведені у Стратегії значення можуть оновлюватися на регулярній основі. Наприклад, дані про вартість орендованого майна за типами активів надаються Національною комісією, що

здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, на щоквартальній основі.

70. В даний момент Комісія не збирає та не розкриває публічно дані про лізингові контракти за розміром підприємств. Одночасно участь України у Системі ОЕСР з фінансування МСП та підприємств, що розпочалася у 2019 р. (перша публікація результатів України передбачена у версії Системи за 2020 р.), повинна посприяти вдосконаленню підготовки фінансової статистики МСП та покращити доступ МСП до фінансування.

Подальші дії

71. З метою покращення доступу МСП до фінансування та на основі запланованих Урядом заходів подальші кроки у цьому напрямку можуть включати наступні:

- **Збір даних про суму лізингових контрактів та можливий моніторинг використання МСП цих послуг.** Незважаючи на законодавчу базу, що регулює лізингову діяльність та лізингові послуги, які надаються найбільшими банками в Україні, загальне проникнення лізингу залишається низьким та становить менше 1% від ВВП порівняно з 4 – 14% у країнах Центральної Європи (OECD, ЕС, EBRD and ETF, 2020_[3]). Однак недостатні дані про використання МСП послуг лізингу (рідкісні звіти на тему МСП) не дають повної картини проблем, з якими стикаються МСП, або видів послуг лізингу, якими користуються МСП (наприклад, вартість, вид орендованого майна). Таким чином, збір даних про вартість та види послуг лізингу (за розміром підприємств чи типом власності) був би важливим кроком на шляху до розробки цільових державних заходів для поширення використання лізингу МСП.
- **Забезпечення реалізації пілотного проекту часткової системи кредитних гарантій (СКГ).** Реалізація пілотного проекту часткової СКГ, оцінка результатів, подальше прийняття відповідної законодавчої основи для механізму могли б посприяти реалізації подальших проектів СКГ в Україні, одночасно розвиваючи поінформованість уряду про використання механізму та можливого вдосконалення.
- **Продовження реформування факторингової бази.** Поточна законодавча основа факторингу, передбачена Цивільним кодексом України, не відповідає сучасним потребам факторингу та гальмує використання МСП факторингових послуг. Таким чином, важливим кроком було б реформування факторингової бази шляхом впровадження робочого плану профільного Комітету Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за підтримки проекту ЄС-FINREG.
- **Запровадження більшої кількості програм доступу до фінансування за участю міжнародних партнерів.** Зменшення вартості запозичень збільшило б можливість МСП брати позики, особливо для потреб довготермінових інвестицій. Цього можна досягти через використання програм та інструментів, що передбачають меншу вартість фінансування, наприклад, партнерства з банками в менших містах, де МСП мають обмежені можливості фінансування. У цьому плані, центром уваги таких програм повинні бути не лише інвестиції, але й гарантії. Можна було б

розробити додаткові показники для моніторингу кількості банків, що беруть участь в таких програмах, і частки МСП, що ними користуються, та їх деталізації за видами розрахунків.

- **Стабілізація та сприяння конкуренції у банківському секторі.** Крім зменшення можливостей для вчинення фінансових злочинів та вдосконалення корпоративного управління державними банками, необхідні реформи для виведення з ринку неплатоспроможних банків, розкриття кінцевих бенефіціарних власників банків, а також захисту прав кредиторів (Kahkonen, 2018^[38]). Крім цього, необхідно вживати додаткових заходів для збільшення обсягів юридичної експертизи, пруденційного регулювання та відповідальної поведінки, спрямованої на обмеження фінансових ризиків (OECD, 2011^[39]) (OECD, 2019^[40]). В ширшому контексті, слід розробляти довготермінові механізми стимулювання конкуренції з метою підвищення ефективності ринку та забезпечення можливості легшого отримання доступного фінансування.

СН 3. Спрощення системи оподаткування МСП

72. Цей стратегічний напрямок спрямований на збільшення прозорості та ефективності системи адміністрування податків в Україні, особливо в плані відшкодування ПДВ, несвоєчасних платежів та гнучкості ринку праці – при цьому останнє зменшує привабливість офіційного працевлаштування та призводить до зловживань спрощеною системою оподаткування.

Моніторинг процесу реалізації

1. Забезпечення ефективного відшкодування ПДВ

73. Для реалізації цього заходу Уряд планує здійснювати моніторинг роботи Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ. У процесі реалізації МРЕТС стало відомо, що Міністерство фінансів на регулярній основі здійснює моніторинг технічних аспектів роботи реєстру, а результати такого моніторингу не оприлюднювалися через їх технічний характер. Одночасно Державна фіскальна служба щомісячно публікує інформацію про обсяги відшкодування ПДВ на своєму вебсайті (SFS, 2019^[41]) (SFS, 2019^[42]). Таким чином, моніторинг роботи Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ проводиться, а тому цей захід було виключено з Плану дій (MDETA, 2018^[13]). Однак процес відшкодування ПДВ був неоднаковим впродовж року через дефіцит бюджету.³¹

74. Після запуску реєстру відшкодування ПДВ у 2017 р. одним із завдань Уряду було збільшити поінформованість МСП про його існування та переваги.³² Міністерство фінансів провело належні інформаційно-роз'яснювальні заходи та повідомило про високий рівень поінформованості бізнесу про реєстр з урахуванням великої кількості відвідувань реєстру. ДФС

³¹ Дані про обсяг відшкодувань ПДВ у 2018 та 2019 рр. доступні на <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/vidshkoduvannya-pdchv/informatsiya-pro-obsyagi-vidshkoduvannya/>

³² Інформацію про реєстр можна знайти на сайті: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/vat-refund>

повідомляє про відшкодування 32,8 млрд. гривень протягом січня – лютого 2019 р., що на 39,1% більше, ніж за аналогічний період 2018 р. (SFS, 2019^[43]).

2. Вирішення проблеми несвоєчасних платежів на підставі угод про державні закупівлі

75. З метою захисту МСП від несвоєчасних платежів на підставі електронних угод про державні закупівлі Уряд запланував розширити модуль управління електронними угодами системи закупівель ProZorro для забезпечення контролю Державного Казначейства над сумою та термінами платежів за угодами.³³

76. Таким чином, МРЕТС та Міністерство фінансів підготували постанову про регулювання взаємодії між системою електронних закупівель, єдиним вебпорталом використання публічних коштів та інформаційною системою Державного Казначейства, яка була затверджена Міністерством юстиції та набула чинності у березні 2019 р. (MDETA; Ministry of Finance, 2019^[44]). Вона забезпечує електронну комунікацію трьох інформаційних систем та забезпечує вдосконалення управління угодами про державні закупівлі. Після прийняття законодавчої бази, що спрощує обмін інформацією, важливим є забезпечити впровадження цієї норми.

77. Інший крок, передбачений в межах цього заходу, стосується розробки та затвердження Кабінетом Міністрів України (КМУ) нового законодавства, спрямованого на запобігання несвоєчасним платежам на підставі угод між суб'єктами господарювання у системі ProZorro з урахуванням положень Директиви 2011/7/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 2011 р. Однак у процесі реалізації заходу МРЕТС стало відомо, що такий законопроект порушував би права договірних сторін на вільне встановлення термінів оплати відповідно до положень Цивільного кодексу України. Крім цього, План заходів у межах Угоди про асоціацію між ЄС та Україною не містить вимоги до України дотримуватися Директиви 2011/7/ЄС. Таким чином, цей захід не був реалізований і був вилучений з Плану дій.

78. Якщо встановлення термінів договірних платежів є правом сторін, яке слід поважати, несвоєчасні платежі в межах встановлених термінів повинні розглядатися як порушення договірних умов, а закон повинен передбачати стримувальні та пропорційні санкції за такі порушення. Однак для вирішення проблеми несвоєчасних платежів на законодавчому рівні рішення повинно бути визначене спільно Державним Казначейством та МРЕТС за підтримки Міністерства юстиції у плані виконання відповідного рішення.

79. Крім цього, потрібні дані про обсяг несвоєчасних платежів у межах системи закупівель, завдяки чому можуть бути проаналізовані тенденції платежів, а проблеми вирішуватимуться ефективніше.

³³ Поряд із проблемами, пов'язаними із закупівлями, необхідне здійснення виплат великими компаніями для МСП для того, щоб забезпечити обмеження потенціалу банкрутства МСП.

3. Збільшення гнучкості ринку праці³⁴

80. Перегляд трудового законодавства є одним з основних засобів вирішення недоліків існуючих норм, що регулюють ринок праці, які призводять до зловживань спрощеною системою оподаткування.³⁵ Таким чином, План заходів передбачає підготовку та подання на затвердження КМУ законопроектів, що регулюють:




- дистанційну роботу; та
- працевлаштування осіб на підставі багатосторонніх угод із суб'єктами господарювання, які надають посередницькі послуги з працевлаштування, а також із суб'єктами, що наймають працівників для подальшого аутсорсингу.






81. У відповідь на цю потребу Міністерство соціальної політики підготувало законопроект про сприяння продуктивній зайнятості (Ministry of Social Policy, 2019_[45]). Станом на цей час ведуться консультації щодо законопроекту та створено робочу групу за участю відповідних зацікавлених сторін. У грудні 2018 р. законопроект було представлено на засіданні Керівної ради Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (МДЕТА, 2018_[13]). Оскільки затвердження законопроекту тепер очікується у 2-у кварталі 2020 р., реалізацію цього заходу відкладено. Одночасно Міністерство соціальної політики внесло зміни до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном та затвердило нову форму звітності про кількість осіб, працевлаштованих в результаті посередницької діяльності з працевлаштування, а також процедуру її подання.

³⁴ Крім цього, в межах Плану першочергових заходів Уряду на 2018 р. (28 березня 2018 р.) реалізовано наступні заходи: затвердження парламентом проекту Кодексу законів про працю (реєстраційний номер 1658).

³⁵ В межах Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державної фінансової системи на 2017 – 2020 рр. (24 травня 2017 р.) також реалізовано наступні заходи: перегляд умов використання спрощеної системи оподаткування за категоріями фізичних осіб, видами операцій, максимальним обсягом доходів та податковими ставками.

Таблиця 8. Огляд результатів оцінки: СН 3. Спрощення системи оподаткування МСП

Заходи	Стан	Процес реалізації
Забезпечення ефективного відшкодування ПДВ	Система (реєстр) автоматичного відшкодування ПДВ запроваджена та повноцінно працює з 2017 р.; Інформація про суми відшкодування ПДВ публікується ДФС на власному вебсайті щомісячно; Середовище МСП поінформоване про доступний автоматичний механізм відшкодування ПДВ та широко використовує його.	
Вирішення проблеми несвоєчасних платежів	Прийнята та діє постанова, що змінює модуль управління угодами в системі ProZogo для запровадження контролю Державного Казначейства над розмірами та термінами платежів за угодами. Проект постанови, що регулює максимальний термін оплати за угодою, було відхилено.	
Збільшення гнучкості ринку праці	Розроблено законопроект про розвиток продуктивної зайнятості, який проходить громадські слухання.	

 Не розпочато
  Ініційовано
  У процесі реалізації
  Реалізовується успішно
  Завершено

Результати моніторингу

82. Стратегія не передбачає КПЕ для цього стратегічного напрямку. Таблиця 9 містить запропоновані КПЕ з показниками за базовий рік та за останній рік, за який наявні дані.

Таблиця 9. Пропоновані КПЕ для моніторингу ефективності оподаткування МСП

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Сплата податків (результат Doing Business СБ)	Загальний показник адміністративної спрощеності податкової дисципліни	74,66 (2016)	78,05 (2020)	База даних СБ Doing Business ³
Порівняння – найкращий регіональний результат ²		83,78 (Азербайджан)	89,19 (Грузія)	
Кількість тижнів для отримання відшкодування ПДВ (результат Doing Business СБ)	Окремий показник, пов'язаний з пріоритетом Стратегії в частині вдосконалення системи ПДВ	14,3 (2016)	14,3 (2020)	База даних СБ Doing Business
Порівняння – найкращий регіональний результат		10,2 (Грузія)	10,2 (Грузія)	
Частка неофіційного працевлаштування у загальній зайнятості ⁴	Ефективніше адміністрування податків допоможе досягти зменшення частки неофіційного працевлаштування.	24,3% (2016)	21,6% (2018)	Господарська діяльність населення в Україні, Укрстат (щорічне видання)

Примітка: ¹ Базовим роком є 2016, оскільки Стратегія щодо МСП була затверджена у 2017 р.

² Країни, з якими проводиться порівняння, належать до країн Східного Партнерства. ³ Звітність *Doing Business* базується на даних за рік до публікації (наприклад, *DB 2020* стосується ситуації у 2019 р.). ⁴ Включає осіб, зайнятих на підприємствах неофіційного сектору, членів сім'ї, які працюють на родинному підприємстві, та осіб, які працювали відповідно до усних домовленостей або не мають соціальних гарантій.

83. Пропоновані показники результатів стосуються основного акценту стратегічного напрямку – спрощення оподаткування. Вони вказують на певний прогрес, переважно, завдяки зменшенню ставок соціальних внесків та незначному скороченню загального часу для виконання податкових зобов'язань (які, однак, залишаються найвищими серед країн, з якими проводилося порівняння).

84. Стратегія МСП виділила 2 окремих питання, що впливають на ліквідність МСП: заборгованість з відшкодування ПДВ (16 млрд. гривень у жовтні 2016 р.) та несвоєчасні платежі МСП за угодами про державні закупівлі. Якщо Міністерство фінансів або ДФС зможуть актуалізувати дані про платіжні заборгованості, це можна було б з користю долучити до переліку КПЕ.

85. Іншим важливим завданням цього стратегічного напрямку є скорочення рівня неофіційного працевлаштування в МСП. Дані про частку неофіційно працевлаштованих осіб, надані Укрстатом, базуються на статистичному визначенні, а не стосуються окремо осіб, працевлаштованих у МСП. Крім цього, попри те, що Укрстат володіє даними про загальну кількість працівників та кількість, яка працює за договором, залишається незрозумілим, чи цей набір даних містить дані про неофіційно працевлаштованих працівників.

Подальші дії

86. В майбутньому Уряд міг би зробити наступні кроки для спрощення оподаткування МСП:

- **Забезпечення послідовного відшкодування ПДВ впродовж бюджетного року.** Для уникнення проблем із відшкодуванням ПДВ через дефіцит бюджету³⁶ важливо виважено планувати бюджет та забезпечити ефективне управління несвоєчасними платежами, зокрема забезпечити моніторинг та звітність про затримки у відшкодуванні ПДВ.
- **Вирішення проблеми несвоєчасних платежів у межах державних закупівель шляхом застосування санкцій за порушення термінів розрахунків за угодами.** В той час як встановлення термінів договірних розрахунків є правом договірних сторін (відповідно до Цивільного кодексу України), порушення зобов'язань стосовно цих термінів повинні бути предметом ефективних, стримувальних та пропорційних санкцій.
- **Забезпечення більшої гнучкості ринку праці шляхом прийняття закону,** який передбачав би дистанційну роботу та працевлаштування з метою стимулювання подальшого аутсорсингу. Це могло б допомогти

³⁶ Наприкінці 2018 р. відшкодування МСП було тимчасово призупинене Міністерством фінансів через дефіцит бюджету, однак було відновлене у 2019 р.

зменшити рівень неофіційного працевлаштування та зловживань спрощеною системою оподаткування деякими підприємствами.³⁷

СН 4. Сприяння формуванню культури підприємництва та розвитку підприємницьких навиків

87. Цей стратегічний напрямок передбачає 9 заходів, спрямованих на формування культури підприємництва та розвиток підприємницьких навиків. Хоча більшість цих заходів стосуються досягнення цієї цілі, деякі з них дублюють заходи з інших стратегічних напрямків (наприклад, стимулювання участі у програмі ЄС COSME в СН6; вдосконалення навчання МСП у сфері експортної діяльності в СН 5).³⁸

Моніторинг процесу реалізації

1. Забезпечення розвитку та стимулювання культури підприємництва

88. Проведення різноманітних заходів, що демонструють успішність бізнес-проектів МСП, було визначено як один із шляхів стимулювання культури підприємництва. Скажімо, у 2018 р. було проведено близько 47 заходів у 16 містах для представників МСП з акцентом на доступі до знань, фінансування, ринків та ділового середовища. Крім цього, впродовж Тижня глобального підприємництва 2018 у 4 областях України було організовано 20 інтерактивних заходів для молоді, спрямованих на навчання основам ведення бізнесу.

89. Також проводилися заходи з інформування про можливості програм ЄС «Горизонт 2020» та COSME. У 2018 р. МРЕТС організувало 34 регіональних заходів за участю понад 1 400 представників МСП, ділових асоціацій, державного сектору для поширення інформації про можливості COSME. Крім цього, було проведено 7 виїзних презентацій³⁹ (наприклад, рекламних кампаній) можливостей програм ЄС «Горизонт 2020» та COSME (MDETA, 2018_[13]).

90. Міністерство освіти та науки України і ГО «Молодіжне підприємницьке партнерство» (МПП) почали засновувати клуби підприємництва у вищих навчальних закладах. Станом на грудень 2018 р. такі клуби були створені у 25 закладах на всій території України (Блок 2).

³⁷ Окремі роботодавці змушують працівників реєструватися в якості фізичних осіб-підприємців, що дозволяє роботодавцю уникати сплати соціальних внесків та відповідних податків.

³⁸ Варто зазначити, що окремі заходи передбачені іншими стратегічними напрямками, зокрема експортна діяльність відповідно до СН 5 та програма COSME відповідно до СН6. Щодо розробки Стратегії та Плану дій у цьому звіті рекомендовано уникати дублювання функцій за всіма стратегічними напрямками з метою спрощення моніторингу та реалізації окремих завдань.

³⁹ У виїзних презентаціях взяли участь представники 241 МСП. Проект EU Forbiz підготував листівки для підвищення обізнаності серед МСП на теми: «Горизонт 2020», Європейська мережа підприємств, Європейський молодіжний захід, ЄС COSME, Європейська платформа кластерного співробітництва, Європейська служба підтримки з прав інтелектуальної власності та Ініціатива для інноваційних партнерів в МСП.

91. Крім цього, у грудні 2019 р. Міністерство цифрової трансформації запустило гарячу лінію для підприємців (<https://thedigital.gov.ua/hotline>), а Уряд планує запровадити додаткові ініціативи для надання подальшої підтримки.

92. Програма конкурентної економіки (ПКЕ) Агентства США з міжнародного розвитку на 2018 – 2023 рр. допомагає бізнес стартапам та МСП стати більш конкурентоспроможними на внутрішньому та міжнародному ринках. Основними завданнями ПКЕ є: створення більш сприятливого середовища для розвитку бізнесу, підтримка нових та інноваційних галузей економіки та підприємств, розвиток експорту та торгівлі.⁴⁰

Блок 2. Клуби підприємництва в Україні

12 березня 2018 р. Міністерство освіти та науки України і ГО «Платформа підтримки молоді» (ППМ) підписали Меморандум про співпрацю та взаємодію. Серед іншого, меморандум передбачає створення бізнес-мереж або клубів підприємництва в університетах для надання студентам можливості перетворити свої дослідні проекти у комерційні ініціативи, розвиваючи культуру підприємництва та рух розвитку стартапів. Окремі заходи включають проведення лекцій за участю підприємців, обговорення нових ідей та проектів, отримання консультацій з розвитку стартапів.

Ініціюють створення таких клубів університети та факультети, а ППМ надає методологічну та організаційну підтримку для їх роботи. Заходи плануються групою студентів-волонтерів під керівництвом працівників університетів. Від початку цієї ініціативи було створено 25 клубів у 13 українських містах за участі 110 студентів.

Джерела: Додаткову інформацію про клуби підприємництва Ви можете знайти на сайті: www.yepworld.org/ua/yepclub/

2. Участь у ГМП

93. Планувалося, що у 2019 р. Україна візьме участь у Глобальному моніторингу підприємництва (ГМП). Проте МРЕТС прийняло рішення відкласти цю реалізацію на 4-й квартал 2020 р. через відсутність фінансових ресурсів для реалізації ГМП (MDETA, 2019_[18]).

3. Регулярне проведення Європейського тижня МСП

94. Цей захід передбачає проведення на регулярній основі Європейського тижня МСП в Україні. У 2018 р. було проведено 50 заходів у 16 областях, зокрема Національний форум розвитку МСП спільно з МРЕТС, Торговельною палатою України та проектом ЄС FORBIZ (MDETA, 2018_[13]) (UCCI, 2018_[46]). У жовтні – грудні 2019 р. за підтримки донорських проектів у межах Європейського тижня МСП в Україні було проведено різноманітні заходи у 16 містах, зокрема 3-2 Форум «Business4Women», інвестиційний форум «RE:THINK. Invest in Ukraine», що відбувся у м. Маріуполі Донецької області,

⁴⁰ Додаткову інформацію про Програму конкурентної економіки (ПКЕ) Агентства США з міжнародного розвитку Ви можете знайти на сайті: <https://www.usaid.gov/ukraine/economic-growth>

міжнародний форум «Innovation Market»⁴¹ та 3-й щорічний Форум розвитку МСП у Києві (DCCI, 2019_[47]).

4. Стимулювання безперервного навчання

95. Цей захід передбачає активізацію співпраці між МСП та професійними і вищими навчальними закладами з метою адаптації навчальних програм до потреб ринку праці та вдосконалення методологічних принципів середньострокового прогнозування потреб ринку праці на основі передових практик ЄС. Крім цього, координаційні механізми вимагатимуть активної підтримки від МРЕТС та Міністерства освіти.

96. У зв'язку з цим у 2018 р. КМУ затвердив Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (MDETA, 2018_[13]). У квітні 2019 р. КМУ затвердив План заходів з реалізації концепції на період 2019 – 2023 рр (СМУ, 2019_[48]). Повідомляється, що у процесі забезпечення професійної підготовки студентів, які навчаються за дуальною формою здобуття освіти, беруть участь близько 800 роботодавців, зокрема такі великі підприємства як державний залізничний монополіст «Укрзалізниця». МРЕТС також сприяє розвитку соціальних партнерств за участі МСП з метою залучення в освітньому процесі приватного сектору. Додатково для підвищення рівня престижу робітничих професій у промисловості було організовано низку виставок робіт студентів професійно-технічних навчальних закладів (наприклад, Всеукраїнський конкурс професійної майстерності WorldSkills Ukraine). Впродовж 2017 – 2018 рр. Міністерство освіти та науки затвердило 80 стандартів професійно-технічної освіти, розроблених з використанням підходу, орієнтованого на компетенції (MDETA, 2018_[13]). Державна служба зайнятості повідомляє про проведення впродовж січня – червня 2019 р. професійно-технічного навчання для бл. 36 000 безробітних осіб та надання послуг консультування з питань професійного розвитку для 1,8 млн. осіб, включаючи через спеціальну онлайн платформу (www.profi.dcz.gov.ua) (Ministry of Social Policy, 2019_[45]).

97. Крім цього, МРЕТС разом з профільними міністерствами,⁴² державними установами та Спільним представницьким органом сторони роботодавців подали пропозиції щодо змін до «Методики формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці». У серпні 2018 р. МРЕТС провело засідання для обговорення наданих пропозицій (Ministry of Social Policy, 2019_[45]). Проте, через поточну структурну реформу системи освіти, Уряд вирішив відкласти реалізацію заходу до 4-го кварталу 2020 р., оскільки законопроект «Про внесення змін до законів України щодо фінансування вищої освіти» був скерований на розгляд парламентського комітету 27 вересня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2019_[49]).

⁴¹ Для інформації, будь ласка, відвідайте сайт: <https://innovationmarket.com.ua/>

⁴² Міністерство соціальної політики, Міністерство освіти та науки, Державна служба статистики, Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України.

5. Активізація навчання з питань експортної діяльності МСП

98. Для реалізації цього заходу План заходів передбачає активнішу участь МСП в програмі ЄС «Erasmus для молодих підприємців». Незважаючи на те, що така участь може бути корисною для експортної діяльності МСП, вона безпосередньо не пов'язана із завданням Плану дій, який передбачає ширший перелік навчальних програм для розвитку експортних можливостей та поінформованості про них серед МСП.

99. Крім цього, зазначений захід, спрямований на досягнення цієї цілі, а саме – заходи з підвищення можливостей участі у програмі ЄС COSME, вже згадувався у попередніх заходах. Він також не стосується навчання з питань експортної діяльності. У зв'язку з цим навчальні курси, семінари та консультаційні послуги, організовані Відділом освіти для експортерів Офісу з просування експорту (ОПЕ) для підприємств (зокрема МСП), що бажають здійснювати експортну діяльність, були б більш відповідним заходом для виконання цього завдання (зокрема, національна освітня програма «Експортна революція в Україні») (ЕРО, 2018^[50]) (МДЕТА, 2018^[51]).

6. Підтримка бізнес стартів серед певних категорій осіб⁴³

100. В межах цього заходу Уряд планує стимулювати підприємництво серед певних категорій осіб, наприклад, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), демобілізованих військовослужбовців, молоді та літніх людей.

101. У 2016 р., за підтримки Світового Банку, Міністерство соціальної політики запустило пілотний проект під назвою «Рука допомоги» для працевлаштування осіб з малозабезпечених сімей та ВПО у Харківській, Полтавській та Львівській областях; у 2018 р. він поширився на Чернігівську, Житомирську та Донецьку області. Станом на червень 2018 р. у програмі взяло участь 4135 безробітних осіб (у 3 перших областях), працевлаштовано 1030 осіб і 157 осіб розпочало власний бізнес з моменту запуску цієї програми у 2016 р. Крім цього, у січні 2018 р. КМУ прийняв закон, який дозволяє підприємствам отримувати мікрокредити за умови створення робочих місць для членів малозабезпечених сімей, ВПО та ветеранів (МДЕТА, 2018^[13]). У грудні 2018 р. на основі досвіду проекту «Рука допомоги» Міністерство соціальної політики підготувало законопроект про надання фінансової допомоги членам малозабезпечених сімей, які бажають розпочати власний бізнес. Однак цей законопроект поки що не був розглянутий.

102. Із серпня 2016 р. по лютий 2019 р. Агентство США з міжнародного розвитку реалізувало у 8 областях України інший проект,⁴⁴ спрямований на стимулювання підприємницької діяльності ВПО шляхом організації навчань, видачі грантів для створення та нарощування обсягів діяльності підприємств.⁴⁵ В результаті 996 осіб закінчили курси з основ підприємництва,

⁴³ Також реалізовано в межах Плану заходів на 2018 р. з реалізації Стратегії подолання бідності (14 лютого 2018 р.).

⁴⁴ Економічні можливості постраждалим від конфлікту (ЕМПК) – із серпня 2016 р. по лютий 2019 р.

⁴⁵ Проект реалізовано Українським жіночим фондом у партнерстві з проектом «Бізнес Арена» та 9 місцевими громадськими організаціями за співпраці Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та ВПО і Національної асамблеї людей з інвалідністю України. (<https://eopac.org.ua/en/about/>)

а випускникам курсів було виділено 155 грантів (43 гранти на розвиток підприємств та 112 мінігрантів для відкриття власного бізнесу) (МТОТ, 2019_[52]). В результаті співпраці з GIZ Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та ВПО забезпечує професійну інтеграцію ВПО у визначені об'єднані громади 6 областей України у вересні 2017 р. – липні 2021 р. (МТОТ, 2019_[53]).

103. Крім цього, в першому – другому кварталах 2018 р. Державна служба зайнятості провела 3 200 семінарів, присвячених питанню започаткування бізнесу. Було 38 000 учасників, а 834 застрахованих безробітних осіб отримали одноразові виплати на започаткування власного бізнесу.⁴⁶ Протягом січня – червня 2019 р. було проведено 3 300 семінарів для 36 600 учасників, при цьому 1258 осіб розпочали власний бізнес завдяки разовій допомозі, зокрема 550 жінок, 568 осіб віком до 35 років, 511 безробітних громадян та 42 ВПО (Ministry of Social Policy, 2019_[45]).

104. У листопаді 2018 р. КМУ затвердив План заходів з реалізації Стратегії інтеграції ВПО та довгострокового вирішення проблеми внутрішнього переміщення на період до 2020 р. (СМУ, 2018_[54]). Цей план містить положення про підвищення конкурентоспроможності ВПО на ринку праці, зокрема шляхом стимулювання працевлаштування ВПО на МСП та спрощення доступу ВПО до мікрокредитування у сільськогосподарському секторі (заходи 8 та 9 Плану дій) (МТОТ, 2018_[55]).

7. Підвищення рівня фінансової грамотності

105. Цей захід передбачає розробку та реалізацію освітніх та навчальних курсів, а також публікацію інформаційних матеріалів з метою підвищення рівня фінансової грамотності МСП, полегшуючи, таким чином, доступ до фінансування та підвищуючи можливості для започаткування власного бізнесу. Оскільки цей захід залежить від реалізації іншого заходу (а саме – створення регіональних та локальних центрів підтримки бізнесу), його буде реалізовано в майбутньому (MDETA, 2019_[18]).

106. В той же час Національний Банк України (НБУ) запроваджує ініціативи, спрямовані на підвищення рівня фінансової грамотності серед МСП. Наприклад, впродовж 2019 р. НБУ проводив регіональні дні фінансової грамотності «Економічний експрес» з метою заохочення громадян до більш скрупульозного управління власними фінансами, підготовки молоді до прийняття виважених фінансових рішень, а також інформування бізнесу про останні регуляторні рішення.⁴⁷ Станом на листопад 2019 року у цій програмі взяло участь 5 509 осіб. Крім того, у червні 2019 р. НБУ представив бачення Стратегії із фінансової грамотності з акцентом на створення освітнього інформаційного центру та комунікаційної платформи, однак це ще не було прийнято. (Ministry of Finance, 2019_[56]).

⁴⁶ Виплата здійснюється одноразово та не може перевищувати 360 календарних днів, хоча розрахунок точних сум залежить від тривалості обслуговування. (Ministry of Social Policy, 2015_[88]).

⁴⁷ Додаткову інформацію про програму Ви можете знайти на сайті:
<https://events.bank.gov.ua/nbuexpress/#program>

107. Крім цього, нещодавно запущений вебпортал МСП містить спеціальний розділ про «Фінансову грамотність бізнесу», а ОРМСП підписав меморандум про співпрацю з Фондом гарантування депозитів з метою зміцнення та підвищення рівня фінансової грамотності серед підприємців (SMEDO, 2019^[57]).⁴⁸

108. Зрештою, українські органи, зокрема Міністерство освіти та науки України і Міністерство фінансів, взяли участь в організації кампанії з підвищення рівня фінансової грамотності серед усіх категорій населення через соціальні мережі, включаючи Facebook. Уряд також організовує навчання з підвищення рівня фінансової грамотності, переважно в межах донорських проєктів, однак послідовна організація навчальних програм для підприємців досі відсутня (OECD, EC, EBRD and ETF, 2020^[31]).

109. Програма ЄС-ЄБРР «EU4Business: Мережа центрів підтримки бізнесу в Україні» має на меті підвищити конкурентоспроможність та можливості доступу українських МСП до фінансування шляхом надання консультацій з питань підприємницької діяльності та організаційного розвитку, а також підготовки для отримання фінансування з фондів ЄБРР та інших фінансових установ. Зараз у країні діє 15 центрів підтримки бізнесу. Додатково в межах програми понад 78 МСП змогли отримати консультації з питань підприємницької діяльності, а ЄБРР забезпечив фінансування у розмірі 17 млн. євро (EU4Business, n.d.^[58]).

8. Сприяння розвитку соціального підприємництва⁴⁹

110. Для реалізації цього заходу Уряд запланував провести оцінку стану розвитку соціального підприємництва в Україні, а згодом – підготувати пропозиції щодо законопроектів для підтримки соціального підприємництва, беручи до уваги найкращі світові практики.

111. З цією метою українськими та міжнародними експертами було підготовлено «Зелену книгу соціального підприємництва в Україні».⁵⁰ Крім цього, було створено робочу групу (у складі представників організацій громадянського суспільства, благодійних організацій, МРЕТС, Міністерства соціальної політики, а також міжнародних експертів та підприємців, що займаються соціальним підприємництвом), яка розробила проєкт «Концепції розвитку соціального підприємництва в Україні» та скерувала його на розгляд до КМУ.⁵¹ Уряд запропонував вилучити цей захід через його завершення

⁴⁸ Додаткову інформацію про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб Ви можете знайти на сайті: <http://www.fg.gov.ua/en/>

⁴⁹ Також реалізовано в межах Плану заходів з реалізації Стратегії подолання бідності на 2018 р. (14 лютого 2018 р.).

⁵⁰ Український форум благодійників та Інститут інклюзивного розвитку (ГО) також зробили внесок у цей проєкт. Для детальнішої інформації, будь ласка, відвідайте сайт: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/zelena-knyha-sotsial-noho-pidpriemnytstva-v-ukraini/.

⁵¹ Канадський Проєкт ПРОМІС організовує Щорічні конференції з соціального підприємництва та проводить пов'язану з ними роботу в межах проєкту «Партнерство для місцевого економічного розвитку та демократичного врядування». Крім цього, Програма EU4Business підтримує Український форум благодійників в реалізації проєкту «Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою знизу».

(MDETA, 2018_[13]). Однак важливо організувати прийняття проекту концепції КМУ для забезпечення ефективності заходу, тобто прийняття стратегічного документу та його реалізації для розвитку соціального підприємництва в Україні. Термін реалізації було перенесено на 4-й квартал 2020 р.

112. У Блоці Блок 3 представлені подальші основні дані про соціальне підприємництво в Україні.

Блок 3. Соціальне підприємництво в Україні: Стан та пріоритети розвитку

Соціальне підприємство можна визначити як підприємство із першочергово соціальними цілями, прибутки якого переважно реінвестуються в саме підприємство або в громаду для вирішення соціальних проблем.

Україна офіційно не визнає такої організаційно-правової форми як соціальне підприємство, а законодавство не дає належного визначення соціального підприємства. Натомість підприємство, яке має намір працювати з соціальною метою, при здійсненні відповідної діяльності (наприклад, створення благодійної організації або розвиток підприємництва через організацію громадянського суспільства) повинно вибрати одну з різноманітних організаційно-правових форм.

З 2015 р. соціальне підприємництво в Україні зростає завдяки донорській підтримці роботи, спрямованій на вирішення соціальних проблем, пов'язаних з конфліктом у східній Україні, – це переважно соціально-економічна інтеграція ВПО, ветеранів АТО, жінок та дітей з районів, охоплених конфліктом.

Так, відповідно до «Каталогу соціальних підприємств України», кількість соціальних підприємств зросла з 41 у 2013 р. до 150 у 2017 р. Соціальні підприємства переважно є малими (в них працює до 5 осіб); зазвичай вони працюють у сфері виробництва та продажу сільськогосподарської продукції, харчовій промисловості та галузі громадського харчування, секторі швейного виробництва; їх мета – працевлаштування соціально незахищених категорій населення (ВПО, ветерани АТО, люди з обмеженими фізичними можливостями і т.д.) та отримання прибутку для підтримки ГО.

Однак, незважаючи на таке зростання, соціальні підприємства в Україні стикаються з багатьма проблемами, зокрема:

- *Законодавча база.* Законодавча база не містить визначення *соціального підприємства* та визнання окремої організаційно-правової форми для діяльності соціальних підприємств, що, зрештою, обмежує підтримку владою такого виду підприємств та створює непорозуміння з фіскальними органами.
- *Відсутність доступу до фінансування.* Соціальні підприємства в Україні мають обмежений доступ до позик, інвестиційних та приватних коштів, а наявне донорське фінансування часто є недостатнім для стабільного розвитку підприємства.
- *Потреба у розвитку навиків та людського капіталу.* Попри масив спеціалізованого досвіду, знань, технологій та інновацій, забезпечених міжнародними донорськими організаціями, соціальні підприємства в Україні повідомляють про відсутність потужних кадрів для розвитку підприємства, стратегічних програм, фінансових та комунікаційних планів.

Основними бар'єрами для розвитку соціального підприємництва в Україні є відсутність систематичної взаємодії та комунікації між соціальними підприємствами та існуючі пробіли у питанні вимірювання соціального впливу діяльності підприємств. Уряд України міг би вирішити ці проблеми та усунути бар'єри через спеціальні програми, особливо в межах політики щодо МСП.

Джерело: (РАСТ., 2018_[59]); (Nazaruk, 2019_[60])


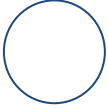


9. Сприяння розвитку соціальної відповідальності МСП

113. Для реалізації цього заходу влада планує розробити та скерувати на затвердження КМУ проекти норм про реалізацію державної політики з розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Так, у січні






2019 р. МРЕТС розробило проект наказу «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» та скерувало його до КМУ у квітні 2019 р (МДЕТА, 2019_[18]). Хоча цей захід і був вилучений з Плану дій як завершений, вкрай важливо, щоб проект документу був прийнятий.

114. Крім цього, з метою розвитку соціальної відповідальності (включаючи серед МСП) МРЕТС провело 3 навчальні заходи, 4 презентації на національному та регіональному рівнях та 2-й «Форум відповідального бізнесу» у жовтні 2018 р. у Києві за участю міжнародних партнерів (Ministry of Social Policy, 2019_[45]).⁵² Додатково, відповідно до «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств», було підготовлено видання під назвою «Відповідальна корпоративна поведінка: Рекомендації», було створене Національне координаційне бюро при МРЕТС та запущено спеціальний вебсайт (<https://ncp.gov.ua>) для інформування підприємств в Україні про практику корпоративної соціальної відповідальності у світі (OECD, 2011_[61]).

Таблиця 10. Огляд результатів оцінки: СН 4. Сприяння формуванню культури підприємництва та розвитку підприємницьких навиків

Заходи	Стан	Процес реалізації
Забезпечення розвитку та популяризації культури підприємництва	У 16 містах проведено заходи з розвитку культури підприємництва; організовано 20 інтерактивних заходів для молоді з вивчення основ ведення бізнесу. Серед МСП проведено інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо можливостей участі у програмі «Горизонт 2020» та COSME ЄС; Міністерство освіти та науки разом з ППМ почали засновувати клуби підприємництва у вищих навчальних закладах.	
Участь в ГМП	Реалізація ГМП відкладена на 4-й квартал 2020 р. через недостатнє фінансування.	
Проведення Європейського тижня МСП на регулярній основі	У 2018 – 2019 рр. разом з донорами та партнерами проведено Європейські тижні МСП.	
Стимулювання безперервного навчання	У 2018 р. КМУ затвердив Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, а у квітні 2019 р. – План заходів з її реалізації (на 2019 – 2023 рр.). У 2018 р. 800 працедавців взяли участь у забезпеченні відповідної професійної підготовки для студентів, які навчаються за дуальною формою здобуття освіти; заходи для підвищення рівня престижу робітничих професій у промисловості. Впродовж 2017 – 2018 рр. затверджено 80 стандартів професійно-технічної освіти. Пропозиції щодо змін у «Методиці формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці» обговорено на спільній нараді міністерств.	

⁵² Захід був профінансований Центром розвитку КВБ та Національним координаційним бюро при МРЕТС за підтримки Посольства Королівства Нідерландів. (<https://ncp.gov.ua/the-second-forum-of-responsible-business.html?lang=en>)

Активізація навчання з питань експортної діяльності МСП	Офіс з просування експорту організував навчальні заходи, семінари та консультаційні послуги для всіх підприємств, які розпочинають або розвивають експортну діяльність.	
Підтримка бізнес стартапів для певних категорій осіб	Пілотний проект «Рука допомоги» з метою працевлаштування членів малозабезпечених сімей та ВПО запущено у 2016 р. та продовжено у 2018 р. У січні 2018 р. КМУ прийняв закон, який дозволяє підприємствам отримувати мікрокредити за умови створення робочих місць для членів малозабезпечених сімей, ВПО та колишніх військовослужбовців. Державна служба зайнятості проводить регулярні семінари з питань започаткування бізнесу та надає одноразові виплати для допомоги безробітним у започаткуванні власного бізнесу. План заходів з реалізації Стратегії інтеграції ВПО та довгострокового вирішення проблеми внутрішнього переміщення на період до 2020 року передбачає заходи з підтримки ВПО у зв'язку із започаткуванням власного бізнесу.	
Підвищення рівня фінансової грамотності	У 2019 р. НБУ провів дні фінансової грамотності «Економічний експрес». ОРМСП підписав меморандум про співпрацю з Фондом гарантування депозитів для зміцнення та підвищення рівня фінансової грамотності серед підприємців. Міністерство освіти проводить заходи з підвищення рівня фінансової грамотності у суспільстві.	
Сприяння розвитку соціального підприємництва	За донорської підтримки підготовлено «Зелену книгу соціального підприємництва в Україні». Концепція розвитку соціального підприємництва в Україні скерована на затвердження КМУ.	
Сприяння розвитку соціальної відповідальності МСП	Розроблено та скеровано на затвердження КМУ проект наказу «Про затвердження Концепції реалізації державної політики зі сприяння розвитку КСВ в Україні на період до 2030 року». Підготовлено публікацію на основі «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств» – «Відповідальна корпоративна поведінка: Рекомендації». Створено вебсайт для інформування підприємств про СКВ (ncp.gov.ua).	



Не розпочато



Ініційовано



У процесі реалізації



Реалізується успішно



Завершено

Результати моніторингу

115. Стратегією не передбачено КПЕ для цього стратегічного напрямку. Фактично відсутні національні статистичні дані, які могли б безпосередньо використовуватися для моніторингу результатів цього СН. Таблиця 11 відображає окремі міжнародні рейтингові показники, пов'язані з цим напрямком, та передбачені КПЕ.

Таблиця 11. Пропоновані КПЕ для моніторингу розвитку підприємницьких навиків та культури

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Індекс економічної політики у сфері МСП – навчання підприємництва та підприємництво серед жінок (1-5) Порівняння – найкращий регіональний результат ²	Показник якості підходів, спрямованих на підтримку формального та неформального навчання для здобуття підприємницьких навиків та підприємництво серед жінок	2,25 (2016)	3,98 (2020)	Публікації ОЕСР Індексу економічної політики у сфері МСП
Індекс економічної політики у сфері МСП – навички СМП (1-5) Порівняння – найкращий регіональний результат ²	Показник якості підходів, спрямованих на підтримку навчання для МСП	2,56 (2016) 3,00 (Грузія)	3,19 (2020) 4,03 (Грузія)	Публікації ОЕСР Індексу економічної політики у сфері МСП
Індекс глобальної конкурентоздатності – вища освіта і навчання (1-7) Порівняння – найкращий регіональний результат ²	Показник якості середньої вищої професійної освіти, включаючи школи менеджменту	5,0 (2015-16) Україна (позиція 34/140)	5,1 (2017-18) Україна (позиція 35/137)	Звіти про глобальну конкурентоздатність Світового економічного форуму
Індекс глобальної конкурентоспроможності – Навички (0-100) Порівняння – найкращий регіональний результат ²	Новий показник освітнього рівня та конкретних навиків працівників ³	68,9 (позиція 45-46/140) (2018)	69,9 (позиція 44/141) (2019)	Світовий економічний форум, Звіти про глобальну конкурентоздатність
		68,9 (Грузія, Україна)	69,9 (Україна)	

Примітка: ¹ Базовим роком є 2016 рік, оскільки Стратегія щодо МСП була затверджена у 2017 р. ² Країни, з якими проводилось порівняння, належать до країн Східного Партнерства. ³ В останній редакції Звіту про глобальну конкурентоздатність цей показник замінив показник вищої освіти та навчання. Базовим роком є 2018 рік, оскільки дані за попередні роки відсутні.

116. Згідно з Індексом економічної політики у сфері МСП у редакції 2016 р. Україна відстає від більшості країн регіону в плані показників, пов'язаних з політикою та інституціями, спрямованими на підтримку підприємницьких навиків та навчання. Натомість вона є регіональним лідером в плані загальних показників якості освіти та навиків працівників за оцінкою Індексу глобальної конкурентоздатності. Корисні міжнародні показники культури підприємництва та мотивації надані також Глобальним моніторингом підприємництва (ГМП), до якого Україна ще не приєдналася. У будь-якому випадку, точніше розуміння якості підприємницьких навичок та поширення культури підприємництва можна отримати лише на основі національних показників, які Укрстату потрібно сформулювати у співпраці з державними установами.

117. Наприклад, з огляду на акцент Стратегії на популяризації підприємництва серед жінок та молоді, для підготовки даних про гендерну та вікову структуру фізичних осіб-підприємців, власників та керівників МСП могли б використовуватися дані реєстрації підприємств. Коефіцієнт виживання нових МСП є джерелом непрямої інформації про управлінські та підприємницькі навички. Реєстр не працюючих осіб, можливо, міг би забезпечити дані про перехід з безробіття у підприємницьку діяльність.

Загалом, збір статистичних даних про підприємницьку діяльність повинен ширше враховувати гендерний аспект (OECD, EC, EBRD and ETF, 2020_[3]).

118. Із закінченням поточного реформування навчальних програм корисним буде моніторинг участі студентів у навчанні, пов'язаному із програмами підприємницької діяльності, та програмах безперервного навчання, а також моніторинг їх зайнятості після навчання. Аналогічним чином, цей підхід міг би стати більш корисним завдяки вдосконаленню оцінки навчальних матеріалів та підприємницьких компетенцій, забезпечуваних навчальними закладами. Більш систематичний підхід до регулярної оцінки навиків МСП та потреб і дефіциту у робочій силі порівняно з прогнозами формування навиків у навчальних закладах був би надзвичайно інформативним у контексті розробки заходів із забезпечення реалізації політики. З огляду на важливість даних для розробки та реалізації стратегії МСП, МРЕТС/ОРМСП повинні взяти на себе ініціативу у питанні розвитку системного підходу до збору даних про навиків МСП (потреби в навиках, пропозиція з формування навиків та прогноз потреби в навиках) на регулярній основі.

Подальші дії

119. З метою забезпечення постійного розвитку навиків МСП та створення сприятливого середовища для розвитку культури підприємництва уряд повинен розглянути наступні кроки, беручи до уваги аналіз попередньо реалізованих заходів:

- **Приєднання до Глобального моніторингу підприємництва (ГМП).** Дослідження ГМП серед дорослого населення забезпечить аналіз характеристик, мотивацій та амбіцій осіб, які розпочинають власний бізнес, а також суспільних ставлень до підприємництва в Україні. Важливим кроком у цьому питанні було б забезпечення необхідного бюджету для цього заходу.
- **Сприяння розвитку соціального підприємництва в Україні.** Забезпечення прийняття КМУ проекту концепції «Про розвиток соціального підприємництва в Україні» та розробка Плану заходів та механізму його моніторингу сприятимуть розвитку соціального підприємництва в Україні.
- **Заповнення пробілів в даних про навиків МСП** завдяки розробці системного підходу до регулярного збору відповідних даних (потреби в навиках, пропозиція з формування навиків та прогноз потреби в навиках). Враховуючи обсяг його повноважень, ОРМСП міг би нарощувати потенціал та взяти на себе ініціативу в реалізації цього заходу.

СН 5 Сприяння експортній діяльності / інтернаціоналізації МСП

120. Цей стратегічний напрямок повинен бути повністю реалізований в межах Експортної стратегії України на 2017 – 2021 рр. (Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі), прийнятої 27 грудня 2017 р. Попередньо передбачені заходи з інтернаціоналізації МСП в межах Стратегії розвитку МСП розглядаються в заходах 6 – 8 Плану заходів з реалізації експортної стратегії.

Моніторинг процесу реалізації

1. Створення сприятливих умов для експортної діяльності МСП

121. Цей захід передбачає зміцнення інституційної бази для підтримки інновацій та захисту прав інтелектуальної власності (на законодавчому рівні та шляхом реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності).

122. Уряд працює над зміцненням законодавчої бази у сфері захисту прав інтелектуальної власності та її приведенням у відповідність до стандартів ЄС. Відповідно до цього, було розроблено та затверджено низку законопроектів:

- Законопроект «Про ефективне управління майновими правами правласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» був прийнятий 15 травня 2018 р. парламентом та набув чинності 22 липня 2018 р. (Verkhovna Rada, 2018_[62]).
- Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» був прийнятий парламентом 19 вересня 2019 р. та набув чинності 26 вересня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2019_[63]).
- Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» був прийнятий парламентом 20 вересня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2019_[64]).
- Законопроект «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» був прийнятий парламентом 04 вересня 2018 р. та набув чинності 04 жовтня 2018 р. (Verkhovna Rada, 2018_[65]).

123. Додатково було розроблено перелічені нижче закони, хоча вони або очікують затвердження, або ж не були затверджені взагалі:

- Законопроект «Про організаційні зміни державного управління у сфері інтелектуальної власності» був розроблений та підготовлений для розгляду відповідними центральними органами виконавчої влади (MDETA, 2018_[66]).
- Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» був прийнятий парламентом 01 лютого 2018 р., а 07 лютого 2019 р. законопроект був повернутий на доопрацювання ініціатору його подання (Verkhovna Rada, 2018_[67]).
- Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності» відхилений парламентом 29 серпня 2019 р. (Verkhovna Rada, 2018_[68]).
- Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей» був відхилений парламентом 04 вересня 2018 р. (Verkhovna Rada, 2018_[69]).

124. У сфері експорту в 2017 р. КМУ створив Раду з міжнародної торгівлі в якості дорадчого органу при КМУ. Його повноваження включають в себе вдосконалення координації та співпраці між органами, які беруть участь у розробці та реалізації стратегій міжнародної торгівлі. Рада вперше провела засідання у квітні 2018 р. для обговорення пріоритетів на 2018 рік та прийняття робочого плану на 2018 рік. Рада має 5 робочих груп, які відповідають за такі напрямки як спрощення процедур торгівлі, підтримка експорту, розробка та моніторинг стратегічних документів з міжнародної торгівлі, вдосконалення регулювання митних ставок та систем захисту торгівлі, моніторинг торговельних відносин з Росією (MDETA, 2018^[70]).

125. Впродовж певного часу Україна працювала над консолідацією організаційного потенціалу шляхом створення органів, зокрема Офісу з просування експорту (ОПЕ) в межах МРЕТС, який зараз відіграє ключову роль в експортній діяльності та інтернаціоналізації МСП. Заснований у 2018 р., ОПЕ був створений на базі попереднього, фінансованого донорами дорадчого органу з однойменною назвою. На даний час ОПЕ відповідає за виконання освітніх проектів для експортерів, організацію торговельних місій та виставок у країнах, які мають потенціал для експорту українських товарів та послуг.⁵³

126. В лютому 2018 р. Уряд створив Експортно-кредитне агентство (ЕКА) для захисту українських експортерів від ризику фінансових втрат за зобов'язаннями на підставі зовнішньоекономічних контрактів.⁵⁴ Пропонуючи страхування, перестраховування та гарантії з покриттям до 90% ризику при підписанні зовнішньоекономічних контрактів, ЕКА надає допомогу у запровадженні фінансових технологій та співпраці з міжнародними та іноземними фінансовими установами для забезпечення кредитування. Крім цього, Агентство сприяє розвитку конкурентоспроможності українських товарів та послуг, виходу на складні ринки та оцінці стратегій розвитку бізнесу. Станом на листопад 2019 р. Експортно-кредитне агентство було зареєстроване у формі акціонерного товариства із статутним капіталом у розмірі 200 млн. гривень.

127. Крім цього, Україна завершила другий етап приєднання до Угоди ОЕСР про офіційну підтримку експортних кредитів 1978 р. (та 5 додатків до нього) та Робочої групи з експортних кредитів та кредитних гарантій ОЕСР.

128. Таким чином, за підсумками вказаних заходів уряд почав створювати організаційну інфраструктуру для сприяння експортній діяльності, включаючи для МСП, що є важливим позитивним досягненням.

2. Стимулювання експортної діяльності МСП через відповідне навчання та інформування

129. В межах цього заходу Уряд передбачає підтримку підприємницької діяльності серед підприємств (особливо МСП) та молоді у сфері експорту. У

⁵³ <https://epo.org.ua/pro-nas/>

⁵⁴ Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективного функціонування Експортно-кредитного агентства» був затверджений урядом 14 березня та зареєстрований у парламенті 23 квітня 2018 р. 29 серпня 2019 р. законопроект був відкликаний з Верховної Ради.

2018 р. частка українських МСП, які займалися експортною діяльністю, становила 2,3% від загального сектору МСП, і відповідна діяльність була представлена переважно оптовою та роздрібною торгівлею, а також автомобільним та мотоциклетним економічними секторами. Частка МСП становила 26,1% від загального обсягу українського експорту.

Рис. 7. Інституційна база підтримки експорту



Джерело: (MDETA, 2017^[71])

130. В межах цього заходу впродовж перших двох кварталів 2018 р. було проведено 10 навчальних семінарів у Києві та один регіональний навчальний захід для експортерів у Вінниці. У вересні 2018 р. Офіс з просування експорту провів 4 навчальних семінари для понад 300 учасників в очній формі та 1200 учасників в режимі онлайн (у Києві, Дніпрі, Львові та Одесі), на яких були присутні ключові професійні представники, підприємці та експортери з різних галузей, представники органів виконавчої влади та експерти освітніх програм, присвячених експортній діяльності в Україні. Ці заходи сприяли просуванню креативної продукції та формуванню системного підходу до сталого розширення присутності українського бізнесу на закордонних ринках (MDETA, 2018^[70]).

131. Цей захід також спрямований на вдосконалення управлінських навиків з експортної діяльності серед працівників діючих підприємств, особливо МСП. Офіс з просування експорту є одним з основних гравців, які пропонують навчальні програми для експортерів в Україні. Так, у партнерстві з Маркетинговим інститутом Естонії, він заустив дворічну навчальну програму для експортерів під назвою «Експортна революція в Україні», що включає вебінари, навчання в режимі онлайн та офлайн з вивченням конкретних прикладів для підприємств-учасників (ЕРО, 2019^[72]). Структура програми складається з двох рівнів: базовий рівень для підприємств, які лише розпочинають розвивати свою експортну діяльність, і просунутий рівень для експортерів, метою якого є розвивати професійні навички менеджерів із зовнішньоекономічної діяльності та допомогти експортерам розробляти стратегічні плани дій. У 2018 – 2019 рр. були реалізовані перші два етапи програми, при цьому у навчанні на обох рівнях взяли участь понад 2 150

учасників. Після завершення курсу 90% підприємств повідомили про переваги програми, результатом яких стало зростання обсягів їх експортної діяльності. При цьому понад половина учасників продовжили взаємодіяти між собою та навіть започаткували спільні проекти. ОПЕ проводить навчання для експортерів в межах Експортної академії, а перша галузева програма «Креативний експорт в Україні», запущена у 2018 р., надає консультації з питань виходу на зовнішні ринки експортерам у креативних галузях (ЕРО, 2019^[73]) (ЕРО, n.d.^[74]).

132. За підсумками 6 семінарів, присвячених оцінці відповідності, метрології, стандартизації, оцінці негармонізованих вимірювальних приладів, а також 3 форумів та сесії «Технічні регламенти та експортний потенціал» (Харків, Одеса і Київ), проект ЄС FORBIZ забезпечив подальшу підтримку в усуненні технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ) та в ознайомленні бізнесових кіл з вимогами ЄС до експортної продукції. У заходах взяло участь 1 200 учасників, зокрема 650 МСП.

133. У лютому 2018 р. Канадсько-український проект підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS)⁵⁵ організував дискусійний семінар для валідації попередніх даних дослідження «Бар'єри у торгівлі та розвитку» для 17 учасників, які представляють науково-дослідні організації. У квітні 2018 р. в межах проекту також було проведено загальний курс підготовчого навчання під назвою «Міжнародна торгівля послугами: Особливості проведення переговорів» для 39 учасників, а спільно з експертами ЮНКТАД було організовано спеціалізоване навчання з питань «формулювання зобов'язань у сфері торгівлі послугами» для 17 учасників (MDETA, 2018^[70]).

134. Кінцева оцінка цього заходу передбачає забезпечення відповідності системи освіти потребам підприємств, зокрема МСП. Так, у березні 2018 р. Міністерство освіти та науки і ГО «Платформа інноваційного партнерства» підписали меморандум про розвиток мережі бізнес-інкубаторів, в яких студенти та науковці навчатимуться трансформувати результати їх дослідницької роботи у конкретні бізнесові рішення. Крім цього, передбачається співпраця для вдосконалення нормативної бази з метою розвитку стартапів в університетах та вирішення проблем розвитку інноваційного підприємництва. У травні 2018 р. в межах Платформи було організовано навчальний курс під назвою «Передова практика навчання підприємництва: Креативні методи навчання», в якому досвід Естонії у сфері освіти та розвитку академічного підприємництва був представлений понад сотні учасників з більш ніж 20 університетів (MDETA, 2018^[70]).

3. Забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків в експортних МСП⁶

135. Цей захід спрямований на вдосконалення управлінських навиків серед працівників діючих підприємств, особливо МСП, та зміцнення компетенцій в

⁵⁵ Додаткову інформацію про проект CUTIS Ви можете знайти на сайті: <https://cutisproject.org/en/>

⁵⁶ Також реалізовано в межах Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року (05 квітня 2017 р.); План заходів з реалізації Стратегії подолання бідності на 2018 р. (14 лютого 2018 р.).

МСП під керівництвом жінок та молоді. У зв'язку з цим Офіс з просування експорту, за підтримки проекту CUTIS в межах платформи SheExports, організував у 2018 р. 35 навчальних та інформаційних заходів в режимі онлайн та офлайн, в яких взяли участь 320 учасників і які набрали 6 000 переглядів (див. Блок 4). Крім цього, в межах цієї платформи було запущено ініціативу «Амбасадори програми She Exports» та опитано 330 жінок у бізнесі для аналізу потреб жінок-підприємців, які прагнуть підвищити конкурентоспроможність власних підприємств, розширити експортну діяльність, а також стати наставниками для інших жінок у бізнесі в Україні. Крім цього, вперше була сформована делегація жінок, які займаються бізнесом, що представлятиме Україну на міжнародному форумі «She Trades Global 2018» у Ліверпулі (MDETA, 2018_[70]).




Блок 4. Програма SheExports в Україні

Реалізація програми SheExports була розпочата у 2017 р. для підтримки участі жінок у підприємстві та міжнародній торгівлі у межах розвитку експортного потенціалу України. Враховуючи, що основним учасником виступає Канада, програма була розроблена з метою аналізу участі жінок у підприємницькій та експортній діяльності, просвітницькій діяльності та висвітлення успішних історій у процесі розширення можливостей жінок у глобальній спільноті. Зокрема, серед інших заходів, 55 жінок-підприємців з України взяли участь у Глобальній онлайн спільноті SheTrades і 2 українські делегації відвідали Глобальний бізнес-фестиваль МТЦ SheTrades. Україна також підписала Спільну декларацію про торгівлю та розширення прав і можливостей жінок в економічній сфері, а програма, метою якої є об'єднати 3 мільйони жінок-підприємців на ринку до 2021 р., продовжила працювати з МТЦ. Додаткові ініціативи включають «Україна: IT надихає до змін», а також нові бізнес-моделі та виробничі процеси з метою підтримки активної участі українських жінок-підприємців та жінок-власників підприємств.

Джерела: Більш детальну інформацію про програму SheExports Ви можете знайти на сайті: <http://sheexports.org/>

136. З метою підтримки жінок у бізнесі, у липні 2018 р. в межах проекту CUTIS у Києві було проведено конференцію під назвою «Досвід Канади в корпоративному управлінні: Принцип різноманіття» за участю 51 учасника (27 жінок та 24 чоловіків). Зрештою, в лютому 2018 р. Міністерство соціальної політики України провело семінар під назвою «Організація роботи з підтримки відкриття власного бізнесу жінками із сільської місцевості» для працівників обласних державних адміністрацій, відповідальних за реалізацію гендерної політики (MDETA, 2018_[70]).

Таблиця 12. Огляд результатів оцінки: СН 5 Сприяння експортній діяльності/Інтернаціоналізації

Заходи	Стан	Процес реалізації
Створення сприятливих умов для експорту продукції та послуг МСП	Закон «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» набув чинності 22 липня 2018 р. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» набув чинності 26 вересня 2019 р. Закон «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» набув чинності 04 жовтня 2018 р. У липні 2017 р. КМУ була створена Рада з міжнародної торгівлі. У 2018 р. було створено державний орган «Офіс з просування експорту України». У 2018 р. було створено Експортно-кредитне агентство. Україна приєдналася до Угоди про офіційну підтримку експортних кредитів 1978 р. (та 5 додатків до нього) та Робочої групи з експортних кредитів та кредитних гарантій ОЕСР.	
Стимулювання експортної діяльності МСП через відповідне навчання та інформування	ОПЕ організує програми навчання для експортерів, включаючи МСП, у межах різних проектів: Експортна академія, Експортна революція України, Креативний експорт України, SheExports, а також інші навчальні заходи в регіонах.	
Забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків в секторі експорту МСП	В межах платформи SheExports проведено 35 онлайн та офлайн навчальних та інформаційних заходів, в яких взяли участь 320 учасників і які набрали 6 000 переглядів. Залущено ініціативу «Амбасадори SheExports» і проведено опитування 330 жінок у бізнесі.	



Не розпочато



Ініційовано



У процесі реалізації



Реалізується успішно



Завершено

Результати моніторингу

137. Стратегія включала лише один КПЕ, пов'язаний з інтернаціоналізацією МСП, а саме: частка МСП-експортерів. Хоча це критичний показник, необхідні додаткові показники експортної діяльності. Попри те, що інтернаціоналізація та збільшення експорту є головними завданнями цього стратегічного напрямку, підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності також забезпечить підтримку діяльності МСП у сфері НДДКР та інновацій. КПЕ для НДДКР та інноваційної діяльності МСП розглядаються нижче у Стратегічному напрямку 6.

Таблиця 13. Пропоновані КПЕ для моніторингу прогресу інтернаціоналізації МСП

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Частка МСП-експортерів у загальній кількості МСП	Вимірює розширення експортної діяльності серед всіх МСП.	4,4% (2016)	2,3% (2018)	База даних Укрстату Експорт товарів за кількістю найнятих працівників та за видом економічної діяльності. ³
Частка експорту МСП в загальному обсязі експорту ⁴	Стандартний показник експортної діяльності МСП.	30,2% (2016)	26,1% (2018)	База даних Укрстату Експорт товарів за кількістю найнятих працівників та за видом економічної діяльності. ³
Зростання експорту МСП (номінальний, дол. США)	Стандартний показник – включений лише як частка і не може демонструвати динаміку експорту.	-3,5% (2016)	-5,3% (2018)	База даних Укрстату Експорт товарів за кількістю найнятих працівників та за видом економічної діяльності. ²
Порівняння: Зростання експорту великих підприємств		-4,6% (2016)	10,4% (2018)	
Частка сукупного експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту	Показник переорієнтації торгівлі, всі підприємства.	37,1% (2016)	42,6% (2018)	База даних Укрстату Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами.
Частка сукупного експорту послуг до країн ЄС в загальному обсязі експорту	Показник переорієнтації торгівлі, всі підприємства.	30,5% (2016)	34,2% (2018)	База даних Укрстату Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі послугами.

Примітка: ¹ Базовим роком є 2016 рік, оскільки Стратегія МСП була затверджена у 2017 р.

² Фізичні особи-підприємці не включені у розрахунок показника. ³ Дані базуються лише на визначенні зайнятості МСП. Попри те, що назва основної таблиці – «експорт товарів», наведені дані стосуються всієї діяльності за КВЕД, тому ми припускаємо, що йдеться про експорт «товарів та послуг» загалом. ⁴ Частка експорту МСП розраховується без урахування вартості експорту, яка не розбита за розміром підприємств.

138. Після затвердження Стратегії МСП Укрстат почав надавати дані про експорт МСП. Дані базуються лише на міжнародному порівняльному визначенні зайнятості МСП. КПЕ Стратегії, тобто частка МСП-експортерів, не продемонстрували зростання за перші два роки реалізації Стратегії, тому цільовий показник у 9% до 2020 р. видається надто амбітним. Однак важливо взяти до уваги та контролювати відмінності між групами підприємств. У той час як частка мікропідприємств-експортерів залишається низькою та незмінною, частки малих та середніх підприємств є вищими та демонстрували зростання з 2015 по 2017 рр. У 2018 р. частка підприємств-експортерів знизилась у всіх категоріях, включаючи великі підприємства.

139. Крім кількості експортерів, важливо враховувати вартість експорту. У таблиці пропонується 2 додаткові показники: частка МСП в загальному обсязі експорту та темп зростання експорту МСП. Обидва показники є нижчими у 2018 р. порівняно з 2016 роком, однак за ці роки зафіксовано суттєві відмінності у динаміці експорту. З метою підвищення доданої вартості в

експорті Україна повинна більше працювати над просуванням інтеграції МСП в глобальні ланцюги доданої вартості, як детальніше описано у Блоці Блок 5.

Блок 5. Інтеграція України в глобальні ланцюги доданої вартості

Аналізуючи загальний обсяг експорту, необхідно оцінити залучення України до глобальних ланцюгів доданої вартості, які сприяють підвищенню продуктивності праці, зростанню робочих місць та рівня життя. Враховуючи стратегічне розташування, родючі сільськогосподарські землі та велику кількість освічених робітників, Україна має міцний потенціал для розширення експорту та збільшення доданої вартості за рахунок участі у ланцюгах доданої вартості, особливо для малих та середніх підприємств. Крім того, Угода про асоціацію між Україною та ЄС і ПВЗВТ полегшили можливість України збільшити експорт до країн-членів ЄС. Однак, участь України в глобальних ланцюгах доданої вартості залишається обмеженою, її частка в глобальному експорті скоротилася з 0.35% до 0.28% в період між 2008 та 2017 роками. Більше того, оскільки країна переважно експортує товари та природні ресурси, можливості для сприяння передачі технологій та переливу знань, а також збільшення виробництва продукції з більшою доданою вартістю є обмеженими.

Нещодавно Україна продемонструвала незначне покращення у просуванні експорту та інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості. Враховуючи менші витрати на робочу силу в порівнянні з сусідніми країнами, Україна залучила інвестиції в автомобільний сектор, одночасно сприяючи експорту послуг, включаючи телекомунікаційні послуги та послуги сфери ІКТ. Тим не менш, необхідно зробити більше для залучення та підтримки інвестицій, особливо у продукцію з більшою доданою вартістю та капіталомісткістю, одночасно сприяючи інтернаціоналізації та нарощуванню потенціалу МСП. Для цього слід продовжити структурні реформи, особливо у сферах зміцненні верховенства права та прав власності, одночасно вдосконалюючи антикорупційну та судову системи і впорядковуючи регуляторне середовище. Додаткові елементи включають посилення конкурентної політики, реформування сектору державних підприємств та забезпечення процесів приватизації, а також підвищення ефективності фінансового посередництва.

Джерела: (World Bank, 2018^[75])

140. Зрештою, поряд з ПВЗВТ загалом, заходи у цьому стратегічному напрямку, пов'язані з виходом на зовнішні ринки та сертифікацією продукції, повинні спростити доступ експортерів до ринків ЄС. Тому, відповідно до Стратегії, очікується переорієнтація експорту від Росії на країни-члени ЄС. Частка експорту до ЄС демонструє, що така переорієнтація справді відбувається значними темпами, хоча зростання частки експорту до ЄС за останні роки частково пояснюється скороченням експорту до Співдружності Незалежних Держав (СНД) з 2013 р (на 68% для товарів та на 36% для послуг). На жаль, розбивка за розміром підприємств для цього КПЕ відсутня.

Подальші дії

141. В подальшому уряд міг би активізувати зусилля для забезпечення максимального функціонування інституційної бази, створеної в межах Експортної стратегії України, та її відповідності цілям. Відповідно, уряд міг би розглянути наступні заходи:

- **Забезпечити наявність в Офісі з просування експорту (ОПЕ) належних ресурсів для ефективного виконання своїх обов'язків.** Після реорганізації у державну установу уряд повинен забезпечити наявність в

ОПЕ належних фінансових та людських ресурсів для виконання своїх завдань та розвитку свого внутрішнього потенціалу з метою розширеного надання послуг підтримки у відповідності до потреб МСП.

- Забезпечити функціонування Експортно-кредитного агентства (ЕКА), а також надання через нього підтримки **на основі принципів підзвітності та прозорості**.
- Активізувати **спеціальні навчання для підприємців серед молоді, жінок та ВПО, що займаються експортною діяльністю**, з розширенням регіональних масштабів таких навчань та вирішенням окремих проблем, з якими стикається ця категорія підприємців при здійсненні експортної діяльності.
- Забезпечити, щоб у межах Політики у сфері МСП ОРМСП та Координаційна рада співпрацювали з Радою з міжнародної торгівлі, Експортно-кредитним агентством та Офісом з просування експорту з метою послідовної реалізації цього стратегічного напрямку, передбаченого *Експортною стратегією України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на 2017 – 2021 рр.*
- **Забезпечити розвиток спеціальних електронних платформ, пов'язаних з експортом**, наприклад, «Експорт до Європейського Союзу». Ці платформи могли б бути особливо корисними для МСП, оскільки МСП не можуть залучати консультаційні послуги.

СН 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП

142. Цей стратегічний напрямок зосереджується на 8 заходах, спрямованих на зміцнення конкурентоспроможності та рівня інноваційної діяльності українських МСП. Він передбачає більше заходів порівняно з іншими СН. Однак деякі заходи, згадані раніше у Стратегії, були відсутні у Плані дій, оскільки вони, ймовірно, надто широкі або надто вузькі і не були включені в перелік заходів або діяльності в різних СН або стратегічних документах (наприклад, запуск цільових ініціатив для кластерів та ланцюгів цінності; просування ПП; створення зв'язку між МСП та ПП; стимулювання НДДКР; розширення переліку та якості послуг, що надаються МСП; підвищення якості консультаційних послуг для МСП).

Моніторинг процесу реалізації

1. Зміцнення організаційних можливостей бізнесових асоціацій

143. Урядом передбачений аналіз існуючої інфраструктури організацій з підтримки бізнесу (ОПБ) для виявлення слабких сторін її роботи, включаючи у контексті надання послуг МСП, та забезпечення ефективного представництва ОПБ ділових інтересів в межах діалогу між державним та приватним секторами. У 2018 р. МРЕТС та ОРМСП провели початкове вивчення ОПБ для визначення їх готовності до участі в діалозі між державним та приватним секторами та захисту інтересів МСП (Strykun, 2018^[76]). Додатково розроблено рекомендації та проекти програм для зміцнення організаційних можливостей ОПБ з акцентом на наданні послуг МСП. В

подальшому планується проводити консультації з розробленої програми та дослідження ринку ОПБ та ринку послуг з підтримки бізнесу, що надаються ОПБ. З огляду на відсутність коштів для фінансування досліджень, уряд відклав реалізацію цього заходу (MDETA, 2019_[18]).

2. Забезпечення врахування регіональних особливостей МСП

144. Цей захід передбачає забезпечення послідовності на рівні розробки національної, регіональної та локальної політики розвитку МСП (наприклад, регіональні та локальні стратегії розвитку з елементами МСП або регіональні стратегії розвитку МСП), зокрема забезпечення врахування регіональних особливостей. У межах цього заходу МРЕТС, ОРМСП та проект ЄС «Програми ЄС підтримки приватного сектору в Україні» (EU4Business-FORBIZ) розробили методологічні рекомендації для довгострокового планування розвитку МСП на рівні областей та об'єднаних громад. У червні 2019 р. рекомендації були затверджені МРЕТС та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлового господарства і опубліковані онлайн (MDETA, 2019_[77]). Пізніше вони були надіслані МРЕТС та всім регіональним державним адміністраціям для подальшого використання у розробці регіональних стратегій щодо МСП. Зрештою, методологію було представлено на національній конференції під назвою «Регіональна/місцева політика МСП: Від теорії до сталого розвитку», що відбулася 14 червня 2019 р (MDETA, 2019_[18]).

145. Крім цього, Планом дій передбачено розробку та затвердження КМУ законопроекту «Про обов'язкове асигнування захищеної частки бюджету регіонального розвитку для фінансування фінансових та кредитних програм МСП». У 2018 р. було повідомлено, що Міністерство фінансів здійснювало підготовчі роботи з реалізації цього заходу, запланованого на 1-й квартал 2019 р.; після цього жодної інформації не надходило (MDETA, 2018_[13]).

3. Модернізація існуючої інфраструктури підтримки МСП

146. Цей захід передбачає реалізацію пілотного проекту зі створення мережі Пунктів підтримки МСП (ППМ) на локальному та регіональному рівнях, а також використання інфраструктури підтримки МСП. МРЕТС та ОРМСП розробили концептуальну рамкову програму створення ППМ (нова назва – «Інфопункти МСП» (ІПМ)) в локальних адміністративних центрах надання адміністративних послуг. Мета цієї рамкової програми полягає в розвитку організаційних можливостей для забезпечення орієнтування та підтримки потенційних підприємців в їх взаємодії з державними та недержавними організаціями. Україна вже створювала подібні рамкові програми, включаючи центри підтримки бізнесу та консультаційні пункти у Тернополі, які переважно фінансувалися державою через механізми підтримки ЄС (MDETA, 2018_[13]).

147. За підтримки FORBIZ, МРЕТС та ОРМСП реалізували пілотні проекти із забезпечення функціонування мережі ІПМ у Запорізькій, Черкаській та Чернігівській областях. Проект спрямований на запровадження механізму, який забезпечував би консультаційну підтримку для МСП шляхом збору інформації та розвитку організаційних можливостей. Відповідно до планів, він триватиме до кінця 2020 р., після чого будуть затверджені методологічні рекомендації МРЕТС та сформовані ІПМ на локальних рівнях. Станом на 01 січня 2020 р. було запущено 6 ІПМ, які були впроваджені на 3

адміністративних рівнях, включаючи міста, регіональні центри та об'єднані територіальні громади. Проект реалізовується у співпраці з обласними органами влади та агенціями розвитку і передбачає участь існуючих центрів підтримки та консультаційних пунктів, створених у Тернополі.

148. Основний пріоритет проекту – навчання представників локальних установ з питань надання послуг підтримки МСП через ПІМ. Навчання включає взаємодію з клієнтами та організаціями, які надають підтримку МСП у питаннях експорту, залучення фінансування та захисту прав інтелектуальної власності. Інші елементи стосувалися започаткування бізнесу та залучення державної та донорської підтримки з питань праці, оподаткування та державних закупівель. Інформаційні інструменти ПІМ, серед інших ресурсів, включали «Проблеми започаткування власного бізнесу», вебпортал для підприємців та інформаційні аналітичні системи. Додатково, навчання також передбачали сесії з питань залучення фінансування з Державного фонду регіонального розвитку для діяльності ПІМ (MDETA, 2018_[13]).

149. Крім зазначеної ініціативи, ЄБРР працює над створенням регіональної мережі Центрів інформаційної підтримки бізнесу у 15 областях України через механізми підтримки ЄС. Це також передбачає діяльність, спрямовану на розвиток організаційних можливостей існуючих організацій у роботі з МСП, включаючи регіональні Торговельні палати, торговельно-промислові організації та ГО. Підтримка МСП переважно забезпечується через спеціалізовані заходи, орієнтовані на підприємства-експортери. У межах цього проекту створюється платформа обслуговування бізнесу «мережа» (на момент підготовки звіту доступна пілотна версія порталу merezha.com.ua). Очікується, що цей проект триватиме до кінця серпня 2020 р.

150. Крім цього, FORBIZ та MPETC беруть участь у розвитку Центру підтримки підприємництва, інновацій та стартапів у Чернігові. Ініційований Чернігівською обласною державною адміністрацією, він став першим проектом МСП, частково фінансованим за рахунок Державного фонду регіонального розвитку.⁵⁷ На момент підготовки звіту проводилася підготовча робота з розробки бази для його функціонування. Крім участі у нових проектах, Україна продовжує розвивати інститут сільськогосподарського дорадництва та сільськогосподарські кооперативи. Початково ця ініціатива була розроблена при Міністерстві сільського господарства (перед його об'єднанням із MPETC). В результаті роботи Міністерства сільського господарства у 2018 р. та реалізації державних програм підтримки було створено 44 сільськогосподарських кооперативи (MDETA, 2018_[13]). У 2019 р. також було запущено механізм державного співфінансування консультаційних послуг, який переважно використовуватиметься сільськогосподарськими МСП. Однак оцінка ефективності механізму співфінансування передбачатиме моніторинг кількості МСП, що його використовують.

⁵⁷ Додаткову інформацію про Державний фонд регіонального розвитку Ви можете знайти на сайті: <http://dfrr.minregion.gov.ua/>

151. У 2000 р. з метою здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності було утворено Державну інноваційну фінансово-кредитну установу.⁵⁸

152. Крім цього, місцеві та обласні органи влади ініціюють модернізацію власної інфраструктури підтримки бізнесу, особливо МСП. Зокрема, ОРМСП працює над плануванням роботи існуючого механізму підтримки МСП для спрощення доступу до нього з боку відповідних зацікавлених сторін, включаючи основні процеси та учасників, зокрема ПІМ. Покращена координація та об'єднання зусиль разом з підтримкою донорів та міжнародних проектів будуть важливими для розробки сталої бази та моніторингу реалізації.

153. Міністерство цифрової трансформації перебуває у процесі створення консалтингових зон для підтримки потенційних та існуючих МСП шляхом надання професійних консультацій на теми систематизації бізнес-процесів, фінансового управління, взаємодії з державою, психології бізнесу, HR, маркетингу та продажів, а також доступу до фінансів. Консалтинг-зона матиме дві складові: онлайн-платформа і офлайн-хаби в кожному регіоні.⁵⁹

4. Активізація трансферу знань

154. Ці заходи передбачають активізацію наукового підприємництва шляхом сприяння співпраці між існуючими бізнес-інкубаторами/парками у вищих навчальних закладах та державних науково-дослідних установах з акцентом на МСП (наприклад, віртуальні інкубатори/наукові парки, обмін знаннями, передові практики, групи експертів, мережі консультантів і т.д.). Міністерство освіти та науки повідомляє про проведення низки заходів з партнерськими організаціями: Всеукраїнський фестиваль інновацій (травень 2018 р. і травень 2019 р.), тренінг «Передові практики в науковому підприємстві» (травень 2018 р.), навчання з питань трансферу технологій та управління інноваційною діяльністю (вересень – листопад 2018 р.).

155. У межах цього заходу Уряд запланував створити мережу консультантів при вищих навчальних закладах для обміну передовими практиками у сфері передачі наукових та академічних розробок підприємцям. Так, у вересні 2018 р. Міністерство освіти та науки у співпраці з ГО «Молодіжне підприємницьке партнерство» (УЕР) розпочало створення клубів підприємництва при вищих навчальних закладах. Станом на грудень 2018 р. відповідні клуби було створено при 25 закладах по всій території України (це зазначено у Заході 1 СН 4). Крім цього, з 2018 р. програма співпраці між Торгово-промисловою палатою України (ТППУ) та Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка пропонує студентам університету можливість для стажування в ТППУ, а також передбачає лекції членів ТППУ в Інституті (МДЕТА, 2018_[13]).

⁵⁸ Додаткову інформацію про Державну інноваційну фінансово-кредитну установу Ви можете знайти на сайті: <https://www.sfii.gov.ua/>

⁵⁹ Додаткову інформацію про консалтингові зони Ви можете знайти на сайті: <https://www.kmu.gov.ua/news/komanda-ministerstva-cifrovoyi-transformaciyi-prezentovala-proyekti-z-cifrovoyi-osviti-ta-rozvitku-malogo-ta-serednogo-biznesu>

5. Активізація трансферу технологій

156. Стратегія передбачає підвищення низького на даний час рівня інвестицій МСП в НДДКР шляхом ефективної передачі технологій університетами та науково-дослідними інститутами підприємствам через мережу центрів трансферу технологій (ЦТТ).

157. Так, у 2018 р. Міністерство освіти та науки провело аналіз діяльності вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів в Україні з передачі технологій та наукового підприємництва за період 2014 – 2018 рр. Дослідження охопило 275 установ по всій території України, а його результати були опубліковані на вебсайті Міністерства (Ministry of Education and Science, 2018_[78]).

158. На додаток до цього, з метою збільшення кількості технологій, переданих вищими навчальними закладами та науковими інститутами в реальний сектор економіки, Міністерство регіонального розвитку за фінансової підтримки ЄС реалізує проект, який передбачає⁶⁰ створення регіональних центрів трансферу технологій. У 2019 р. були створені 3 пілотні центри трансферу технологій.⁶¹

159. Уряд також працює над стимулюванням співпраці між науково-дослідними інститутами з МСП через інформаційні та роз'яснювальні заходи і заходи з розвитку організаційних можливостей. Зокрема, у 2018 р. Міністерство освіти та науки стало співорганізатором 3-го міжнародного форуму «Ринок інновацій», на якому міністерство представило діяльність ЦТТ у визначених навчальних закладах України, переваги участі в Європейській інноваційно-науковій програмі «ЄВРИКА», досягнення українських новаторів, наприклад, переможців щорічного Всеукраїнського фестивалю інновацій (MDETA, 2018_[13]).

160. Хоча реалізація передбачених заходів є важливим кроком до кращого розуміння стану та обсягу діяльності ЦТТ, важливо забезпечити реальне виконання ЦТТ їхньої ролі сполучної ланки між наукою та промисловістю та їх участь у процесі комерціалізації шляхом ліцензування або створення наукових підрозділів (OECD, EC, EBRD and ETF, 2020_[3]).

6. Сприяння екологізації МСП

161. У цьому напрямку Урядом передбачено 3 заходи. По-перше, Міністерство енергетики та захисту довкілля повинне було організувати інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо переваг запровадження «екологізаційних» практик з орієнтованістю на МСП. У 2017 р. міністерство повідомило про встановлення рейтингу «Найбільших 100 підприємств – забруднювачів». Крім цього, у 2018 р. було проведено круглий стіл для обговорення законопроектів «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» та «Про упаковку та відходи упаковки», а також

⁶⁰ Програма підтримки галузевої політики – Підтримка регіональної політики України.

⁶¹ При Міносвіти та УкрІНТЕІ було створено Міжрегіональну мережу трансферу технологій, водночас при вищих навчальних закладах в Одеській та Харківській областях були створені регіональні центри трансферу знань та технологій.

громадське обговорення проекту «Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення». Щодо МСП, вебсайт проекту «Green Mind-2018» (<http://www.greenmind.com.ua/en>) містить інформацію про вимоги до сприяння охороні довкілля та сталий розвиток і до вартості біологічного циклу у зв'язку з участю у процесі державних закупівель (MDETA, 2018_[13]).

162. По-друге, з метою виконання вимог Директиви №2003/87/ЄС та подальших змін № 96/61/ЄС Міністерство енергетики та захисту довкілля підготувало законопроект «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів», затверджений Комітетом з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Верховної Ради (надалі – «Комітет з питань екологічної політики»). Для реалізації цього законопроекту після його затвердження було розроблено низку підзаконних актів на виконання вимог Регламенту ЄС 600/2012 від 21 червня 2012 р. та Директиви ЄС 2003/87/ЄС.

163. На додаток до цього, на виконання Регламенту ЄС 2037/2000 (про озоноруйнівні речовини) та Регламенту 842/2006 Європейського Парламенту (про фторовані парникові гази), Міністерство енергетики та захисту довкілля підготувало законопроект «Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази», який був затверджений Кабінетом Міністрів та зареєстрований у парламенті. Після позитивного висновку парламентського комітету з питань екологічної політики законопроект був скерований на розгляд парламенту.

164. Після цього Міністерство енергетики та захисту довкілля підготувало проект «Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення до 2028 року». Концепція має на меті зменшення рівня промислового забруднення шляхом регулювання діяльності та запровадження квот на підставі дозволів з метою зменшення викидів. У 2018 р. було проведено громадські консультації для обговорення розробленої Концепції, очікується подання проекту документу на затвердження КМУ. 22 травня 2019 р. КМУ видав розпорядження «Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення» (СМУ, 2019_[79]). Проект розпорядження «Про затвердження Плану заходів з впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення» опублікований на вебсайті Міністерства (Ministry of Energy and Environmental Protection, 2019_[80]). Реалізація цього заходу була відкладена, оскільки законодавчі акти, розроблені Міністерством, повинні пройти подальше затвердження.

165. По-третє, Міністерство запланувало активізувати впровадження МСП сталих моделей споживання та виробництва, тобто екологічних практик ведення бізнесу, включаючи впровадження екологічних систем управління та екологічної сертифікації та маркування у відповідності до вимог ІСО. МРЕТС та Міністерство енергетики та захисту довкілля повідомили про проведення Міжнародного форуму інновацій «Ринок інновацій» та Міжнародного форуму «Green Mind – 2018», присвячених сталому розвитку бізнесу з метою поширення екологічних практик у бізнесі. На цих заходах були присутні представники великих, середніх та малих підприємств, а також представники регіональних та локальних органів влади, торговельно-промислових організацій, громадянського суспільства та наукових кіл.

166. Разом з тим, для поширення екологічної сертифікації та маркування ISO, у 2018 р. Національним технічним комітетом 82 було розроблено та скеровано на затвердження Національного органу стандартизації низку національних стандартів ISO 14000 IDT (наприклад, ISO 14024:2018, IDT; ISO 14026:2017, IDT; ISO/TS 14027:2017, IDT; ISO 14046:2014, IDT). Підкомітет з питань стандартизації Технічного комітету також переглянув 13 екологічних стандартів з тієї ж серії, тобто ISO 14 000 IDT, які стосуються різноманітних видів товарів та послуг (MDETA, 2018_[13]).

167. Крім цього, на офіційному вебсайті Міністерства енергетики та захисту довкілля на постійній основі міститься Єдиний реєстр оцінки впливу на довкілля (www.eia.menr.gov.ua) та електронний сервіс «Оцінка впливу на довкілля» (Ministry of Energy and Environmental Protection, 2019_[81]).

7. Використання можливостей програми «Горизонт 2020»

168. Цим заходом передбачається інформування МСП про можливості програми «Горизонт 2020».⁶² У цьому плані було проведено 8 інформаційних заходів на тему «Можливості участі МСП у програмі «Горизонт 2020» (MDETA, 2018_[13]). Станом на грудень 2019 р. в межах «Горизонт 2020» виграли гранти 227 українських організацій, а загальний обсяг грантів, отриманих українськими учасниками, сягнув майже 27 млн. євро (Ministry of Education and Science, 2019_[82]). Завдяки підтримці міжнародного проекту технічної допомоги EU4Business-FORBIZ, МРЕТС провело 7 заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності інноваційних МСП в Україні про можливості участі у програмі «Горизонт 2020».









169. Крім цього, для забезпечення розвитку та навчання Національних координаційних бюро (НКБ) програми «Горизонт 2020» щодо можливостей участі у програмі для українських представників щомісячно проводяться навчальні курси, семінари та вебінари.

8. Використання можливостей Програми ЄС COSME

170. У межах цього заходу уряд запланував спростити участь МСП у програмі ЄС COSME (2014–2020 рр.), включаючи Європейську мережу підприємств (EEN). Станом на грудень 2018 р. МРЕТС, за підтримки міжнародних технічних експертів, організувало 38 заходів, присвячених можливостям програми COSME, в яких взяло участь понад 1 400 представників бізнесового сектору, ГО, торговельно-виробничих організацій та державних органів. Крім цього, було підписано 40 угод про співпрацю між українськими та європейськими підприємствами, представники 8 підприємств пройшли оплачуване стажування в ЄС, а на «Європейській платформі співпраці кластерів» (<https://www.clustercollaboration.eu>) було зареєстровано 20 українських кластерів. EEN Україна провела для українського бізнесового сектору 24 безкоштовні консультації з питань маркетингу та управління інноваціями. В якості додаткового заходу МРЕТС розробило та запустило вебсайт, присвячений заходам у межах програми ЄС COSME в Україні, який став частиною порталу sme.gov.ua (MDETA, 2018_[13]).

⁶² Додаткову інформацію про програму «Горизонт 2020» Ви можете знайти на сайті: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>

Таблиця 14. Огляд результатів оцінки: СН 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП

Заходи	Стан	Процес реалізації
Зміцнення організаційних можливостей бізнесових організацій	Проведено початкове дослідження ОПБ для оцінки готовності до участі в діалозі між державним та приватним секторами та захисту інтересів МСП. Рекомендації та проект програми зі зміцнення організаційних можливостей ОПБ.	
Забезпечення врахування регіональних особливостей МСП	Методологія довгострокового планування розвитку МСП на рівні областей, міст та об'єднаних територіальних громад розроблена та затверджена МРЕТС; готова до запровадження на регіональному та локальному рівнях. Міністерство фінансів повинне підготувати законопроект «Про обов'язкове асигнування захищеної частки бюджету регіонального розвитку для фінансування фінансових та кредитних програм МСП».	
Модернізація існуючої інфраструктури підтримки МСП	У 3 обраних областях реалізується пілотний проект в інформаційних пунктах для МСП. Підтримка забезпечується ЦПБ, створених у межах проекту ЄБРР у 15 областях. Проведено заходи з розвитку організаційних можливостей у галузі сільськогосподарської кооперації та впроваджено механізм співфінансування консультаційних послуг для сільськогосподарських МСП.	
Активізація трансферу знань	У 25 закладах на всій території України створено клуби підприємництва.	
Активізація трансферу технологій	У 2015 – 2018 рр. серед вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів в Україні проведене дослідження трансферу технологій та наукового підприємництва. Проведено інформаційно-роз'яснювальну роботу, спрямовану на стимулювання співпраці між науковими колами та МСП.	
Екологізація МСП	Обговорено 4 законопроекти, підготовлені до прийняття парламентом. Підготовлено проект «Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення до 2028 року» та графічний інструмент для її реалізації. Проведено форум інновацій «Ринок інновацій» та міжнародний форум з питань сталого розвитку бізнесу «Green Mind 2018». Технічний комітет з питань стандартизації розробив ряд національних стандартів та переглянув 13 інших стандартів.	
Використання можливостей програми «Горизонт 2020»	За підтримки ЄС у 2018 р. у межах програми «Горизонт 2020» отримали фінансування 10 стартапів і було проведено 7 рекламних кампаній. Щомісячно проводяться навчальні курси, семінари та вебінари для Національних координаційних бюро.	
Використання можливостей програми COSME	Проведено 38 рекламних кампаній та підписано близько 40 угод про співпрацю між українськими та європейськими підприємствами. Зареєстровано 20 кластерів на Європейській платформі співпраці кластерів. Запущено вебсайт, присвячений програмі ЄС COSME, який став частиною порталу sme.gov.ua. Інформування про програму COSME.	



Не розпочато



Ініційовано



У процесі реалізації



Реалізовується успішно



Завершено

Результати моніторингу

171. Стратегія включає 3 КПЕ, пов'язані з цим стратегічним напрямком, згідно з аналізом у Таблиця 15, з окремими внесеними додатковими пропозиціями.

Таблиця 15. Пропоновані КПЕ для моніторингу підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційної діяльності МСП

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення ¹ (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Інноваційні МСП (% від загальної кількості МСП)	Стандартний показник на основі стандартизованої методології дослідження	17,0% (2014-16)	26,5% (2016-18)	Публікація Укрстат «Наукова та інноваційна діяльність України 2018» (2019), Табл. 7.3.
Інноваційні підприємства (% від загальної кількості підприємств)	інноваційної діяльності підприємства	18,4% (2014-16)	28,1% (2016-18)	
Частка МСП, які впроваджують інноваційну продукцію або процеси (% від загальної кількості МСП)	Субпоказник, який характеризує технологічну інноваційну діяльність	10,6% (2014-16)	8,8% (2016-18)	Публікація Укрстат «Наукова та інноваційна діяльність України 2018» (2019), Табл. 7.3
Частка інноваційних промислових МСП (% від загальної кількості промислових МСП)	Субпоказник, який характеризує інновації промислових МСП	17,9% (2014-16)	27,1% (2016-18)	Публікація Укрстат «Наукова та інноваційна діяльність України 2018» (2019), Табл. 7.3
Частка витрат на НДДКР у ВВП	Стандартні показники інвестицій в НДДКР	0,48% (2016)	0,45% (2017)	Публікація Укрстат «Наукова та інноваційна діяльність України 2018» (2019), Табл. 5.2 і 5.4
Частка бізнесового сектору у загальних видатках на НДДКР		36,9% (2016) (0,18% від ВВП)		
Видатки промислових підприємств на інноваційну діяльність, зокрема: НДДКР (% від ВВП)	Непрямий показник, пропонується з огляду на відсутність інших даних	0,97% (2016)	0,34% (2018)	База даних Укрстату «Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності»
Загальні видатки на НДДКР – прикладні дослідження та (експериментальні) розробки (% від ВВП)	Непрямий показник, пропонується з огляду на відсутність інших даних	0,39% (2016)	0,37% (2018)	База даних Укрстату «Загальний обсяг витрат за видами науково-дослідної діяльності»

Примітка: ¹Базовим роком є 2016 рік, оскільки Стратегія МСП була затверджена у 2017 р.

172. Укрстат провів 3 дослідження інноваційної діяльності підприємств, використовуючи стандартизовану методологію Евростату, яка є відповідним джерелом даних для показників Стратегії щодо частки інноваційних МСП та МСП, які впроваджували інновації у продукції та процесах. Найновіше дослідження за період 2016 – 2018 рр. вказує на значне зростання частки інноваційних МСП загалом та у промисловому секторі, у той час як частка МСП, що впроваджують технологічні інновації, залишається на рівні нижче 10%.

173. Стратегія включала інший стандартний показник – витрати підприємства на заходи НДДКР, однак наявні дані є занадто застарілими. У

2016 р. на сектор підприємств припадало 36,9% від загальних витрат на НДДКР, що становило 0,46% від ВВП. Частка загальних видатків на НДДКР у ВВП скорочується з 2013 р., коли вона сягнула 0,70% від ВВП. Враховуючи застарілість наявних даних, ми пропонуємо використовувати непрямі показники, які були отримані вчасно. Перший з них – витрати промислових підприємств на інноваційну діяльність, що включає витрати на НДДКР, однак вони не розбиті за розміром підприємств. Акцент на загальному розмірі витрат на інновації, а не лише на НДДКР, також відповідає цілям Стратегії. Іншим показником є загальні витрати всіх секторів (не лише підприємств) на прикладні дослідження та (експериментальні) розробки, які хоча б частково підтримують інновації у бізнесовому секторі.

174. Запропоновані показники орієнтовані на ціль з підвищення конкурентоспроможності МСП через інноваційну діяльність. Результати іншої діяльності у цьому СН – такі як покращення загальної інфраструктури підтримки та якості послуг для МСП, екологізація МСП та поширення ПШ – будуть відображені в КПЕ інших стратегічних напрямків, зокрема тих, що пов'язані з експортом МСП та доданою вартістю. Станом на цей час запроваджувати показник розвитку МСП на регіональному рівні передчасно, оскільки діяльність уряду поки що переважно стосувалася координованого розвитку стратегії на регіональному та локальному рівнях.

Подальші дії

175. Для подальших кроків, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності українських МСП, уряд повинен зосередитися на наступних заходах:

- **Дослідження ринку ОПБ та ринку послуг з підтримки бізнесу, що надаються ОПБ.** Це стало б важливим першим кроком до зміцнення інфраструктури ОПБ на користь МСП. Запровадження програми розвитку організаційних можливостей ОПБ, а також механізмів контролю реалізації програми та моніторингу її ефективності стало б важливим подальшим кроком до зміцнення інфраструктури ОПБ. Останній захід є предметом вже підготовленого проекту програми; необхідна мобілізація ресурсів.
- **Забезпечення ефективної участі МСП у регіональному розвитку на локальному рівні** шляхом надання послуг підтримки бізнесу через мережу ЦПБ та можливість виділення коштів з фонду регіонального розвитку для фінансування МСП (наприклад, прийняття спеціального закону, що запроваджує механізм фінансування).
- **Моніторинг впровадження механізму співфінансування сільськогосподарських МСП у сільській місцевості** для оцінки його ефективності та поширення його масштабу та значення.
- **Забезпечення виконання ЦТТ ролі сполучної ланки між наукою та промисловістю**, а також участі у комерціалізації технології шляхом ліцензування або створення наукових підрозділів.
- **Забезпечення регулярного проведення досліджень інноваційної діяльності** на основі стандартизованої методології Євростату та подальший збір статистичних даних про витрати підприємств на НДДКР.

2. Рекомендації щодо розробки нової Стратегії щодо МСП

Рекомендації щодо процесу реалізації

176. Стратегія розвитку МСП та План заходів були прийняті з інтервалом в один рік, при цьому належна оцінка кошторису реалізації Стратегії для забезпечення виділення або можливості виділення урядом достатнього фінансування на реалізацію передбачених заходів не проводилася. **Проведення належного аналізу витрат** у межах Плану дій у майбутньому забезпечило б фінансову впевненість впродовж терміну реалізації та гнучкість впродовж терміну дії політики у питанні виділення коштів відповідно до встановлених стратегічних пріоритетів. Уряд міг би використати *Методологічні інструкції з формування кошторису структурних реформ*, підготовлені Центром передових технологій фінансування Словенії, або *Інструментарій стратегії SIGMA* ОЕСР для визначення кошторису майбутнього стратегічного документу з політики у сфері МСП (CEF, 2019^[83]) (Vági, P. and E. Rimkute, 2018^[84]).

177. Крім цього, Координаційна рада повинна отримати політичну та бюджетну підтримку своєї діяльності для забезпечення міцної горизонтальної координації серед державних та недержавних організацій. Рада повинна працювати над досягненням цілей та завдань, визначених у Плані дій, здійснюючи моніторинг ключових показників ефективності для покращеної координації процесу реалізації політики.

178. **Визначення пріоритетності заходів у межах Стратегії** було б наступним важливим елементом у забезпеченні досягнення її основних цілей, навіть якщо бюджетні ресурси в процесі реалізації є обмеженими. Для управління процесом встановлення пріоритетів у межах майбутньої Стратегії щодо МСП МРЕТС могло б використовувати «Інструмент визначення пріоритетності» ОЕСР для визначення пріоритетних заходів з реформування, розроблений у межах програм підтримки економічних реформ (OECD, 2018^[85]).

179. Щодо **процесу реалізації Стратегії**, можна було б здійснити два кроки для покращення його моніторингу.

- МРЕТС могло б розглянути **можливість розробки єдиного шаблону звітності** для заповнення різноманітними державними органами, відповідальними за реалізацію Стратегії щодо МСП. Це суттєво спростило б роботу МРЕТС з консолідації вхідної інформації від низки виконавців та забезпечило б відповідність наданих ними даних визначеному завданню в межах Стратегії МСП.
- Можна вдосконалити поточний інструмент моніторингу МРЕТС **шляхом інтеграції стандартизованих показників для оцінки процесу реалізації** у плані статусу, часових рамок та економічної ефективності/фінансування заходів. Це забезпечило б краще розуміння процесу реалізації та виявлення важливих проблем, які необхідно вирішити. Згодом

Міністерство могло б адаптувати для відповідних потреб шаблон показників процесу реалізації, розроблений ОЕСР (OECD, 2018_[86]).

180. Зрештою, при розробці в майбутньому Стратегії та Плану дій уряд повинен забезпечити **унікнення дублювання дій та заходів в різних стратегічних напрямках** (СН). Навіть якщо окремі заходи відповідають різним СН (наприклад, використання переваг програм ЄС COSME та «Горизонт 2020»), важливо прийняти рішення про включення їх до СН, якому вони відповідають в максимальному обсязі та в якому можуть забезпечити найкращий бажаний результат (наприклад, СН з навиків та культури підприємництва). За потреби, посилання на ці заходи можна було б включити в інші СН, реалізації яких сприяло б виконання цих заходів. Це забезпечило б послідовність у документі та спростило б звітність.

Рекомендації з подальшої оцінки Стратегії щодо МСП

181. У Стратегії щодо МСП зазначено, що «для забезпечення прозорості, відкритості та об'єктивності моніторингу та оцінки реалізації Стратегії можна провести незалежну оцінку із залученням міжнародних експертів, науково-дослідних інститутів та інших кваліфікованих партнерів. Результати такої оцінки стануть основою для розробки нової стратегії після 2020 року». Планом дій передбачено термін незалежної оцінки: 4-й квартал 2020 р. Тут наведено окремі загальні рекомендації щодо оцінки, які повинні допомогти органам влади у підготовці наступної Стратегії розвитку МСП. МРЕТС та ОРМСП був наданий документ більш технічного характеру, присвячений методологічним аспектам оцінки.

182. Зовнішня оцінка повинна дати відповідь на два базових питання:

- (1) Чи Стратегія була розроблена та реалізовувалася таким чином, який забезпечував би суттєвий вплив на розвиток сектору МСП? (оцінка процесу)
- (2) Наскільки покращення у секторі МСП може вважатися результатом реалізації заходів та дій у межах Стратегії? (оцінка впливу)

Оцінка процесу реалізації Стратегії щодо МСП

183. Процес оцінки повинен забезпечити оцінку ефективності реалізації, для чого корисною буде регулярна звітність з реалізації, підготовлена МРЕТС та ОРМСП. Виконавці заходів зможуть виокремити основні труднощі, з якими вони стикнулися в процесі реалізації. Ця інформація повинна бути доповнена завдяки залученню ключових цільових груп та зацікавлених сторін у процес оцінки для визначення їх точок зору на якість та інклюзивність процесу підготовки та реалізації Стратегії. Ключовими питаннями є: «Яким чином вони були залучені до процесу розробки та реалізації Стратегії?» та «Яким чином їх зворотна реакція відображена у документах та фактичній реалізації заходів?»

Оцінка впливу реалізації Стратегії щодо МСП

184. Оцінка впливу повинна починатися з повного аналізу поточної ситуації у секторі МСП та ключових перешкод для його розвитку. Для оцінки змін та покращень слід порівняти поточну ситуацію із ситуацією, представленою в аналітичній частині Стратегії. Дані, використані в аналітичній частині Стратегії, повинні бути актуалізовані та доповнені

новими даними, відсутніми на той час, а також результатами досліджень сектору МСП. Такий початковий аналіз допоможе оцінити, чи сама Стратегія базувалася на адекватному аналізі ситуації, та, що важливіше, чи вона забезпечує серйозну аналітичну основу для розробки стратегії на наступний період.

185. КПЕ та цілі, викладені у Стратегії, а також додаткові показники, запропоновані у цьому звіті, сформулюють першу важливу картину результатів та впливу Стратегії. Однак найважчою проблемою для будь-якої оцінки є визначення того, наскільки Стратегія фактично обумовила задокументовані покращення. У той час як опитування бенефіціантів або фокус-груп можуть забезпечити інформацію про те, наскільки корисними є заходи, для точнішого визначення впливу необхідний комплексний кількісний аналіз даних з використанням статистичних та економетричних оцінок. Наприклад, у межах загального методу необхідно проводити порівняння ефективності МСП, які отримали підтримку в межах заходу, та МСП, які такої підтримки не мали. Інший варіант – регресійний аналіз; наприклад, додавання політичної змінної (зокрема, обсяг виданих гарантій за позиками МСП) до регресії, яка позначає інші фактори, що впливають на рівень позик або відсоткові ставки для МСП, може значно допомогти оцінити вплив політики. Таким чином, для проведення змістовної оцінки реального впливу реалізованих заходів повинна бути вдосконалена доказова база.

186. Переважно через обмежені дані та ресурси оцінити кожен захід у межах стратегії окремо та з використанням сучасних методів неможливо. Оцінка впливу повинна враховувати заходи, покликані вирішити найбільш критичні проблеми у секторі МСП, а також проблеми, на які у процесі реалізації було витрачено найбільше ресурсів та спрямовано найбільше зусиль. Для менш важливих заходів можуть бути використані простіші підходи, такі як аналіз тенденцій або критичне резюме існуючих досліджень.

187. Зрештою, оцінка не повинна оминати фінансовий аспект реалізації Стратегії. Хоча кошторис реалізації Плану дій не сформовано, а звітність з реалізації не містить даних про використані ресурси, слід забезпечити можливість хоча б приблизно оцінити суму фінансових ресурсів для реалізації Стратегії за рахунок коштів національного бюджету та міжнародної допомоги. З фінансової точки зору також важливо принаймні щоквартально розглядати питання незворотних втрат використаних ресурсів на підтримку заходів, які МСП проводили б навіть за відсутності державної підтримки. Загалом, порівняння витрачених ресурсів з досягнутими результатами забезпечить розуміння ефективності політики та допоможе покращити розподіл ресурсів між заходами у наступній стратегії.

188. Залучення зовнішнього оцінювача для проведення оцінки є стандартною сучасною практикою для забезпечення прозорості та об'єктивної оцінки.⁶³ Однак це не означає, що МРЕТС та ОРМСП (як організації, відповідальні за реалізацію Стратегії) не відіграють важливої ролі у процесі оцінки. Навпаки: вони повинні відігравати ключову роль в управлінні процесом оцінки, сприяти участі зацікавлених сторін, здійснювати нагляд та надавати підтримку оцінювачам, залучати сторони, що приймають рішення,

⁶³ EU FORBIZ брав участь у проведенні оцінки процесу реалізації Стратегії щодо МСП.

до обговорення, та діяти відповідно до висновків оцінювача. Щонайважливіше, вони повинні забезпечити врахування рекомендацій в результаті оцінки в процесі підготовки наступної стратегії.

Посилання

- CEF (2019), *Methodological Guidance for Costing of Structural Reforms*, Centre of Excellence in Finance, https://www.cef-see.org/files/Costing_Guidance.pdf. [83]
- CMU (2019), *Action Plan for implementation of the Concept of training specialists in the dual form of education (No. 214-p)*, Cabinet of Ministers of Ukraine, https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-koncepciyi-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti?fbclid=IwAR3djB1TgA3hYBt5q4gMQYWyM_Qda8F7aPW0zpY3FMROKdlwSMq9mDZ4zH8. [48]
- CMU (2019), *Action Programme of the Government of Ukraine*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu>. [29]
- CMU (2019), *Decree “On the establishment of the Business Protection Commission” (No. 902)*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2019-%D0%BF>. [24]
- CMU (2019), *Decree “On the establishment of the Co-ordination Council on Micro and Small Entrepreneurship Development”, No. 892*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2019-%D0%BF>. [9]
- CMU (2019), *Order on “Approval of Concept on implementation of state policy on industrial pollution” (No. 402-p)*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-realizaciyi-t220519>. [79]
- CMU (2019), *Ukrainian Startup Fund is starting to accept applications*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinskij-fond-startapiv-pochinaye-prijom-zayavok>. [31]
- CMU (2018), *Action Plan on SME Strategy implementation for the period up to 2020*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-2018-%D1%80>. [10]
- CMU (2018), *Order on “Approval of the Action Plan for the implementation of the Strategy on integration of IDPs and long-term internal displacement solutions for the period until 2020”*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2018-%D1%80>. [54]

- CMU (2017), *Strategy for the Development of Small and Medium-Sized Enterprises in Ukraine for the period up to 2020*, Cabinet of Ministers of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8>. [7]
- CMU (n.d.), *Business Climate Improvement*, <https://www.kmu.gov.ua/en/reformi/ekonomichne-zrostannya/polipshennya-biznes-klimatu>. [8]
- DCCI (2019), *Business4Women Forum*, Donetsk Chamber of Commerce and Industry, <https://donetskcci.com/full-eventplace/102-business4women-forum>. [47]
- DoZorro (2018), *ProZorro invites government customers to a business breakfast*, DoZorro, <https://dozorro.org/news/prozorro-zaprosnye-derzhavnih-zamovnikiv-na-biznes-snidanok>. [23]
- EPO (2019), *Export Academy*, Export Promotion Office of Ukraine, <https://epo.org.ua/education/academy/>. [73]
- EPO (2019), *Export Evolution Ukraine: Start*, Export Promotion Office of Ukraine, <https://epo.org.ua/education/evolution-start/>. [72]
- EPO (2018), *Report on the work of the Export Promotion Office during January-July 2018*, Export Promotion Office, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture, <https://epo.org.ua/zvit-ofisu-z-posuvannya-eksportu-za-sichen-lypen-2018/>. [50]
- EPO (n.d.), *Creative Export Ukraine: Start*, Export Promotion Office of Ukraine, <https://epo.org.ua/education/creative-start/>. [74]
- EU4Business (2018), *Investing in SMEs in the Eastern Partnership: Ukraine Country Report*, EU4Business, http://eu4business.eu/files/community/pdf/country_report_2018_ua_def_lr_0_0.pdf. [27]
- EU4Business (n.d.), *EU4Business: Network of Business Support Centres in Ukraine*, EU4Business, <http://www.eu4business.eu/programme/eu4business-network-business-support-centres-ukraine>. [58]
- GUF (n.d.), *Program for Renewal of Financing of Investment Projects for SMEs in the East of Ukraine*, German-Ukrainian Foundation, <http://guf.gov.ua/uk/programa-z-vidnovlennya-finansuvannya-investicijnyh-proektiv-malih-i-serednih-pidpriemstv-na-shodi-ukrajini>. [30]
- IMF (2020), *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown (database)*, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD/UKR?year=2020 (accessed on May 2020). [1]
- Kahkonen, S. (2018), *Reforming the Financial Sector in Ukraine: Finishing the Job*, World Bank, <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/11/16/reforming-the-financial-> [38]

[sector-in-ukraine-finishing-the-job.](#)

- MDETA (2019), *Overview of the achievements in the deregulation reform for 2018*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture, <https://issuu.com/mineconomdev/docs/2018>. 2. [19]
- MDETA (2019), *Recommendations for long-term planning of SME development at the level of regions, cities and amalgamated communities*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture, <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ca5b820a-ac4e-4ce2-8350-c91222405b8f&title=RekomendatsiiSchodoDovgostrokovogoPlanuvanniaRozvitkuMalogoTaSerednogoPidprimnitstvaNaRivniRegionivTaTeritorialnikhGromad>. [77]
- MDETA (2019), *Report on the state of implementation of the Action Plan for the implementation of the SME Strategy in Ukraine for the period up to 2020*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine. [18]
- MDETA (2018), *Indicative Plan for Public Consultation for 2018*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture, <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=c5bd1e55-1bf3-4ddb-80af-687f64ce8166>. [66]
- MDETA (2018), *Progress report on implementation of actions of the Strategy for development of SMEs in Ukraine for the period up to 2020, the implementation of which is foreseen by other strategic documents*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture. [51]
- MDETA (2018), *Report on the implementation of the Action Plan for the Export Strategy of Ukraine for 2018*, Export Development Department, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture. [70]
- MDETA (2018), *Report on the state of implementation of the Action Plan for the implementation of the SME Strategy in Ukraine for the period up to 2020*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture. [13]
- MDETA (2017), *Export Strategy of Ukraine: Roadmap for Strategic Development of Trade 2017-2021*, <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=en-GB&isSpecial=True&id=5a3190f8-2e59-411c-830c-cae3306000d4&title=ExportStrategyOfUkraine>. [71]
- MDETA; Ministry of Finance (2019), *Decree “On regulating the interaction between the e-procurement system, the single portal for the use of public funds, and the information system of the State Treasury” (No. 204/33175)*, Ministry for the Development of Economy, Trade and Agriculture; the Ministry of Finance, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0204-19>. [44]

- Ministry of Digital Transformation (2019), *The first meeting of the SME Working Group at the Ministry of Finance took place*, <https://thedigital.gov.ua/news/vidbulas-persha-zustrich-robochoi-grupi-msb-pri-mintsifri>. [26]
- Ministry of Education and Science (2019), *Horizon 2020 Winners will be able to Evaluate how Effectively they have been Assisted by the National Contact Points of the Program*, Ministry of Education and Science of Ukraine, <https://mon.gov.ua/ua/news/peremozhci-konkursiv-gorizont-2020-zmozhut-ociniti-naskilki-efektivno-yim-nadavali-dopomogu-nacionalni-kontakti-punkti-programi>. [82]
- Ministry of Education and Science (2018), *Analysis of activities of higher educational establishments and research institutions in Ukraine on technology transfer and academic entrepreneurship for the period 2014-18*, Ministry of Education and Science of Ukraine, <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/diyalnosti-ofisiv-z-transferu-tehnologiy-shchodo-perspektiv-zastosuvannya-rezultativ-ikh-diyalnosti-subektami-malogo-i-serednogo-pidpriemnitstva.pdf>. [78]
- Ministry of Energy and Environmental Protection (2019), *Draft Order “On Approval of the Action Plan for the Implementation of the Concept on implementation of state policy on industrial pollution”*, Ministry of Energy and Environmental Protection of Ukraine, <https://menr.gov.ua/news/33490.html>. [80]
- Ministry of Energy and Environmental Protection (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020*. [81]
- Ministry of Finance (2019), *The NBU presented a vision of financial literacy strategy. Five decisions*, Ministry of Finance of Ukraine, <https://minfin.com.ua/ua/2019/06/12/38066733/>. [56]
- Ministry of Justice (2020), *On Approval of the Regulations on the Board of Complaints Reviewing the Decisions, Actions or Inactivity of the State Registrar, Subjects of State Registration, Territorial Bodies of the Ministry of Justice (No. 71/5)*, Ministry of Justice of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0024-20>. [25]
- Ministry of Social Policy (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020*, Ministry of Social Policy of Ukraine. [45]
- Ministry of Social Policy (2015), *On approval of the Procedure for providing unemployment assistance, including its lump sum payment for organization of unemployed entrepreneurship (No. 821/27266)*, Ministry of Social Policy of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0821-15>. [88]
- MTOT (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020 (Q1 2019)*, Ministry of Temporarily Occupied Territories and IDPs. [52]

- MTOT (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020 (Q3 2019)*, Ministry of Temporarily Occupied Territories and IDPs. [53]
- MTOT (2018), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020 (Q4 2018)*. [55]
- Nazaruk, V. (2019), *Directory of Social Enterprises in Ukraine 2016–2017*, https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/kataloh-sotsial-nykh-pidpriumstv-ukrainy-2016-2017-rr/. [60]
- NBU (2015), *Comprehensive Programme for the Ukrainian Financial Sector Development until 2020*, National Bank of Ukraine, https://bank.gov.ua/files/Strategy2020_18062015. [89]
- NCFRS (2020), *State Register of Financial Institutions*, National Commission Regulating Financial Services, <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html>. [36]
- NCRFS (n.d.), *Information on the Status and Development of Financial Companies and Lessors*, National Commission Regulating Financial Services, <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html>. [35]
- OECD (2020), *Covid-19 crisis response in Eastern Partner countries*, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-crisis-response-in-eu-eastern-partner-countries-7759afa3/>. [4]
- OECD (2019), *Due Diligence for Responsible Corporate Lending and Securities Underwriting*, OECD Publishing, <https://mneguidelines.oecd.org/due-diligence-for-responsible-corporate-lending-and-securities-underwriting.htm>. [40]
- OECD (2018), *Access to Private Finance for Green Investments: Energy Efficiency and Renewable Energy Financing in Ukraine*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264303928-en>. [28]
- OECD (2018), *Compendium of Enterprise Statistics in Ukraine 2018*, OECD Publishing, <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-EN.pdf>. [12]
- OECD (2018), “Economic Reform Programme Monitoring Tool”, *For Tracking Progress of Reform Implementation*, https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/ERP_Monitoring_Tool.pdf. [86]
- OECD (2018), “Economic Reform Programme prioritisation Tool”, *For Selecting Priority Reform Measures*, https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/ERP_Prioritisation_Tool.pdf. [85]

-
- OECD (2011), *Bank Competition and Financial Stability*, OECD Publishing, [39]
<https://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/48501035.pdf>.
- OECD (2011), *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, OECD Publishing, [61]
<http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>.
- OECD, EC, EBRD and ETF (2020), *SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe*, OECD Publishing. [3]
- PACT. (2018), *The Social Entrepreneurship Ecosystem in Ukraine: Challenges and Opportunities*, http://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2018-06/APEA_REPORT_eng.pdf. [59]
- ProZorro (2019), *New ProZorro Functionality: System Knows Business Type - Large, Medium, Small, Micro*, ProZorro, <https://prozorro.gov.ua/news/novij-funkcional-prozorro-sistema-znatile-tip-biznesu-velikij-serednij-malij-mikro>. [21]
- SFS (2019), *For 2 months of 2019, payers were reimbursed UAH 32.8 billion of VAT*, State Fiscal Service of Ukraine, <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/370598.html>. [43]
- SFS (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020*, State Fiscal Service of Ukraine. [41]
- SFS (2019), *Information on the VAT refund volumes*, State Fiscal Service of Ukraine, <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/vidshkoduvannya-pdchv/informatsiya-pro-obsyagi-vidshkoduvannya/>. [42]
- SMEDO (2020), *Information on the progress in SME Strategy implementation*. [11]
- SMEDO (2019), *Financial Literacy for Businesses*, SME Development Office, <https://sme.gov.ua/base/finansova-gramotnist-dlya-biznesu/>. [57]
- SRS (2019), *Analytical Report for 2018*, State Regulatory Service of Ukraine, <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.drs.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F02%2FZVEDENYJ-ZVIT-DRS-za-2018-rik-1.pdf&hl=uk&embedded=true>. [15]
- SRS (2019), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME Strategy of Ukraine up to 2020*, State Regulatory Service of Ukraine. [17]
- SRS (2018), *Information on the implementation of the state regulatory policy by the executive authorities in 2017*, State Regulatory Service of Ukraine, http://www.drs.gov.ua/regulatory_policy/informatsiya-pro-zdijsnennya-organamy-vikonavchoyi-vlady-derzhavnoyi-regulyatornoyi-polityky-u-2017-rotsi/. [14]
- SRS (2018), *Information on the status of implementation of the Action Plan of the SME* [16]
-

- Strategy of Ukraine up to 2020*, State Regulatory Service of Ukraine.
- SSSU (2020), *State Statistics Service of Ukraine*, <https://ukrstat.org/about.html>. [6]
- SSSU (2019), *Activity of Large, Medium, Small and Micro-entrepreneurship entities, 2018*, http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_dsp_2018.pdf. [5]
- Strykun, H. (2018), *Survey of BSOs*, <https://platforma-msb.org/opytuvannya-predstavnykiv-biznes-ob-yednan-msb/>. [76]
- UCCI (2018), *National SME Development Forum 2018*, Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, <https://ucci.org.ua/en/events/forums-and-conferences/ii-natsionalnii-forum-instrumenti-finansovoyi-ta-tekhnichnoyi-pidtrimki-msp-v-ukrayini>. [46]
- UN (1930), *Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes*, United Nations, <https://treaties.un.org/Pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=552&chapter=30&clang=en#14>. [87]
- Vági, P. and E. Rimkute (2018), *Toolkit for the preparation, implementation, monitoring, reporting and evaluation of public administration reform*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/37e212e6-en>. [84]
- Verkhovna Rada (2019), *Draft Law “On Amendments to the Law of Ukraine “On Public Procurement” and some other legislative acts of Ukraine on improvement of public procurement”*, Committee on Economic Development, Verkhovna Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66307. [22]
- Verkhovna Rada (2019), *Draft law “Amendments to some legislative acts of Ukraine on activities of the credit unions*, Committee on Finance, Tax and Customs Policy, Verkhovna Rada of Ukraine, https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66382. [33]
- Verkhovna Rada (2019), *Draft law “On amendments to the laws of Ukraine on financing higher education”*, Committee on Education, Science and Innovation, Verkhovna Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66936. [49]
- Verkhovna Rada (2019), *Draft law “On financial leasing”*, Committee on Finance, Tax and Customs Policy, Verkhovna Rada of Ukraine, https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66380. [34]
- Verkhovna Rada (2019), *Law of Ukraine “On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine regarding Improvement of Functions in State Regulation of Financial Service Markets” (No 44, Art. 277)*, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20>. [37]
- Verkhovna Rada (2019), *On amendments to certain legislative acts of Ukraine on improving* [64]

- legal protection of geographic indicators (No. 45, Art. 290)*, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-20>.
- Verkhovna Rada (2019), *On amendments to some legislative acts of Ukraine on improvement of the protection of the right to build semiconductor products*, No. 42, Art. 236, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-20>. [63]
- Verkhovna Rada (2019), *On Amendments to the Code of Administrative Offenses to Strengthen the Protection of Business Entities against Unlawful Actions or Inactions of Licensing Authorities (No 49, Art.332)*, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-ix>. [20]
- Verkhovna Rada (2018), *Draft law on amendments to some legislation on the regulation of copyright and related rights*, Committee on Science and Education, Verkhovna Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63399. [67]
- Verkhovna Rada (2018), *On amendments to some legislative acts of Ukraine on improving legal protection of inventions and utility models*, Committee on Science and Education, Verkhovna Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398. [69]
- Verkhovna Rada (2018), *On amendments to some legislative acts of Ukraine on improving the legal protection of intellectual (industrial) property*, Committee on Science and Education, Verkhovna Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64604. [68]
- Verkhovna Rada (2018), *On effective management of property rights for copyright holders in the field of copyright and (or) related rights*, No. 32, Art. 242, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19>. [62]
- Verkhovna Rada (2001), *Law on Promissory Notes Circulation in Ukraine (No. 24, Art. 128)*, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>. [32]
- Verkhovna Rada (2018), *On amendments to Article 5 of the law of Ukraine “on the distribution of copies of audiovisual works, phonograms, videograms, computer programmes, databases”*, Verkhovna Rada of Ukraine, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2514-19>. [65]
- World Bank (2019), *Economy Profile of Ukraine Doing Business 2020*, <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf> (accessed on 30 October 2019). [2]
- World Bank (2018), *Ukraine: Special Focus Note on Trade, Tapping Ukraine’s Trade Potential*, World Bank, <http://pubdocs.worldbank.org/en/455251538644632238/Ukraine-Special-Focus-Note-Oct-2018-ENG.pdf>. [75]

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ

ОЕСР є унікальним форумом, у складі якого уряди співпрацюють заради вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем глобалізації. ОЕСР також докладає максимум зусиль для того, щоб зрозуміти та допомогти урядам реагувати на нові події та проблеми, такі як корпоративне управління, інформаційна економіка та проблеми, пов'язані із старінням населення. Організація забезпечує умови, в яких уряди можуть порівняти політичний досвід, знайти відповіді на спільні проблеми, ознайомитися з передовим досвідом, координувати внутрішні та міжнародні заходи. Країнами-членами ОЕСР є: Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Чилі, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Ізраїль, Італія, Японія, Колумбія, Корея, Латвія, Литва, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Великобританія та Сполучені Штати Америки. У роботі ОЕСР бере участь Європейський Союз.

www.oecd.org

ПРОГРАМА ОЕСР «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄВРАЗІЇ»

Започаткована у 2008 р., Програма ОЕСР «Конкурентоспроможність Євразії» має на меті пришвидшення економічних реформ та покращення бізнес-клімату для досягнення сталого зростання економіки та зайнятості у двох регіонах: у Центральній Азії (Афганістан, Казахстан, Киргизстан, Монголія, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан) та у Східній Європі і на Південному Кавказі (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова та Україна). Програма є складовою стратегії розвитку взаємозв'язків ОЕСР, яку реалізує Секретаріат з глобальних відносин.

www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/

EU4BUSINESS

Ініціатива «EU4Business» передбачає підтримку ЄС малих та середніх підприємств (МСП) в регіоні Східного Партнерства, що охоплює ЄС, держави-члени ЄС та 6 країн партнерів: Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну.

www.eu4business.eu



МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МСП УКРАЇНИ НА 2017-2020 РОКИ

Уряд України розгорнув масштабну програму з підтримки сектору малого та середнього бізнесу шляхом прийняття комплексної стратегії розвитку малого та середнього бізнесу в 2017 році та вдосконалення інституційної бази основ політики щодо МСП, зокрема, завдяки створенню Офісу розвитку МСП (ОРМСП) та міжвідомчої Координаційної ради з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва. Впродовж 2019 року ОЕСР аналізував стан реалізації стратегії розвитку МСП у тісній співпраці з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Ця доповідна записка узагальнює основні результати цієї спільної роботи, містить рекомендації щодо майбутніх програмних заходів, а також цільові поради стосовно побудови ефективної системи моніторингу, орієнтованої на результати.

www.oecd.org/eurasia